

Kudri Dávid

**Propaganda és népnevelés a Szomszédok
teleregényben**

-FILMELEMZÉS-

Kiadja a Posthuman Productions, 2010, Tokaj
Minden jog fenntartva!

Újrakiadásért, vagy egyéb információért érdeklődni lehet az alábbi
címek valamelyikén:

posthumanzine@gmail.com

Kudri Dávid
Gróf Apponyi Albert út 26.
3910-Tokaj

Tartalomjegyzék

<u>Tartalomjegyzék.....</u>	<u>2</u>
<u>Bevezető.....</u>	<u>3</u>
<u>A szereplőgárda.....</u>	<u>4</u>
<u>Pozitív szereplők.....</u>	<u>4</u>
<u>Negatív szereplők.....</u>	<u>17</u>
<u>Átmeneti szereplők.....</u>	<u>27</u>
<u>Két generáció.....</u>	<u>35</u>
<u>Az ártatlan, és „felnőtt” gyermekek.....</u>	<u>36</u>
<u>Szegény nyugdíjasok.....</u>	<u>39</u>
<u>A panel.....</u>	<u>40</u>
<u>A „moralizáló mese”, - morális üzenetek.....</u>	<u>47</u>
<u>Vallásosság.....</u>	<u>48</u>
<u>A szexualitással kapcsolatos propaganda, és a párkapcsolatok</u> <u>bemutatása.....</u>	<u>51</u>
<u>Káros szenvedélyek elleni propaganda.....</u>	<u>58</u>
<u>„Szép is lenne, ha az embereket nem csak a pénz érdekelné.”... </u>	<u>64</u>
<u>Enyhe szocialista örökség.....</u>	<u>66</u>
<u>A munka szeretete.....</u>	<u>67</u>
<u>A gazdagság, és arisztokratizmus megvetése, a kis/</u> <u>középszerűség, és hatalomnélküliség eszményítése.....</u>	<u>68</u>
<u>A külföld megítélése.....</u>	<u>72</u>
<u>Egyéb, direkt propaganda, hirdetések.....</u>	<u>74</u>
<u>Reklámok</u>	<u>74</u>
<u>A technika csodái.....</u>	<u>77</u>
<u>Mentős eseteken keresztüli prevenció.....</u>	<u>79</u>
<u>A politika megjelenése a sorozatban.....</u>	<u>81</u>
<u>Ellenszenv a nómenklatúrával szemben.....</u>	<u>83</u>
<u>A rendszerváltozás megjelenítése.....</u>	<u>85</u>
<u>Konkrét álláspontok.....</u>	<u>89</u>
<u>A 23. fejezet,- 1988. március 10.....</u>	<u>92</u>
<u>Zárszó.....</u>	<u>96</u>
<u>Felhasznált Irodalom.....</u>	<u>97</u>
<u>Internetes hivatkozások.....</u>	<u>97</u>

Bevezető

Szomszédok,-ki ne ismerné e kultikus teleregényt? Valószínűleg mindenki, ha legalábbis hallomásból tudja, mit is takar e sokatmondó név.

Elmondható, hogy ezen sorozat messze kinőtte magát a többi közül, egy egyedi, és megismételhetetlen produkcióról van szó, mely különlegesség abból adódik, hogy velős mondanivalóval, sajátos, erkölcsi, és morális értékrenddel rendelkezik.

A kötet címében szereplő, (kissé erős) „*propaganda, és népnevelés*” kifejezések is erre utalnak, ám közel sem direkt politikai propagandáról van szó, mint az a propagandafilmek esetében lenni szokott,- minthogy ez nem az. A Szomszédok egy olyanfajta nevelést, propagandát folytat, amely egy morális, erkölcsi normák szerinti értékrendet közvetít. Példát mutat nekünk, mintákat állít fel, amelyek követendőek, és ellenpéldákat, melyek nagyon nem. A cselekmény, a történet szerves része egy-egy próbatétel melyet ki kell állnia a szereplőknek, akik az erkölcs bajnokai, pozitív hősök, szemben az ő életüket megkeserítőkkal. Egy idealizált, végletekben gondolkodó univerzumot tár elénk, melyben a három család, és barátai próbálnak boldogulni, nyugodt körülmények között élni kis életüket, mentesen minden rossztól, irigységtől, gonoszságtól, pénzhétségtől, vagy káros szenvedélytől. Mindez nagyon mesebelien hangzik, és az is, ez egy „*moralizáló mese*”, emberségről, szolidaritásról, jóságról szóló üzenetek tömkelegével. Emellett pedig számos kritikát fogalmaz meg, mind a rendszerrel, mind a kormánnyal szemben, melyek sajnálatos módon még ma, 2010-ben is aktuálisak...

És ez teszi kivételessé, a mai szappanoperákkal szemben: egy sokkal emberközelibb, barátságosabb, szolidárisabb világ lehetőségét villantja fel, amely, még ha naiv bájával nevetségesen utópisztikus is, humánusabb példát mutathat számunkra, szemben a szenzációközpontú tévésorozatokkal. Mert miről szól egy mai szappanopera? Hogyan túrjuk ki Miklóst az üzletből, aki a barátunk, és testvérünk...? Melyik pénzszerzési mód a leghatásosabb, a betörés, vagy az autólopás? Melyik hajviselettel vagyok a legtrendibb, melyikkel felelhetek meg legjobban a társaimnak, hogy ne nevéssenek ki emiatt? Hogyan titkoljam el, hogy megcsaltam a férjem? Ésatöbbi ésatöbbi... Hogyha szembeállítjuk mindezzel a Szomszédok szeretet, és értékközpontúságát, elég éles kontrasztot kapunk. És ez igaz minden korabeli, és mostani filmre, rajzfilmre, sorozatra, az egész filmművészetre, ami megint csak előíranyoz egy kérdést, milyen példát láttunk akkor, és melyet most a „dobozból”, és mindez befolyásolja-e, és ha igen, hogyan az emberi kapcsolatok alakulását?

Akárhogy is, a Szomszédok mondanivalója sokkal humánusabb, és figyelemre méltóbb, ezért én osztom Béla bácsi (Both Béla), iskolás tanító ironikus (és kikacsintó) óhaját, melynek a 147. fejezetben ad hangot:
„*Bár egy ország hallaná, amit mi itt beszélünk! Az volna jó!*”

A szereplőgárda

A teleregényben felvonuló propagandisztikus, illetve népnevelő elemek több szinten, többféle formában jelennek meg. Először is indirekte, vagy háttérben megbújva, például egyes jelenetekben a falon található plakáton, másodsorban magukban a jelenetekben, vagy a cselekményben, a történetben, harmadszor pedig direkt, az egyes szereplők szájából elhangozva hallhatunk üzeneteket, avagy a velük történt események, az ő cselekedeteik hordoznak magukban erős mondanivalót. A szereplőkön keresztüli üzenethordozást nagyban megkönnyíti azok mentalitása, attitűdje, ami végtelenül leegyszerűsített, bagatell módon bugyuta, és lehetővé teszi az azonnali (akár külső alapján történő) megítélést: a Szomszédokban vannak jó, illetve rossz szereplők. *„Ez egy moralizáló mese, ebben mindenki kicsit csúnyább, kicsit szebb, mint ahogyan a mesében lenni kell.”*¹ Nagyon kevés esetben fordul elő középutas megoldás, és akkor is inkább egyes pozitív tulajdonságai vannak kiemelve az alapból negatív szereplőnek, vagy fordítva, tehát alapjában véve azt mondhatnók, a Szomszédok-univerzum kettéosztott társadalmi jókból, és rosszakból áll. Viszont, kiskapuként létezik kitérés a „negatív” skatulyából, mobilitás a rossz társadalomból a jóba (fordított eset nincsen), melynek legszembevetőbb, és leglátványosabb esete Sümeghy, de ilyen még Ernő bácsi is, akinek a (sorozat szerinti) egyik legrosszabb szerep jutott, míg végül eljutott a morális, erkölcsi ranglétra legmagasabb fokára (minderről később).

Pozitív szereplők

Egyszerűen nevezhetjük őket „jóknak” is. Az ő szájukon keresztül hallhatjuk a legtöbb erkölcsi példabeszédet, a pozitív üzeneteket, vagy éppen az aktuális rendszert bíráló mondatokat. A „jók”, a teleregényre egyedülálló módon jellemző végbölcsességekben felháborodnak az egyszerű, hatalomnélküli, kisembereket ért sérelmeken, társadalmi igazságtalanságokon, melyek miatt természetesen a „nagyokat”, vagy „azokat ott fenn” okolják. Minden, hasonló pozitív szereplő puritán életmódról prédikál, megveti a kirívó külsőségeket, a pénzt, a hatalom minden formáját, az arisztokratizmust, és csupán saját kis világa, egzisztenciája fenntartására törekszik. Ők az egyszerű dolgozók, akik nem vágnak rangra, előre jutásra, csak szeretnék tenni a dolgukat, hogy aztán vacsoránál elfogyaszthassák jól megérdemelt sörüket, vagy konyakjukat, és nyugodtan átvészelhessék a viszontagságos, sokszor bűnesetektől, és akciótól sem mentes lakótelepi életet. Mégis, nem rendezői,- forgatókönyvírói szócső voltuk teszik őket

¹ Szomszédok 100 (15 beszélgetés a sorozatról) Riportkönyv. Szerk. Vadas Mihály. 1991., POLYGON Kiadó- TRIART BT. 24.

üzzenethordozóvá, hanem nemes cselekedeteik, illetve adott szituációkra adott válaszuk, vagy viselkedésük. Követendő példák ők, vagy minták.² Érdekes módon a főszereplők javarésze „jó”, és úgy tűnik, minthogyha a gonosz, környező világ (a mellékszereplők) gördítenék eléjük az akadályokat, csak azért, hogy ők, diadalmaskodva, az erényesség, és becsületesség legnemesebb eszközeivel felülemelkedjenek rajtuk, és megoldják a problémákat.³ Ez alapján szeretnénk bemutatni egyenként e szereplőket.

Taki bácsi: Teljes nevén Takács István. Rögtön az elején szeretném leszögezni, ez az egyik legjobban előadott, leghitelesebb figura, amely Zenthe Ferenc zseniális játékának köszönhető. Egy tragikus jelenettel kerülnek bele a sorozatba: az M0-s autópálya építése miatt⁴ kénytelenek elhagyni kertes házukat, és a Lantos utca 8 panellakásába költözni. Házukat elbontják a „nagyok” intézkedése nyomán, ők, mint szegény, kisnyugdíjas, sokat megélt házaspár csak sodródnak az eseményekkel, kiszolgáltatva a hatalomnak, melyet konkrétan sohasem bírálnak, sőt, maga (a továbbiakban így) Taki bá’ nem is politizál, annak ellenére sem, hogy (későbbi) barátai, úgy mint Kutya, vagy Sümeghy aktív eszmecserét folytatnak a NATO-ról, az EU csatlakozásról, vagy éppen a privatizáció visszásságairól. Taki bácsinak egyetlen szenvedélye van: az autózás. Mint autószerelő csöppen bele a sorozatba, és szó szerint, taxijával gurul ki belőle⁵, munkájában pedig ő a becsületes taxis mintaképe!

Első munkahelyéről azért bocsájtják el, mert egy barátja megkéri, tegyen el neki egy kis pálinkát a portásfülkébe, ezen rajtakapja a főnöke, Taki bá’ pedig keserűen, de magára veszi barátja keresztjét, és vállalja a munkanélküliséget. Következő munkahelyéről viszont már önként távozik azért, mert munkaadója (az örök, ügyeskedő, kiskapukat kereső, feketéző Veres úr) nem jelentette be, amikor pedig ez kiderül, kemény szavakkal kioktatja őt. Becsületessége a törvények betartásában is szembetűnő, legjellemzőbb mondata erre a „számla nélkül semmit”, de többször hangoztatja, hogy nem szereti a „fusizást”, és az „illegalitást”, Taki így a becsületesség mintaképe.

Az, hogy a munkáját örömmel végzi, egyértelmű, itt főképpen a taxizást értjük. A kedélyes, mindig vidám, és (a teleregényben talán legjobb) poénokat folyamatosan elsütő nyugdíjas szívesen diskurál még a legellenszenvesebb

² Horváth Ádám: *„Ezeknek az embereknek valamivel jobbaknak, példamutatóbbaknak kell lenniük, mint az átlag, különben funkcióját veszti [!] az egész történet.”* Vadas Mihály: Szomszédok (20 beszélgetés az alkotókkal). Bp., Mezőgazdasági Kiadó, 1989. 136.

³ Ugyanő: *„A körülmények ugyanolyan csúnyák, és rosszak, mint a valóságban, de ezek az emberek minden alkalommal egyfajta próbát kell kiálljanak.”* Uo.

⁴ Itt szeretnénk megjegyezni, hogy 1987-et írunk! Ez azért igen különös, és szomorú tény, mert az M0-s körgyűrű még teljes egészében a kiadás évében sem készült el...

⁵ Az utolsó jelenetben feleségével, a taxijában mennek a többiek után, így gyakorlatilag „kitaxizik” a Szomszédokból.

utasokkal is, nyugodt hangnemben küldi el az ittas utazni vágyókat, és mutatja körbe a várost a későbbi, városnéző taxi-vállalkozása keretében a gazdag, úri kuncsaftokat, még akkor is, hogyha azok tipikusan negatív szereplők, külföldről emigráltak, gazdag úri hölgyek, jellemzően „kizsákmányoló, kapitalista” archetípusok. Takács István, csakúgy, mint a többi főszereplő élvezi, és szereti a munkáját, szeret emberekkel társalogni, és vezetni is.

Fontos még megemlíteni konfliktuskerülő természetét, amelynek főleg a magánéletben, de máshol is hasznát veszi. Több esetben is összetűzésbe kerül gonosz taxis hiénákkal, de ezen esetekből mindig jól jön ki, békés, pacifista („*Én nem kedvelem az erőszakot.*”) jellemének köszönhetően. Az egyik ilyen eset a 44. fejezetben történik, amely sok-sok „Szomszédok-klisé” vonultat fel, és a mostani alfejezetünkre is kitűnő példa lehet. Taki bá’ Almáék elé megy ki a repülőtérre, amikor azonban megáll a parkolóban, Góliát, és Ernő bácsi, mint taxishiénák küldik el keresetlen szavakkal, mondván, ez az ő területük.⁶ Főhősiünk azonban udvarias hangnemben kioktatja őket, a tettlegességgé fajulástól pedig Alma érkezése menti meg (na meg persze a háttérben „véletlenül” pont arra járőröző rendőr), amely frappáns befejezését adja a jelenetnek, és kínálja a mondanivalót: a feketézők mindig pórul járnak. Véleményének ugyanakkor gyakran hangot ad, verbálisan közölve így a mondanivalót. Sokszor oktatja ki (a Szomszédokra oly jellemző udvarias hangnemben) a becsstelen feketézőket, az elvtelen vállalkozókat, az utca emberét is, sőt, adott esetben felüljáróját is! Remek példa utóbbira a már említett, autószerelő műhelyből való elbocsájtása, amikor konkrétan egy erkölcsi tanórát ad (ex) főnökének („*Megmondtam magának, olyan ember vagyok, aki akkor megy át az úttesten, amikor zöldet mutat a lámpa! [...] Hát maga egy csaló ember!*”), de idézhetnénk azt az egy magvas mondatot is, amelyet a csalni akaró, már kinézetre is ellenszenves munkatársának mond, miután az Taki jó állapotú autógumiját a saját kocsijára rakta: "*Kotródj innen, és próbálj emberré válni!*".

Kedves természete a magánéletében számtalanszor javára válik, először is Lenke aggódó természete miatt, melyről alant még beszélünk, de a legfontosabb, lánya magánéletének bölcs tiszteletben tartása, be nem avatkozás a felnőtt Alma életébe. Holott erre számtalan lehetőség adódott volna, és Lenke szerint szükséges is. Ezen tulajdonsága miatt lopja be magát Alma szívébe, és emiatt lesz ő „*jóságos Nagyapó*”.

Lenke néni: Valószínűleg ügyes rendezői fogásként könyvelhető el a tény, hogy számos „jó” szereplő, az első epizódban (vagy legalábbis felbukkanásakor) külsőségekben „rossz”, vagy unszimpatikus, Lenkénél ezutóbbi áll fenn (míg Vágási Ferire az előbbi igaz). Az I. fejezetben, amikor a 3 főszereplő család közül Takácsék költözési kálváriáját láthatjuk, Lenke kifejezetten ellenszenves: kiabál, idegeskedik, szívtelenül ágaskodik az aranyos házikedvenc kiskutya

⁶ Mindkét említett szereplő ekkor még jellemzően „rossz”, metamorfózisuk még nem kezdődött el.

megtartása ellen,⁷ és éles, arrogáns artikulációval, (melyekből látszik Komlós Juci kitűnő színészi tehetsége) kifejezésekkel ad hangot az „összkomfortos, modern” panelház ellen. Ugyanakkor jelenik meg Alma barátja, Laci, aki motoros lumpenként, a bőrdzsekis haverjaival, céltalanul rója az utakat,- benne Lenke (és így, a néző) később kellemeset csalódik majd. Lenke néni jellemének idegeskedő, túlzóan gondoskodó, a végtelenségig komoly vonásai megmaradnak a sorozat végéig, ezeket kitűnően ellensúlyozza mérlegként férje nyugodt, kiegyensúlyozott, optimizmusa. Mégis, abszolút pozitív főszereplő, legjobban boltos, dolgozó énjét lehetne kiemelni.

Taki Bácsihoz hasonlóan szerelmese munkájának, többszörösen hangoztatja, mennyire szereti a pletykákat, az emberek körüli történeteket, mennyire élvezi a kiszolgálással járó diskurálást, társalgást, az emberek közelségét, egyszóval igazi társas lény ő, ugyanakkor a végtelenségig becsületes közértes, ebből adódóan (a főnöke Bandi szavaival élve) „vérbeli vállalkozó”. A munka szeretetét eleve kódolja az a tény, hogy Takihoz hasonlóan nyugdíjkiegészítés, és unaloműzés végett, és így, önszántából dolgozik. Munkába állása is teljesen önzetlenül történik: a 12. fejezetben összetalálkozik régi munkatársával, Bandival, aki boltvezető, és megkéri Lenkét, tapasztalatai miatt segítsen be nála. Lenke szíves örömet vállalja ezt, és sokszor emiatt összetűzésbe is kerül a családjával, mivel ők próbálnák lebeszélni az idősödő asszonyt a felesleges munkavégzéstől. Lenke azonban megállíthatatlan, és mintegy megmenti bajtársát a „nehéz gazdasági helyzetben”, sőt mi több, becsületessége nyomán egy sor, anyagiaktól mentes segítséget nyújt a vevőknek. A 74. fejezetben például elég irreális módon, kifejezetten megtiltja az egyik vásárlónak, hogy rétestésztaát vásároljon, mivel annak lejárt a szavatossága, és miután az felajánlja neki az olcsóbb vételt, ő a becsületességre, és egészségre hivatkozva határozottan megtagadja azt, közben pedig még Bandit, a főnökét is kiosztja („Ezt nem szabad eladni Bandikám, vitesse vissza az egészet a raktárba, és nézzon utána, miért ezt küldték!”).⁸ A szegényedő kisnyugdíjasok kilátástalan helyzete számos részben megtalálható, de főként a boltban, amint például dugiban tejet, illetve kiflit uzsonnáznak, vagy a kevés pénzük miatt lopnak, Lenke, mint az erkölcs bajnoka rendre kiáll mellettük, és nem őket, hanem a „nagyokat”, vagy „azokat” hibáztatja, akik ilyen helyzetet teremtettek, tanulságos monológjaiban.

⁷ Ezzel kapcsolatban a későbbiekben Lenke néni, de Taki is (valójában persze a forgatókönyvíró) rosszul emlékszik vissza. Az említett fejezetben Alma szeretné magával vinni kutyuskáját a panelházba, a megértő „Nagyapó” mellette áll, míg Lenke idegesen kiabálva szögezi le: „Nem zárjuk be a kutyát az emeleten, nem csinálunk kutyáolat a gyönyörű, [arrogánsan kihangsúlyozva] összkomfortos lakásunkból!” A 168. fejezetben Lenke letolja férjét, amiért kedvenc kiskutyáját nem engedte magával vinni a Lantos utcába, Taki pedig szemlesütve vállalja büntetést.

⁸ Ez a „beosztott mindig okosabb a munkaadónál” motívum, szinte minden szereplőnél megvan a teleregényben.

Csakúgy, mint Taki esetében, Lenke gyakori megjelenési helyén (a boltban) is található egy ellenpólusa, Marika, az unszimpatikus közértes. Vele állandóan konfliktusa adódik, mégis, amikor Marika terhes, vagy éppen ebédel, Lenke önszántából váltja fel őt, mint toleráns munkatárs, és ugyanígy, a bolt privatizálásakor nem kíván részvényes lenni, csak azért, mert ősellensége, Marika az lesz,- ő inkább megmarad egyszerű alkalmazottnak, aki tapasztalataival segíti leginkább a bolt működését.⁹

Alma: A Takács házaspár unokája, mégis, mint egyszem gyermeküket nevelik a sorozat kezdésekor már huszoneves lányt. Alma Lipcsében, az (akkori) NDK-ban született, mígnem egyszer hazajött egy kis vakációra, és annyira megtetszett neki az itthoni élet, hogy hátrahagyva szüleit, Magyarországon maradt. Apjával nem találkozunk, csak anyjával (Takácsék lánya), aki egyszer látogatóba jön haza, aztán mikor (a sorozatban) másodszor jönne, helyette egy külügyminisztériumi gyászjelentés érkezik, miszerint tragikus balesetben elhunyt. Alma tehát a de facto árva, s, bár nem szorulna nagyszülei segítségére, hiszen munkája, és bármikor kamatoztatható perfekt német nyelvtudása van, mégis rendkívüli módon kötődik nagyszüleihez, melyre a házassága is rámegegy. Ez a ragaszkodás megannyi konfliktust szül a mindenkori partnereivel, a nevelői iránti szeretet azonban Almában annyira erős, hogy ez hidegen hagyja. Minderről egy másik fejezetben még szölok.

Vágási Feri: Erről a szereplőről való íráskor a szerző kissé gondban van, elsősorban az egész karakter származását illetően. Konkrétan Vágási Feri roma, voltáról van szó, amelyhez egy sor pro, illetve kontra érv is kínálkozik. A dolgozat témáját tekintve azt hisszük, kulcsfontosságú ez a kérdés, hiszen ha Feri roma származású, akkor az ő alakja volna hivatott cáfolni a cigánysággal kapcsolatos megannyi előítéletet, és negatív sztereotípiát, és így, akár egy (vélt, vagy valós) roma-integrációs program részének is tekinthető lenne egy hasonló karakter megjelenése a tévéképernyőn egy ilyen volumenű filmsorozatokban. Mivel nem lehet egyértelműen eldönteni e kérdést, felsorolom az összes emellett, és ellene szóló érvet, hogy az olvasó maga döntsön.

Rendkívül nehéz dolgunk van, ugyanis egyértelműen nem mondanak semmit Feri efféle származásáról, csupán utalnak rá, ami így félreérthető is lehet,- ugyanakkor viszont nem is. Az első erre való célzás éppen az örök kedves Bóhm bácsi szájából hangzik el. Amikor Feri, és Jutka, friss házasként megszemlélik leendő lakhelyüket, a házmester diszkrét kérdezősködésbe kezd a leendő lakók felől, és értetlenségét fejezi ki Jutkának, amiért Feri a férje:

-Kegyed tanít, iskolában?

-Igen, rajzot és éneket. A férjem nyomdász.

⁹ Ez egyébként egy felettébb érdekes momentum, ugyanis Lenke sokszor semmit nem csinál a boltban, csak fel alá járkal, kritizálja a munkamenetet, vagy konkrétan a munkásokat, és rangidős módjára bölcs, megfontolandó tanácsokat osztogat, vagy éppen utasít.

-Nem gondoltam volna, hogy... bocsánat.

Értetlen, ki nem mondott lenézés, vagy a szerző félreértése? Feri e jelenetben „rosszfiú” kinézetű, bőrkabátban van, fülbevalóval, meg is jegyzi, hogy látta Böhm-ön, „csövesnek” nézi őket, ám e „csöves” kinézet nem indokol egy szégyenkező kérdést, majd bocsánatkérést. Konkrét, becsmélő kifejezés hangzik viszont el két, Almát megtámadó bűnöző szájából a 37. fejezet végén: „*Mi van cigány, meguntad az életed?* [...] *Meglátod büdös cigány egyszer még szétverem a pofádat!*”. E két keresetlen kifejezésre, amely akár bizonyíthatná is Feri származására rögtön jön az érintett cáfolata: „*De cigánynak még nem néztek.*”. A 141. fejezetben Feri panaszkodik Jutkának, hogy nehezen viseli, hogy „*mindenki másnak nézi*”, e kifejezés azonban vonatkozhat az állami gondozott múltjára is, amely miatt erős komplexus alakult ki nála. Ezzel kapcsolatban viszont gyakran éles, és konkrét kritika, vagy megjegyzés hangzik el Jutka egész családjáról. Apja (Szőlőssy doktor) majdhogynem kitagadja őt, mert egy ilyen lelencel házasodott össze, „*finom úrilány léte*”, anyjának szimpatikus veje természete, tartása, azonban az ő szájából is gyakran hangzanak el becsmélő szavak: „*én megmondtam, hogy...*”, ezt az utólag okoskodó mondatot sokszor halljuk mind Szőlőssyné, mind a jó Janka néni részéről.

E tekintetben kulcsfontosságú lehet a Feri szüleinek megtalálása. Jutka keresésbe kezd, és megleli Feri vélt apját, illetve anyját,¹⁰ ám az ő származásukról még ennyi sem hangzik el, ugyanakkor viszont apasági, illetve anyasági vizsgálatot nem végeznek, tehát lehet, hogy nem is ők a vérszerinti szülei, a kérdés tehát ezen a szinten is nyitva áll. Látható, hogy nagyon nehéz valódi állást foglalni az ügyben, még akkor is, ha Feri kinézetében visel roma jegyeket,- ám ez a leggyengébb érv, mivel ugyanennyi erővel lehetne perzsa, vagy török is....

Akárhogyan is áll, Vágási Feri „a magyar Bobby”, vagy a „*gazdagréti Batman*”, az abszolút példakép, minden területen makulátlan, és becsületes, egy rossz szót sem lehet rá mondani. Alapvető jó tulajdonsága a konkrét dolgossága, hogy szereti a munkát (amely szervesen illene ahhoz a képhez, hogy eloszlassa a romák munkakerüléséről szóló sztereotípiát), már-már nevetségességbe nyúló módon. (17 fejezet: Feri kitörő örömmel fogadja, hogy elmarad a továbbképzési tanfolyam, és így dolgozhat tovább: „*Győzelem! [sic!] Nem kell karácsonyig szerény családommal éhen halni! Meghajtjuk a melót...*”). Számtalan hasonló megnyilvánulásait felesleges lenne idézni, mindegyik hasonló, és egy a lényege: Feri a családját eltartandó pénzszerezés végett bármennyit, és bármit szívesen dolgozik, akár három műszakban is. A fent említett jelenet idején például a hivatalos nyomdai munkája mellett éjszakánként fát pakolni jár a vasúthoz, később emellett otthoni keresztrejtvény szerkesztésbe, és egyéb (homályosan megfogalmazott, így ismeretlen) „*számítógépes fusizásba*” kezd, plusz még Góliáttal (ekkor már „jó” szereplő) jár bútort pakolni.

¹⁰ Vágási Margit,- Hacser Józsa zseniális alakításával.

Emellett Feri esete illusztrálja, hogyan lehet lelkesen, becsületesen, egyszerű, kétkezi munkával tisztességes, stabil egzisztenciával rendelkező családapává válni, „legalulról” egészen felelősségteljes beosztottig jut el. Ugye állami gondozottként nevelkedett, kitanulta a nyomdász-szedő (?) szakmát, majd cursus honoruma során újságszerkesztőig, számítógépes szakemberig jut el. Vulgárisan megfogalmazva Vágási Feri a „feltörekvő proli”, bemutatva: Magyarország is a lehetőségek hazája, csak dolgozni kell!

A dolgozó Feri hazatérve azonban szerető családapává válik, kiveszi a részét a házimunkából, segít feleségének, sőt, a háziaknak is különböző szerelési munkálatokban (erről később), szeretően neveli gyermekét, Matyit, mindemellett pedig „számítógépes”¹¹ vállalkozásba is kezd.

Lenke, és Taki Bá’ után felesleges is megemlítenem becsületességét. „*Maszekoló*” bútorszállítóként többször mindig számlát ad (a 240. fejezetben például Góliát előre megírja a számlát!!!), mert ha nem teszi, akkor „csal”, és neki a tisztesség mindennél többet ér. A becsületesség non plus ultrája, amit például Jankától kapott pénz körül művel. Új házasságként kölcsönkértek tőle, ő pedig 20%-os (!) uzsorakamatra adott nekik pénzt. Ezt megtudva, a jó anyagi helyzetben lévő Szöllősy doktor (Janka testvére) kifizeti a „*karvalynak*” a tartozást, ez pedig Ferinek, megint csak irreális módon, nagyon rosszul esik. Egy családi, békéltető vacsora keretében Feri kifejti, neki nincs szüksége erre a pénzre, és visszafizeti azt (!) Jutka apjának, amivel egy új konfliktust provokál teljesen alaptalanul, és így, a békéltető vacsora teljesen félresikerül Feri konok fizetni akarása miatt, amely illetlen, és konfliktusszító, mégis, Zsuzsa (Jutka anyja), és maga Jutka is ellensúlyozza ezt, és az egész kérdéskörben Ferinek ad igazat. Feri tehát a maga tartásával szent, és sérthetetlen.¹²

Természetének e hevéssége még párszor előjön az évek során, és ugyanilyen, bagatell veszekedésekben ölt testet, felborítva a (teleregényben szereplő összes közül legharmonikusabb) mintacsalád életét, ám ezek mind csak futó, cselekményszínesítő viták, és nyári záporszerű, agyondramatizált összeveszések, Vágásiék, élükön a mintacsaládfővel egy magyar család romantikus, példaszzerű képét nyújtják.

Vágási Jutka: Ismét kitűnő rendezői szerepválasztás: rendezetlen múlttal rendelkező, heves természetű, egyszerű kétkezi munkás felesége egy türelmes,

¹¹ A kifejezés pontatlansága, és már-már értelmetlensége nem véletlen, a sorozatban ugyanis ugyanilyen homályosan beszélnek Feri otthoni munkájáról, de úgy általában a számítástechnikáról is.

¹² Mindez rendkívül zavarta Nemcsák Károlyt, „...*azért mi tele vagyunk mindenféle kis bajokkal, meg rosszindulatokkal...*”. Vadas Mihály: Szomszédok (20 beszélgetés az alkotókkal). Bp., Mezőgazdasági Kiadó, 1989. 175. Ugyanerről beszél a TV2 Frizbi című műsorában, amikor ezt elpanaszolta a rendezőnek, ő írt egy olyan forgatókönyvet, hogy a „*gazdagréti Batman*” berúgott egy kocsmában. http://www.youtube.com/watch?v=12j5-ER_n0w&feature=related

rendkívül művelt értelmiségi, rajz-ének szakos tanítónő. Ahogyan minden szereplő, ő is csúcsteljesítményt nyújt munkahelyén, mindenki tiszteli, és gyakran rendre utasítja a határozatlan, lagymatag vezetőt, Hávelt. A nevelőiben folyó (nem egyszer politikai) eszmecseréknél mindig övé az utolsó szó, és természetesen mindig neki van igaza, bölcsen megmondja véleményét, amely mindig építőleg hat az események menetére, szinte kizárólag jó ötletei vannak. Számtalan elismerés róla: „*Látja Piroska néni, ilyen tanerő kellene nekünk még egy pár! [...] Ez a lány mindig vitatkozik. Jól teszi! Ugyanis többnyire igaza van! Bár volna belőle egy tucat! Másként néznénk ki!*” Ő a mintatanítónő: lelkesen szervezi az osztálykirándulásokat, amelyek sokkal jobban sikerülnek, mint az elődjéé, segíti azokat a gyerekeket, akik valamiért (család, pénzügy, mozgáskorlátozottság) hátrányban vannak a többiekkel szemben, és jól tanítja a gyerekeket. De leginkább közösségért végzett munkájáért becsüli nagyra a tantestület (tehát szakmabelije) olyannyira, hogy alelnöki posztra javasolják, amit ő egy idő után visszautasít! Annak ellenére, hogy biztos anyagi háttérű családból származik, a fent vázolt Feri-Szöllőssy vitában férje mellé áll, és inkább ő sem fogadja el az ajándék pénzt, önerőből próbálja felépíteni kis birodalmukat. Együtt Ferivel alkotják a tökéletes családot.

Mágenheim Ádám: A Vágási, és Magenheim család között a harmónia, és hűség tekintetében igen éles kontraszt van, míg Feri és Jutka megannyi kísértés ellenére kitaranak egymás mellett, Juli és Ádám nem, bár kettejük közül Ádám viselkedése a példaadó. Hasonlóan Taki Bá'hoz, (továbbiakban Taki) ő is a nyugodt, méltóságteljes „mérlegnyelv” heves, lobbanékony természetű, nagy elvárásokkal rendelkező feleségével szemben, amely végül is determinálja a szinte állandó, de legalábbis folyton visszatérő diszharmonikus családi hangulatot. Az állandó feszültséget e téren még a házaspár félrelépései, megcsalásai adják, amely még Almáéknál lesz nagyon jellemző.

Ádám rendkívül művelt, intelligens, értelmes, humoros ember. A felsoroltak (és a filmsorozat) szerint akár vezető beosztás is lehetne, ám neki elég a mentőzés, mint nemcsak munka, saját szavaival „életforma”, a másokon segítség öröme. Végzettsége (sebész-belgyógyász), és 3 nyelvvizsgálója (angol, francia felsőfok, német középfok!!) ezt nagyon is lehetővé tenné, ám ő szereti ezt az életstílust, és ezért nem is szeretne rajta változtatni, annak ellenére sem, hogy e szerény kisszerűsége állandó konfliktusokat szül feleségével.

Szaktudása, és tapasztalata viszont igen nagy, minden betegséget felismer a legapróbb tünetből is, ezt még de jure is nyugtázzák, amikor az ő diagnózisa igazoldódik be egy betegnél. A 13. fejezetben egy infarktusgyanús férfit visznek kórházba, Mágen (továbbiakban így) az intenzív osztályra küldi, ám a főorvos helyhiányra, és arra hivatkozva, hogy a műszerek alapján más baja van, a betegnek ezt megtagadja, és arrogáns modorban kifejezi nemtetszését a sértődött Ádámnak. Ám a tények később őt igazolják, a szegény páciens meghal, a boncolás pedig kimutatja hősrünk igazát. Ennél a résznél, Mágen egy kirohanásában megint ott van a kisszerűség erénye, mely minden Szomszédok

szereplőre jellemző, mégis Ádámnál a legszembetűnőbb a végzettségéből adódó kihasználatlan lehetőség, és a valós munkája között tátongó kilométeres szakadék nyomán. Hiszen a főorvos megvetéssel veszekszik rá: „*Maguk mentősök mindent felfújnak [...] Én a beteget átvettem, bízta rám, hogy mit csinálók!*”, míg a „kisember”, akinek igaza van, tehetetlen a dölyfös, ranglétrán felette állóval szemben. Ám szerencsére, ezzel kapcsolatos kisebbségi-komplexus nem gyötri Mágent, annál inkább Julit!

Megemlíthető még szarkasztikus, kissé cinikus humora is, amivel udvarias, angolos módon oszt ki olykor egy-egy ellenszenves páciens, vagy munkatársat, vagy magát, Julit is. Erre jellemző jelenet az, amikor egy veszekedés kellős közepén kezd el ironizálni, és „okos enged számár szenved” módjára hagyja így Julit főni a saját levében, aki pedig általában mindig majd felrobban a dühtől. Mágen későn ér haza, mert (ismét, a Szomszédokra oly jellemző abszurd módon) megleste Julcsi lányát a táborban, mivel nem bírta ki tíz napig, hogy ne lássa... Hazaérve az ideges feleség kérdőre vonja „*Van valakid?*”, mire ő nyugodt, komoly hangnemben bevallja, hogy van, és felsorolja Julcsi ismertetőjegyeit: „*Barna, alacsony, rövidhajó, szerintem nagyon szép, és nagyon fiatal...*”, - bár mindez elmesélve nem olyan élvezetes, mint a képernyőn, Kulka János játékával.

Pedig több nő is megkönyékezi a mi jó doktorunkat, ám ő mindannyiszor ellenáll a kísértésnek, még azon időszakokban is, amikor Julival a házasságuk romokban hever, vagy éppen az megcsalja őt! Az ő szerepe tehát a hűséges, becsületes férj. Erre Horváth Ádám direkt figyelt, hogy nem szabad „*elveszteni azt a szimbólumot, amit egy mentőorvos tisztessége képvisel.*”¹³

Jul: Mint már szoltunk róla, férjének teljesen ellentéte, heves, temperamentumos asszony, aki nem rest nagy veszekedéseket kezdeményezni férje kisszerűsége, és becsületessége miatt. Ettől talán lehetne negatív szereplő is, azonban e vitákon kívül nincs más a számlájára írva, lányával bizonyos kérdésekben ugyanolyan szigorú, mint Ádám, azonban ez hosszútávon csak javára válhat a szemünk előtt felcseperedő gyermeknek.

Végzettségét tekintve kozmetikus, de a legjobb a szakmában olyannyira, hogy amikor szeretne kilépni Gáborral közös vállalkozásukból, az minden trükköt bevet, hogy ne tegye meg, mert az az üzlet kárára válna.¹⁴ Társalgóképesen (vagy inkább, veszekedőképesen) beszél angolul is, amiről nincsen ugyan közvetlen bizonyítékunk, csak Julcsi panaszkodik egy ízben Etusnak, hogy szülei angolul veszekednek, hogy ő ne értse szavukat.

Julcsi: Hát igen... Magenheim Julcsi az a szereplő, akire semmi rosszat nem lehet mondani, szerénységének, segítőkészségének, erényességének nincs párja

¹³ Egyébként ez ellen később a nézők is tiltakoztak levélben, tehát igény van az erkölcsösségre. Vadas Mihály: Szomszédok (20 beszélgetés az alkotókkal). Bp., Mezőgazdasági Kiadó, 1989. 136.

¹⁴ Ezenkívül Juli azon a kozmetikus-versenyen is első helyezést ér el, ahol megismerkedik leendő üzlettársával: Gábor Gáborral.

széles e Szomszédok- földön. A sorozat elején ő testesíti meg az ártatlan gyermeki jószágot, felnőtt lányként pedig az erényes fiatal nőt. Néha már-már fájó, mennyire felnőttesen viselkedik kislányként, milyen irreális módon vállalja magára a felnőttek kötelességeit (például kitakarít Bőhm bácsi helyett a lépcsőházban), de ami leginkább jellemzi felnőtt gondolkodásmódját az az, hogy számtalanszor pénzt gyűjt szüleinek, vagy éppen azért spórol, hogy valamit tudjon nekik venni! A legelső ilyen eszköz a televízió, Julcsi állandóan Takácsékhoz jár tévézni,¹⁵ és megelégtelve e státuszszimbólum hiányát takarítani kezd a lépcsőházban, hogy a megkeresett forintokból karácsonyra megvehesse a hőn áhított masinát (ezt Etus pénzbeli kisegítésével meg is teszi...). A következő ilyen eszköz az autó, ami a mentőorvosnak, és a „menő” kozmetikusnak még mindig nincsen, Julcsi Kozma Jocó barátjával megy nekik kocsit nézni, gyönyörködnek a szebbnél szebb járművekben, de sajnálattal konstatálja, hogy nincs elegendő pénze rá.¹⁶ Az autó-probléma végére Etus tesz pontot úgy, hogy vásárol egy elég megviselt állapotú Trabantot (és egyébként ezután is ő vesz a családnak a következő, immár „nyugati kápitálista” kocsijukat). Mindez még nem is olyan különös, hiszen gyermekként sok elérhetetlen dologra gyűjt az ember, azonban Julcsi ábrándozó kislány helyett egy gondoskodó „elháziasszony”, és aggódik apjáért, mert az csak barna cipőt tud felvenni az operába a fekete zakójához. (Megoldásként természetesen vesz neki egy fekete cipőt!)

Julcsi iskolai teljesítménye sohasem volt a legjobb, egyéb, karitatív jellegű, vagy közösségi tevékenységei viszont annál inkább. Mondhatnánk, hogy Gazdagrét női lovagja ő: mindig kiáll a gyengébbek, kisebbek, elesettek mellett, legyen szó rossz tanulóról, bajos családi háttérrel rendelkező, vagy mozgáskorlátozott gyerekről, tanulást, szabadidejét, pénzét nem kímélve segít nekik, ahogy tud. Szűcs elvtárs (a sorozatban így) gyermekét, Gabit is szárnyai alá veszi. Ez a szegény gyermek a szülei önfejlésének az áldozata, anyja „disszidált”, apja pedig „nyugatra” jár kamionozni, munkája miatt állandóan ideges, és ingerült, de olyannyira, hogy egyszer még el is üldözi természetével otthonról fiát, aki az atyai szigor, és az állandó veszekedések elől a ház alagsorában kénytelen elbújni. Julcsinak szimpatikus a srác, ezen eset után elkezdene együtt tanulni, majd az együtt barátkozás meghozza gyümölcsét: Szűcs Gabi megmenekül a kínos bukástól!

Julcsi annyira jó, hogy egyes rosszcselekedeteket magára vállal, így Kozma Jocó barátja esetét a cigarettával is. A már említett táborozás alkalmával (6. fejezet) Jocó eldobott cigarettacsikkjét megtalálja a tanító néni, Julcsi pedig

¹⁵ És Szomszédokat nézni! A 8. fejezetben Alma közli Mágennel, hogy lánya a Szomszédokat nézi náluk! Ezek a rendkívül vicces kikacsintások nagyon gyakoriak a sorozatban, és később szólunk még jelentőségükről. Megjegyzendő továbbá, hogy Sümeghy is a „magyar Dallast” nézi (98. fejezet).

¹⁶ Ebben a jelenetben tűnik fel először Etus, Juli anyja.

bevallja, ő tette,- azonban a gyermeki jóság, és a lelkiismeret szava megszólal az egészségtelen életmódot folytató gyermek elrettentő példájául szolgáló Jócóban, és töredelmesen bevallja tettét. Ugyanez az összetartás jelenik meg akkor is, amikor Borzas ellopja tornaórán a naplót, és nem magának, hanem Julcsinak ír be két darab ötöst, hogy javítsa évvégi eredményeit, és megmentse őt a megalázó bukástól!

Ezután a felnőtt gyermekek után Julcsi kamaszodik, és életének (és sorozatbeli szerepének) fő témái a pályaválasztás, és a fiúk. Ez utóbbiban eszméletlen erkölcsös, minden párkapcsolatában kimért, megfontolt, teljes mértékben érett nőként viselkedik, szinte már totális önmegtartóztatással, végtelen erényességgel. Életének ezen szakasza példát adhat megannyi megfontolatlan serdülő lánynak, emiatt később még szólunk róla (Almához hasonlóan).

A továbbiakban szintén pozitív szereplőkről szólunk, akik nem (vagy csak ideiglenesen) a Lantos utca 8. első emeletének lakói, de mégis aktív szereplői a jó Szomszédok életének.

János: Ő kivétel, mert Takácséknál lakik. Alma férje, ám nászuk nem lehet teljes Alma konoksága miatt, miszerint nem hajlandó egyedül hagyni nagyszüleit, és külön házba költözni férjével. Ezen a ponton megfeneklik a házasság, részben János félrelépése, részben Alma makacssága miatt, ám az igaz szerelem határtalan, újra egymásra találhatnak, és a sorozat végén már kéz a kézben szállnak be abba a bizonyos taxiba, hogy megmaradjanak a Szomszédok szerető párjának.

János megcsalja Almát, de ezt nem lehet teljes mértékű „rossz cselekedetként” felfogni, hiszen az felesége fent említett önfejlésének következménye, névleg, hogy János megelégedi az egyhelyben topogást, a begyepesedést. A sorozat végén pedig egyébként is kölcsönösen jóváteszik hibáikat.

Végzettségét tekintve erdész, természetesen kifogástalan munkát végez, példát mutat főnökeinek, a nézőknek pedig környezettudatos életmódjával, Dénes bácsival¹⁷ közös beszélgetéseikkel, melyek mindig kritizálják a „nagyok” hozzá nem értő környezetrombolását, és a szemétkerakók, orvvadászok, vagy falópók destruktív hozzáállását. Nyilvánvaló, hogy a rendező, illetve forgatókönyvíró szó, illetve „cselekménycsové” e tekintetben János, rajta keresztül ismerhetjük meg a környezettudatos életmód fontosságát, és a legújabb „nyugati” szemétkerakó technikákat.

Etus: Gábor Gábor mellett¹⁸ azt hiszem ő a legeredetibb figura a teleregényben, a különc, mindig cinikus, de jó humorú¹⁹ özvegy, keramikus. Szinte minden pontos

¹⁷ Munkatársa, és jóbarátja, aki szintén erdész.

¹⁸ Érdekes, hogy pont e szereplővel nem kedvelik egymást...

¹⁹ Horváth Ádám a saját anyukájáról mintázta a karaktert. Szomszédok 100 (15 beszélgetés a sorozatról) Riportkönyv. Szerk. Vadas Mihály. 1991., POLYGON Kiadó-

kíri a megszokott nagymama szerepből: Etusnak hívatja (Mágent meg „Nagy fehérnek hívja Julcsi... nem egy megszokott család ez) magát még az unokájával, is, kifejezetten rühelli, ha „*művésznőnek*” hívják, pedig méltán rászolgált a névre, rengetegszer ismerik fel vadidegenek műveit, egy-egy „*eredeti Szikszait*”, vagy épp illetődnek meg neve hallatán: Szikszai művész.²⁰ Julcsi talán tőle örökölte szerénységét. Hasonló párhuzam még köztük a monogám hűség. Etus férje, „A Szikszai” az 1956-os forradalomban, mint civil áldozat tűnt el, ezután egyedül nevelte fel két gyermekét, és nem keresett magának második férjet, pedig sok-sok kérőt kellett visszautasítania (a sorozat 13 éve alatt kettőt is Virág doktor, és Gyula személyében). Etus vagány fiatal módjára „*kemény rockot*” hallgat, sokszor pálinkázik (férfiakat- konkrétan „*őcskás Gyulát*” megszégyenítő módon) és azt venni észre, szinte csak az ellenkező nem társaságában mutatkozik. Ő lenne a Szomszédokban a „humoros” szereplő, szinte minden hozzáfűznivalójában ott rejtőzik egy-egy poén.

Etus a Magenheim család mentőöve, és őrangyala is egyben: mint már fent említettünk, televíziót, és autót vesz nekik karácsonyra, egyéb anyagi juttatásokkal támogatja őket, de leginkább szimbolikus javakkal szolgál, úgy, mint konfliktuskezelés. A Magenheim családban ugyanis (főleg a felnőttek között) állandó a veszekedés, és a félrelépés, flörtölgetés is, amiről Etus, véletlenül épp rosszkor, rossz helyen járva, állandóan tudomást szerez, és mindig az egyik, vagy másik oldalt támogatva, kevés anyai tanáccsal, minimális közbeszólással, csak a legszükségesebbeket beavatva nagyban hozzájárul az alkalmi fegyverszünet, vagy béke megkötéséhez. Mondhatni ő a Magenheim család személyes csatabárd-elásója.

Julcsival különlegesen jó kapcsolatban van (és cáfolandó a „rossz anyós” sztereotípiát Ádámmal is), „*Tyúkanyónak*” hívja őt, míg Julcsi a „*Csibe*”. Mint tulajdon lányát neveli, és egyengeti a kamasz útját ellátva erkölcsi tanulságú tanácsokkal, sőt, számtalanszor segít neki szülei tudta nélkül, amikor az bajban van az iskolában. Julcsi a gimnáziumban biológiából bukásra áll, Etus pedig felajánlja neki, és korrepetáló barátjának, Kristófnak, hogy tanulhatnak az ő lakásán, nehogy Ádám, és Juli megtudják lányuk szégyenteljes iskolai eredményét. Amikor Julcsi először (és a sorozatban utoljára) lerészegedik, akkor is hozzá viszik el az ájult lányt, nehogy otthon botrány törjön ki. Köszönésképpen pedig minden alkalommal a sokat idézett dicséretet hallhatjuk: „*Etus, te vagy a csúcs!*”

Gábor Gábor: Bizton állítjuk, hogy Etus egyedisége, és egyénisége eltörpül Gábor Gábor utánozhatatlan, és hamisítatlan stílusa mellett, melyet Koltay János mesterien zseniális játéka tesz teljessé. Már a neve is meghökkentő, és nagyon is

TRIART BT. 42-44.

²⁰ Csűrös Karola elmondja, hogy sok rajongói levelet kapott, melyben azt mondják, jó lenne, ha az ő nagymamájuk/ anyjuk is hozzá hasonló lenne. Vadas Mihály: Szomszédok (20 beszélgetés az alkotókkal). Bp., Mezőgazdasági Kiadó, 1989. 115-124.

jellemző a sorozat szereplői közül kilógó vállalkozónak, felbukkanásakor is izes öniróniával mutatkozik be: „*A szülők bosszúja, ők lányt várnak. Nem is tudom anélkül kimondani a nevem, hogy ne hallanék benne valami szemrehányást. Gábor, Gábor!*” Mimikája, jellegzetes mozgása, hanghordozása ettől az első perctől kezdve ugyanolyan eredeti, és utánozhatatlan marad, egészen az utolsó megszólalásáig. Állandó öltözéke: az elegáns zakó, esetleg kalap, és a legfontosabb, a mindig kezében levő szivarka, vagy toll, amivel jó főnök módjára magyaráz, mutogat, vagy csak egyszerűen pótcselekvésként tartja, vagy rágcsálja. Ez a védjegye, nem is lehetne alakját úgy elképzelni, hogy nem tart kezében valamit, akár Johnny Deppet sem, a Félelem és reszketés Las Vegasban szájában cigaretta nélkül.

Mindez hozzátartozik Gábor imagéhez, az örök pénzhajhász, örömeiket nem megvető tipikus posztoszocialista sztereotípiákat hordozó kapitalista üzletember, aki (már az öltöny miatt is) ellenszenves kellene, hogy legyen, ám szerencsére szeretetreméltó, jellegzetes, egyedi stílusa, és állandó jóakarása nagyobb súlyban esik latba a megítélésénél. Sokszor visszatérünk még alakjára.

Bóhm: A sorozat, és a panelház tragikus sorsu²¹ házvezetője, mindenki gondoskodó „közös Bóhmje”, a szó legszorosabb értelmében a lakók atyja. Máriáss József alakja tökéletes erre a szerepre, teljesen hiteles a játéka. Ő a ház „legrégebbi” lakója, mivel közös képviselő, már a kezdetek kezdetekkor ott van, és üdvözliz az újonnan beköltöző Vágásiékat, s már ekkor szembetűnő intelligens stílusa, kissé öreges, de ugyanakkor végtelen bölcsességet sugárzó, méltóságteljes modora. Bármilyen indulatos is, kimért szavakkal, és nevetségesen illedelmesen szópárbajozik, illemtudása nem mérhető senkiéhez sem, megszólításai is (Méltóztatik, Nagyságos Asszony/ Úr, Bátorkodom stb....) alázkodó hangneműek, még akkor is, hogyha egy lakót kellene felelősségre vonni valamilyen mulasztásáért is. Mindemellett művelt is, minden részben hallhatunk

²¹ Máriáss József a sorozat kezdete óta betegséggel játszott, rendszeres kórházi kezelés alatt állt. A Szomszédokban egy kissé beteges idős embert játszik,- és a valóságban is az volt. Sajnos betegsége úrrá lett rajta, szervezete feladta a harcot, és elhalálozott,- ezzel párhuzamosan a sorozatban is, a 105. fejezetben, amely egy rendhagyó epizód, Bóhm szereplései vannak összevágvá mementóként. Már a 104. részben is látszik, nagyon rosszul van, hallatszik hangján, látszik mozgásán, és lefogyott alakján, de ő becsülettel játszott, és felmondta azt a pár mondatot, ami neki jutott ebből a részből, és amelyben betegségéről beszél az aggodalmas lakóknak. Sőt, a stáb halála előtt egy nappal (!) bement hozzá a kórházba, és ott elmondta élete utolsó szerepben játszott, rendkívül megható monológját: „*Mindig titkolni akartam a betegségemet. Színészkedtem. Szerepet játszottam. Lehet, hogy elfogytak a szerepek? Akkor egy felhő szélén ülve, nem közös Bóhm, őrzőangyal szeretnék lenni. Mindenkinek jó éjszakát!*” És 1991. április 24-én, ezen sorok felmondása után, egy ország közös képviselője már „*egy felhő szélén ülve*” játssza szerepét. Élete utolsó napjáiig játszott, a művészetnek élt, ez több mint tiszteletreméltó. Nyugodjon békében!

tőle egy-egy latin mondást, mely bölceleteket az aktuális cselekményhez fűz hozzá, mély tanulsággal.²²

Kutya: Bőhm bácsi utódja, Sümeghy régi barátja, és ismerőse még az operából, de Takit is ismeri! Mily kicsi a Szomszédok-univerzum! Kiválóan gondolja, és tartja Bőhm örökségét, hasonlóan hozzá művelt, olvasott, és ezt szeretné terjeszteni a lakók körében is, ugyanúgy, mint elődje ő is olvasószobát rendez be az alagsorban, és ő is kimért, néha már túlzóan udvarias modorral rendelkezik.

A ház lakói közül meg lehetne még említeni Magenheim Flórát, és Vágási Matyit, mint „jókat”, ám az ő szerepük nem kulcsfontosságú a sorozatban.

Negatív szereplők

Érdekes, hogy a teleregényben a főszerepet játszó negatív alakok, úgy mint az első 100 részben Sümeghy, vagy Góliát, amíg nem dolgozik Ferivel, vagy éppen a szemét főnökből taxishiénává, majd csövessé züllő Ernő bácsi mind jelentős javuláson mennek keresztül, míg a jelentéktelen mellékszerepeket betöltők sorra megmaradnak „rossznak”. A Sümeghy-Góliát-Ernő féle átalakulásokról egy harmadik alfejezetben írunk, most nézzük általánosságban a negatív szerepeket!

Mitől is lesz valaki a Szomszédokban rossz?²³ Először is, és ez nagyon jellemző a filmre, a kinézete alapján. A fiatalabb gonosztevők rendre napszemüveget viselnek, bőrkabátot, és az átlagnál hosszabb haját. Ez a sztereotipikus kinézet minden bűnözőnél fennáll: az Almát megtámadó, majd Ferivel verekedő két alak fekete bőrdzsekit visel borostás arccal. A szerencsétlen Julcsi²⁴ a 80. fejezetben két fiatal próbálja megerőszkolni, akik bőrkabátot viselnek, és bozontos, hosszabb hajkoronával rendelkeznek. Julcsi az egyik sráccal 14 fejezettel később véletlenül találkozik egy diszkóban, ekkor az fekete pólóban van, de amikor később találkozik vele az utcán (mert az felkeresi

²² E védjegy annyira jellemző rá, hogy viccet is űznek belőle. Bőhm betegség miatt kórházba kerül, ezalatt Lenke veszi át posztját, és gondoskodik a ház dolgairól. Lenke nagyon beleéli magát a házmester-szerepbe, minden kis gondból óriási problémát csinál, sopánkodó aggodalmaskodására Taki ekképp felel: „*Tisztára olyan vagy, mint Bőhm. Mondj már valamit latinul!*”.

²³ Ez a kifejezés leginkább úgy állja meg a helyét, hogyha a „jókkal” állítjuk szembe. Bár sok pozitív szereplő rendelkezik ellenszenves tulajdonságokkal, jellemük ezekkel együtt is klasszisokkal nemhogy elviselhetőbb, de példaértékű, és becsülendő. Így a „rosszak” negatív voltát nem önmagukhoz, hanem a „jókhöz” mérve figyelhetjük meg leginkább.

²⁴ Itt nemcsak a karakterre, hanem magára Ábel Anitára is gondolunk. A két támadó nagyon életszerűen hajtja végre cselekedetét, szó szerint földre teperik a védtelen áldozatot, aki drámai módon zokogásban tör ki, ám ez nem megjátszott, hanem valódi, kétségbeesett sírás, látszik, Anitát nagyon megviselte ez az imitált erőszak.

bocsánatérés végett) már nem bőrkabátban van!²⁵ Mindennek szimbolikus értelemben óriási jelentősége van, mutatja ugyanis, hogy a fiú megtért, már nem tartozik többé az utcán bandázó fiatalság körébe. Mindez más szereplőknél is megjelenik majd. De rajta kívül bőrdzseki még a sorozatban megjelenő két drogdíler is (egyszer Jutka iskolájánál a 134., másodszor pedig az Alkotás presszóban a 285. fejezetben), a drogkereskedő, maffiózó banda tagjai, akik megkéselték Ádámot (146. fejezet), az autótolvaj, aki megpróbálja ellopni Taki Ladáját, vagy a 43. fejezetben annak kerekeit, és a rendőr is bőrkabátot vesz fel, amikor beépüléssel próbálja megtalálni a Sümeghy-betörés tetteseit (és a 11. epizódban találkozunk is egy szintén bőrdzseki bűnrészessel...) és még sorolhatnám a mellékesebb, hasonló kétes alakokat. A bőrkabát így egyértelmű kelléke lesz a Szomszédok mindenkori bűnözőinek, ezért is van, hogy amikor valamelyikük véletlenül nem ezt viseli egy védelmi pénzszedés (313. rész), vagy kasszarablás (212. rész) közben, akarva akaratlanul is feltesszük a kérdést: „*Miért nem bőrkabátban van?*”.

Számos esetben a szereplők ezzel kapcsolatba konkrét szavakkal hangot is adnak (eszerint a Szomszédok világa nagyon nem mentes az előítéletektől). Feri például aggódik az első jelenetben, mert Böhm kiszúrta a rajta levő kabátot, Lenke pedig meglepődik, amikor a szintén bőrdzseki, motoros Laciról (Alma barátja) kiderül, hogy érettségije van: „*Te érettségiztél? Ezt nem gondoltam volna... Akkor minek jársz ebben a bőr maskarában? [...] Megvan róla a véleményem... [...] de te meglepően rendes gyerek vagy. Egyél egy kis mákoslétezt!*”.²⁶

A bőrkabátos rosszfiú-szerelés kiegészítője a tipikus hosszúhaj, úgy, mint a Julcsit ideges vezetésével zaklató 206. fejezetben feltűnő sofőr esetében, vagy a vad motorosnál, aki chopperén ülve egy kézigránát dob az Alkotás presszóban, valamilyen maffia leszámolás keretein belül. A postarablók is bőrdzseki, hosszúhajú fiúk. Miért pont erre a szubkulturális rétegre esett a választás, mint ellenszenves, veszélyes, bűnözői csoport? A visszataszító külső ennyire számítana? Egyáltalán, ennyire bűnöző kinézete lenne a hasonló alakoknak?

Egyetlen egy cáfolat van ezzel kapcsolatban, a teleregény vége felé. A 184. fejezettől, Lenke (már sokadik) munkahelyéül szolgáló boltba felvesznek egy

²⁵ A szereplő még egyszer feltűnik a 177. fejezetben, ismét egy hálátlan alakításban: fizetés nélkül szeretne távozni Alma presszójából, ám Maki, a kidobó ebben megakadályozza. Bőrkabát ugyan nincs rajta, viszont hosszabb haja van, javulásnak semmi jele, kissé nevetséges arroganciával felel vissza Almának, és az őt védelmező Dezirének.

²⁶ Hangsúlyozzuk, e két esetkor még a sorozat legelején vagyunk. Forgatókönyvírói, rendezői bravúrként e kinézettel mintegy „becsapják” a nézőket, az ember „rossznak” ítéli meg az alapvetően „jó” figurákat, akikben aztán kellemesen csalódik. Ezek az ötletes megoldások nem hagyják unatkozni a nézőt, és az alkotók kreativitásáról árulkodnak, ám egy idő után (körülbelül a 100. fejezettől) kezdenek eltűnni, és a sorozat cselekménye, mondhatni befagy, és a léte is kissé okafogyottá válik.

tipikus rosszarcú, a fenti leírásnak totálisan megfelelő fiatal fiút: borostás, kissé szakállas arc, vagány, csapzott haj, és természetesen az elmaradhatatlan bőrkabát. Innen, az elejétől gondolhatjuk (főleg 180. fejezet után), hogy valami nincs rendben vele, hamarosan csaláson, vagy lopáson kapják majd, netalán egy újabb rablás kikémlő fiúja, ahogy az Alkotás presszóban is csinálták. Elég sok idő (9 fejezet) telik el, amíg a gyanú (majdnem) beigazolódik, a srác több rágót vesz le a polcról a zsebébe, majd lazán, feltűnően rágózva, (a hatásos háttérzene kíséretében) az orvul szerzett zsákmányból a csinos pénztárosnőt is megkínálja! Ám ezután rögtön jön a megnyugvás, és a bonyodalom megoldása: a fiú kifizeti a rágót, így Lenke tanulságos végbölcességgént elégedetten konstatálhatja: „*Nem mindig számít a külső.*”

A legteljesebb azonban a bőrkabát-hosszúhaj-napszemüveg kombináció! Eszerint az Alma elé kézígránátot dobó figura a sorozatban szereplő legádázabb figura, akit szerencsére hamar elkaptak a rend őrei. Ha nem is hasonló bűncselekményeknél, de egyéb ellenszenves alakoknál szintén láthatunk napszemüveget, főleg üzletembereken, külföldieken, vagy gazdagabbakon. Gyula bácsi, az ócskás kereskedő ilyen, aki bár szimpatikus figura, a lelketlen, pénzhajhász, kapitalista kereskedőréteget testesíti meg, akit a pénzt megvető, morális értékekben hívó Szomszédok nem kedvelnek annyira, mit az egyszerű öltözetű, puritán egyéneket. Napszemüveg van azonban Taki munkatársán, aki orvul kicseréli István jó állapotú kerekeit az ő defektes gumijaira, a laza, tipikusan feketéző, a törvény szavát semmibe vevő haszonleső állandó kiegészítője a napszemüveg. Így, mint láthatjuk, ez a „ruhadarab” egy bizonyos vagyont is jelképez a Szomszédoknál, és egy kevés sznobizmust, esetleg arisztokratizmust, de legalábbis gyanús az ilyen! Bűnözőknél is gyakran előfordul, és talán a következő két példa világít rá legjobban, mennyire a „rosszfiúk” szimbóluma ez a sorozatban. Julcsit az egyik este egy öltönyös, jólöltözött, mézes-mázás modorú, Albert nevű pedofil próbálja becsalni a házba, süteményt ígérve neki, természetesen napszemüvegben, ahogyan az Alkotás presszót kirabolni próbáló²⁷ banditákon (bűnözési hajlamuk fokozatát mutatja a rajtuk lévő bőrkabát!) is van. És mindebben mi a szimbolikus? Az, hogy mindkét eset sötétben (sőt, a pedofil-ügy egy lépcsőházban!) történik, ahol, és amikor napfény híján nincs értelme a napszemüveg viselésének, tehát mindkétszer csak indikátorként, a gonosztettet előre jelzendő szolgálnak.

Ami viszont leginkább utalhat az illető anyagi helyzetére, és így, Szomszédok-módon az életfelfogására, életstílusra, az az öltöny. Szinte mindenki, akin öltöny van a sorozatban, vagy kereskedő, vagy politikus, vagy az elit tagja, tehát semmiféleképpen sem a preferált, dicsőített, egyszerű, puritán életformát folytató „kisember”, mint mondjuk Feri, vagy akár Ádám, akinek még

²⁷ Szerencsére Maki, a kidobófiú szakszerű leszerelése folytán, névleg, hogy pisztolyával kézen lőtte az almát célba vevő banditát, aki így nem tudta pontosan használni fegyverét. Aggodalomra semmi ok, senki sem sérült meg!

(értelmiségi lévén) indokolt is lenne a zakó viselése, ám ő azt nem szereti. Kivétel talán a szolid Bőhm úr, és utódja, Hegyi Bernát, alias Kutya.

Gábor Gábor, Gyula bácsi, metamorfózisa utáni Sümeghy, ők mind „jók”, de a fent felsorolt társadalmi csoportok valamelyikébe tartoznak, Gyula az ócskás, aki mindenben valami üzletet sejt, Etussal való összebarátkozása is anyagi haszon reményében történik, Gábor úgyszintén, bár ő minden visszássága ellenére megmarad szeretetreméltó alaknak. Sümeghyről a későbbiekben még hosszasan szólunk. Deziré (nomen est omen...²⁸ polgári nevén Sípos Dezső), a kezdetekkor a velejéig romlott, kapcsolatuk Almáéval az elejétől kezdve ezer sebből vérzik, és szakításuk után is csak bosszúságot okoz nekik, például amikor rossz állapotban adja el Takinak a kocsiját. Ám a vége felé egy kis enyhülés következik be nála, és mily érdekes, a tehetős arisztokrata a szintén vele egy státuszú „mérnökknővel” házasodik össze, akivel János megcsalta Almát.

A többiek azonban mind-mind öltönyös negatív hősök: Szöllőssy doktor (Jutka apja), Szűcs elvtárs (sic!), Pattogi, Rozsomák stb., a legjobb, hogyha egyenként mutatjuk be őket, hiszen, bár napszemüveges, vagy bőrdzsekis emberek nem lehettek állandóbb szerepekben, ők a gonoszak leggonoszabbjai, az eggyel kisebb fokozatú „öltönyösök” szép számmal előfordulnak, és nehezítik a Gazdagrétiiek egyébként is hányattatott sorsát. Nézzük őket, és úgy általában a negatív szereplőket!

Bakonyi elvtárs (sic!): A politikáról szóló résznél még visszatérünk rá, ugyanis ő, és köre, nevezékéből adódóan a „*régi rendszer*”²⁹ egyik aktív politikusa, a nómenklátúra tagja, (egész pontosan „*főigazgató a faiparból*”³⁰), kapcsolati tőkéje felnyúlik a párt felső soraiba is, és ezt aljas módon használja is! Jánossal áll állandó konfliktusban, neki próbál állandóan keresztbe tenni, de szinte mindig pórul jár, és az igazságosság győzedelmeskedik! A köztük adódó nézeteltérés gyökere fiával kapcsolatos. Az ifjú nyíltan lázad gyűlölt apja ellen, egy ízben még megpróbál átszökni Bécsbe is előle! A 23. epizódban azonban elcseni Bakonyi fegyverét, és barátjával kimennek az erdőbe fácánt lőni, ahol János, és Alma tetten érik őket, majd Alma egy légpuskával megfélemlítve futásra kényszeríti az orvvadászt. Bakonyi ezután kapcsolatai révén mindent megtesz, hogy eltávolítsa „*azt a Szelényit*” az erdőmérnöki posztjáról, ám mindenhol visszautasításba ütközik utálatos természete miatt. Egy ízben Mágennel is összetűzésbe kerül, amikor az gazdag anyját egy szerényebb kórházba szállítja, nem oda, ahova ő kívánta. „*Én igazgató vagyok a faiparból, majd meglátja mi*

²⁸ Bőhm ki is nyilvánítja rosszallását személye ellen, amely nála csak a névből, és az illető kinézetéből (!) adódik: „*Apage Satanas! Távozz tőlünk Sátán!*”

²⁹ „*Régi rendszer, még a régi rendszerben, rendszerváltás előtt stb.*”... Sohasem nevezik nevén a kádárista rendszert, nemhogy kádárizmus, a szocializmus meghatározás sem hangzik el, hanem diplomatikusan, és apolitikusan meghagyják az elébb felsoroltakként.

³⁰ A megfoghatatlan fogalom nem a szerző hibája, Bakonyi ugyanis így mutatkozik be, vagy ekképp határozza meg beosztását.

lesz, ha megmozgatom a kapcsolataimat!”,- hasonlóan bagatell kijelentéseket hallhatunk tőle máskor is. Feleségét rendszeresen megcsalja, és gyermeke iskolai teljesítményéről sincs fogalma, hetykén osztja le, amikor a nem éppen fényes bizonyítványát olvassa, holott nem is tudta, hogy az előző nap volt az évváró. Sőt, a 26. epizódban egy másik ügy kapcsán testi fenytést is alkalmaz az egyébként áldozat gyermeknél! Bakonyi később sem mutat semmiféle hajlandóságot a javulásra, notórius rosszakaró bürokrata. A 298. fejezetben tér vissza (immáron bőrkabátossá degradálódva, hiába, nem vész el, csak átalakul...), Dénes bácsit próbálja megvesztegetni, majd előadja elképzelését, miszerint kényelemből, terepjáróból szeretne vadra lőni.³¹

Szöllőssy doktor: A 45. fejezetig szerep jutott neki a „rendes tanító lány hálátlan apja” szerep, ugyanis a sorozatban ekkor következik be hirtelen, és váratlan halála. Az első képkockáktól kezdve egy ideges, rosszindulatú, pesszimista ember képe rajzolódik ki előttünk. Valahogy képtelen jó arcot vágni bármihez is, árad belőle a vagyonából adódó felsőbbrendűségi tudat és arrogancia, a szemében Vágási Feri „senkiházi, proli, szarházi”, és kezdettől fogva pesszimistán áll hozzá a házassághoz, mivel nem azonos státuszú férjet talált magának Jutka. Pedig ahelyett, hogy másokkal törődik, saját háza táján kellene rendet rakni, feleségét, aki szintén orvos (Zsuzsa) Mariannal, az asszisztensnőjével csalja meg, aki látszólag önmagán kívül csöppen bele a kínos szituációba, azonban később bebizonyosodik, ő is anyagi, közönséges gazdag úri nő. Szöllőssy Pál ezzel a félrelépéssel egy groteszk, és abszurd helyzetet teremt: a rendelő a saját lakásukon van, és miután különköltözik Zsuzsától, továbbra is ott rendel, asszisztensnőjével, és szeretőjével minden nap kénytelen átmenni az addigi lakásán felesége szeme láttára. Vannak kedves gesztusai is, de ezek ellenére sem lehet megszeretni. Először is, kifizeti Jankának az orvul a fiataloknak adott uzsorakamatot, majd ezután közeledik lányához, de ami legfontosabb, gyűlölt vejéhez: Ferihez! Egy alkalommal egy megható mondattal vet véget egy fagyos hangulatú, robbanás előtt álló családi „békülő” vacsorának, amikor Feri ajándékoz neki egy könyvet: „*Köszönöm fiam.*”.

Janka néni: A felejthetetlen, és klasszikus alakítást Pásztor Erzsinek köszönhetjük, aki egy alattomos, sunyi, mókásan iszákos nagynénit játszik el rendkívül hiteles, és végtelenül mulatságos módon, az így létrejött karakter kitűnően illeszkedik mind a színész artikulációjához, mind a nagynéni bohózatba illő jeleneteihez. Nyugodtan kijelenthetjük, ő a későbbi Magdi néni elődje, egy másik budapesti társasházban. Az egyetlen főbb szereplő, aki rendszeresen fogyaszt alkoholt, ám ez is mulatságosan van megjelenítve. A mai internetező társadalom körében csak „karvaly” néven említik, amely gúnynév Feri, első epizódbeli elnevezéséből adódik, amit a hírhedt uzsorás kölcsönadás miatt érdemelt ki méltán. „*Karvaly: noha egészében véve kis madár, egész nagy*

³¹ Itt ismét találunk egy bakit, Bakonyi azt állítja, ez „*élete első komolyabb vadászata*”, holott előzőleg többször is feltűnik vadászatokon, fegyverrel a hátán.

rabló.” Olvashatjuk a „buborékban”,³² amely az első fejezetben jelenik meg Feriek beszélgetése közben, amikor először nevezi így Janka nénit (továbbiakban ironikusan „jó Janka néni”). Ezen elnagyolt mondaton keresztül megmagyarázható e szereplő legfőbb negatív tulajdonsága: az alattomos élısködés. A 20%-os (!) uzsorakamatra adott kölcsönről már beszéltünk, Janka viszont csak sorozatos időhúzás, és kifogások közepette adja meg azt, amit később kölcsönkér (fordul a kocka), amikor a megszorult családnak iszonyú szüksége lenne rá. Pál halála után Zsuzsához költözik, és gyakorlatilag ő látja el az ekkorra már idősödő, és gyengécske orvosnőt, és ekkor is sokszor húz hasznát a helyzetből. Például több alkalommal csen el arany ékszereket, és viszi őket a zálogházból, de Zsuzsa (és Bánki Zsuzsa) 282. fejezetben bekövetkező tragikus halálából is megpróbál hasznát húzni, de Feri rajtakapja, amint ékszereit kutatja, majd könnyeit visszafogva sajnálkozik, - ez a kétszínűség jellemzi őt. Gyakorlati cselekedetei mellett a színész nő mimikája által tökéletesen megjelenített állhatatlanul sunyi modora, és megjegyzései még említésre méltóak: Feri példának okáért állandóan leszólja intézetben eltöltött évei miatt, a kölcsönös megjegyzések pedig szinte menetrendszerűek mindkét fél részéről. Mégis, azt mondhatnók, Janka negatívumai ellenére vicces színfoltja Vágásiék életének, és magának a teleregénynek, burleskszerű megjelenése sok mosolyt csal a kedves nézők arcára.

Rozsomák: Fentivel ellentétben Farkas Tamásnak egy rendkívül hálátlan, visszaszafító szerep jutott, minden egyes megszólalása ellenszenves. A házba való beköltözése előtt is szerepelt egyszer-kétszer, mivel fia, Jutka tanítványa. Egyik szülői értekezleten, a 30. epizódban tűnik fel, és tűnik ki a szolid, normális hangnemben érdeklődő szülők közül felesleges, és idegesítő kérdéseivel. A bonyodalmat az okozza, hogy a fiára más szabályokat vonatkoztat, szeretné meglátogatni az osztálykiránduláson, és külön gyógyszerlistát ír fel neki, amiket be kell szednie. Természetesen minden felvetését egyöntetűen leszólják. Aztán pedig ugyanebben a szituációban, ugyanilyen problémával lép fel 13 résszel később. Ekkor a pályaválasztásról van szó, Rozsomák (ekkor még nem ismert a

³² Horváth Ádám egyik Nap-keltében, 2009. áprilisában adott interjújában ezt a jelenetet említi konkrétan, amiért letiltatta a „buborékos Szomszédok verziót”. Mint ismeretes, 1999-es megszűnése után a sorozatot többször ismételték. A 2010-ben elkezdett ismétlés első 5 (?) epizódját kissé átalakították úgy, hogy fontosabb információkat, esetenként szarkasztikus megjegyzéseket kis szövegbuborékokban vágtak be a kész jelenetekbe, mintegy megszenteltelenítve az eredeti képsorokat. Konkrét számadatok jelenítettek ekképp meg, hogy mikor adták át a lakótelepet, mennyi volt az átlagkereset az időszakban, de jelentéktelen hozzászólások is, melyek egyáltalán nem passzoltak a cselekményhez. Hasonló az idézett mondat is, azonban ehhez még egy gunyoros mozgókép is társul: egy madár repül át Jutka és Feri feje fölött, és elég obszcén módon, tiszteletét teszi az előttük álló asztalra... A rendező szerint nála ez tette be a kaput, miszerint nevetségessé tesznek egy Jászai Mari díjas, tehetséges színművésznőt. Forrás: MTV Archívum: Szomszédok újra! http://videotar.mtv.hu/Videok/2009/04/13/15/Szomszedok_ujra_.asp

keresztneve, de később is csak ekképp szólítják) kétszer szól bele az értekezletbe, mindkét felszólalása borzasztó gusztustalan. Először lánya iskolaválasztásával kapcsolatban jegyzi meg: „*Kit érdekel, az egy 14 éves gyerek véleménye, az nem érdekes, azt a szülő eldönti. Én már ugye beszéltem a gyakorló gimnázium igazgatójával, aki nekem gyerekkori...*” ekkor Jutka félbeszakítja a mondókát. Az ezután jövő véleménynyilvánítása azonban kritikán aluli, tapintatlansága miatt kissé létszerűtlen, mivel rendkívül illetlen, és végtelenségig sértő. Az osztályban tanul egy kerekesszékes kislány (Szilvi), az ő anyukája kérde aggódva, neki milyen középiskolát ajánlana a tanítónő, mire Rozsomák rá jellemző izgága módon a szavába vág: „*Ezzel most nem kellene az időnket pazarolni, nagyon sajnálatos ugyebár, hogy a kislány... hát, igen, kimondom, nyomorék [!], de hát ez nem tipikus eset.*” A szerényem belenyugvó anyukát az ekkorra már kicserélődött Szűcs úr veszi védelmébe.

A Lantos utca 8 életébe Böhm tragikus halála után robban be, mint közös képviselő, ezzel kapcsolatban pedig annyit mondhatunk, hogy kettejük között kilométeres szakadék tátong. Rozsomák neve is jelzi különbségét, ám negatív voltát már megjelenése, és idegesen pontos stílusa, és a sorozatban a sztereotípiá-orientáltság miatt az öltözeke is jelzi. Állandóan öltönyben, és nyakkendőben van, hátraféssült, félhosszú hajjal, mindig simára fésülve, ami azért fontos még, mert precizitásáról árulkodik. Ő testesíti meg először testközelből, fontos mellékszereplőként a hivatalnokréteget, a statisztikai hivatalban dolgozott. Mint mondja, imád az iratokkal foglalkozni „*nekem kérem egy szép kimutatás, vagy táblázat az valóságos élvezet*”, árulja el Sümeghynek, és Takinak „*adatok, számok, oszlopok, hát az valami csoda! Gyönyörű beadványt írok a t... [tanácshoz] önkormányzathoz...*”.

Tenyérbemászó alkata magával vonja bukását is. A 107. részben költözik be, és kerek tíz epizódnyi interregnum után a lakók (persze a „fő” lakók, Taki, Lenke, Feri, Jutka, Sümeghy) együttesen „kidobják”, Rozmár urat, (gúnyos elnevezése, mely abból adódik, hogy sokan tévesen rozmárnak hívják) mert az illegális kocsmát nyitott a Böhm után megszentelt alagsori olvasószoba helyén.

Dezír: Hogyha Rozsomák a bürokratákat, akkor Sípos Dezső a gátlástalan, szemét főnököket, dúsgazdag vállalkozókat testesíti meg. Alma főnöke, majd egy ideig barátja lesz. Finom, úri modora van, mindig elegáns zakót visel nyakkendővel, és bár nem kirívó a viselkedése, valahogy mindig keresztbetsz Almáéknak. Eleve nem mondja meg neki, hogy nő, és három gyermek apja, ám mindezen kívül is állandósulnak a veszekedések köztük, melyeknek Laci segítségével lesz vége.

Robi: Teljes nevén Forgács Róbert, aki arról ismeretes, hogy orvul kihasználta Julcsi naivitását. Kristóf után a lánynál idősebb, gazdag, sznob vállalkozó lesz a barátja, aki, mint később kiderül nő. Hosszúhaj, bőrkabát, „nyugati autó”³³, sok

³³ A Magenheim család második autóját, egy Peugeot 205-t is „nyugati autónak” nevezik, pedig ez már bőven 1992-ben került megvételre!

pénz, külföldi kapcsolatok, gyanús, megalázkodó modor... Ráadásul Robi nem tetszik Etusnak sem, és gyanút kelt később mindenkiben az is, hogy nem mutatta még be nekik. A (később még sokat idézett) 212. részben Julcsi panaszkodik Etusnak, hogy „*olyan, mint egy férj*”, ez már hatványozza a gyanút az emberben, ami később be is igazolódik, amikor fény derül kétszínűségére.

Kerei: A Szomszédokban különösen nagy visszhangja van az adózás új, és szokatlan rendszerének de nemcsak a kezdetekkor, a nyolcvanas évek végén, hanem szinte végig, főként az egyre növekvő közterheket kritizálva. Adott tehát egy szereplő, aki a gonosz pénzszivattyúzó szerveket megtestesíti, persze negatív formában, ő nem más, mint Kerei Gusztáv adótanácsadó. A 254. fejezetben láthatjuk először, és mint minden hozzá hasonlóknak, első szavai, de még kinézete is magával vonja „státuszát”. A jelenetben Feri újabb önkéntes munkáját végzi, egy graffitit fest le a ház belső faláról, Kerei pedig lenézően munkára hívja:

-[Köszönés nélkül] *Maga itt a gondnok?*

-[gúnyosan] *Jó napot kívánok! [...] Szóval ő az új lakó, aki tegnap érkezett. Sok örömünk lesz vele...*

A legbecsületesebb szereplő ítélete³⁴ meg is pecsételi Kerei sorsát: egészen a sorozat lezárásáig a hajdani Sümeghyt megtestesítve keseríti majd meg a lakók életét megjegyzéseivel, kritikájával, megjelenésével. Hanglejtésében is benne van a lenézés, pöffeszkedő, gőgös, és szinte nincs egy jó szava sem. Az előbbi szituációban is furcsállja, hogy a lakók önszántukból, ingyen dolgoznak a közösség javára, és meg is jegyzi „*Itt aztán végképp nem ismerem ki magam*”. Egyáltalán nem illik bele a lakóház környezetébe.

Jellemző még későbbi, szilveszteri megnyilvánulása, de nem csak a rossz modorát, de a negatív szereplők determinált póruljárására, és kinevetésére is. 1997/ '98 szilveszterén járunk (279. fejezet). Kutya, és Mimike önfeledten koccintanak az ideiglenesen szilveszteri mulatságra feldíszített, eredetileg irodaként funkcionáló alagsorban. Az idilli, romantikus állapotot Kerei kellemetlenkedő alakja zavarná meg, ám megérkezik a felmentő sereg Lillácska, és Sümeghy képében, akik nevetségessé teszik a rút, az ünnepekkor hatóságok kihívásával fenyegetőző csinovnyikot.³⁵

³⁴ Melyet Taki megerősít: „*Nagy az Isten állatkertje!*”.

³⁵ Rendkívül vicces jelenetről van egyébiránt szó. Kerei eleve gúnyosan, rá jellemző komor modorban rója fel Kutyaéknak, hogy „kocsmát” csináltak a szent, és sérthetetlen irodából (Rozsomák után visszatérő motívum, mint a hivatalnok elengedhetetlen kelléke), emellett pedig szóvá teszi, hogy Kutyaénak lenne kötelessége megfegyelmezni a papírtrombitával ünneplőket, mivel ő csendháborításuk miatt képtelen nyugodtan létezni. Kettősen ironikus fordulat következik. Először is, Sümeghy, és Lillácska hangtalanul a háta mögé lopóznak, majd anyósnyelvvel, és papírtrombitával a fülébe dudál, nevetségessé téve az ünneprontót, és megadva a jelenet poénját, tetézve az alapvető vidám hangulatot. Másodszor pedig a jelenet pikantériája az, hogy az 1987/ '88-as, Vágásiéknál tartott szilveszteri bulin (18. fejezet) magát Sümeghyt szégyenítik meg, amikor ő még Kerei elődjeként, a velejéig romlott! Akkor Vágásiéknál reklamált szmokingban, és

Kerei egyedül él, ám a 305. epizódban megtalálja hozzáillő párját: Janka nénit. Ironikus, és vicces e páros, az anyagiasság, kissé iszákos nő, és az adótanácsadó, mindketten kellemetlen alakok, mondhatni teljesen passzolnak egymáshoz. Az események egyébként végig ebbe az irányba mutatnak: Janka, és Kerei kétszer is találkoznak ez előtt (287, 290. rész), mindkétszer verbális összecsapás történik, harmadszorra, a 305. részben viszont már egymásra találnak, vulgárisan fogalmazva, összefűjja a szemetet a szél.

Pattogi: A sorozatban nincsen neve, a Szomszédok néző internetező társadalom nevezte el ekképp e kellemetlenkedő alakot, aki annak ellenére, hogy még nevet sem kapott, 14-szer jelenik meg a 13 év alatt. Nomen est omen, Pattogi állandóan „pattog”, legtöbbször sorbanállás közben, de előfordul (például a 265. epizódban), hogy közvetlenül a pultnál álló eladót sértegeti arrogáns, cinikus, és rendkívül idegesítő stílusban. Legelőször egy karácsonyfavásárnál tűnik fel (vagy mondhatnánk, alkalmatlankodik), ahol a sor hosszúsága miatt ágál,- gyakorlatilag minden alkalommal ezt teszi: kritizálja vagy az előtte állókat, vagy az eladót, mindig az illető fejéhez vágva egy-egy sértő, de alaptalan kifejezést, megjegyzést. Borzasztó idegesítő alkatát rendkívül jól játssza el Botár Endre. „Pattogi”, vagy másik nevén, „a sorbanálló” megjelenésével már eleve zavart keltő, és kakukktójásként tűnik ki a nyugodtan álló sorból. Kritikájában a legelképesztőbb, legabszurdabb, és legalaptalanabb vádak jelennek meg, szinte minden mögött valami csalást, tudatos átverést sejt, de ezek már első hallásra is nevetségesnek tűnnek, és csak még jobban nevetségessé teszik a zsörtölődő, rosszmájú Pattogit. Legelső megjelenésekor, a 17. fejezetben Böhm előtt áll sorban karácsonyfáért, akkor arra célozgat (sőt, életszerűtlen módon nyíltan, kendőzetlenül, fennhangon ki is mondja), hogy rosszul mérik le a fa hosszát a vásárlónak. A 26. részben a bolt éjszakai betörés miatt még délelőtt zárva van, előtte óriási tömeg várja a nyitást (köztük negatív hősünk). Lenke kimegy, hogy közölje a tényeket az emberekkel, mire egy kismama tejet kér tőle, kisgyermek szomjúságára hivatkozva,- ekkor Pattogi arra céloz, hogy *„Hát ez felháborító! Az ilyen kivételezések felháborítóak! [gúnyos hangnemben] Hány éves a kicsike, tíz? Milyen jogon tesz maga különbséget vevő és vevő közt, ki maga? Nekem meg beteg a feleségem!”*. A 47. részben a patikában, nagyon durva hangnemben szól be az előtte álló időseknek, és az ismét mögötte álló Böhmnek, már-már a vulgaritás határát súrolja: *„Maga ráér nyugdíjas, [!] van ideje egész nap itt tologatni a hasát [!] a sorban!”*. 95. fejezet: Pattogi kereskedői fortélyt rejt az egyszerű akció mögött: *„Gyanús. Ez is olcsóbb. Nem járt le, mégis kedvezményes. Mi ebben a csalás, árulja el!”*. A 188. epizódban kétszer megszármoltatja a pénztárosnővel a visszajárót, mert úgy gondolja, az direkt rosszul ad neki vissza,- itt is bebizonyosodik, nincs igaza. 229. rész, „a Sorbanálló” becsmérő gúnyolódásával kezdődik: *„Hát ez hallatlan. Maguk*

csofornyakkendőben a hangzavar miatt, mire Dudás szó szerint pincért csinál belőle: *„Pincérúr, hat sertésborda rendel parasztosan [harsány nevetés]!”*

nagyon betegek lehetnek, ha ennyi gyógyszerre van szükségük. Nem is tudom, hogy tudtak eljönni idáig!’. A 244. epizódban talán először, és utoljára találkozhatunk a nyughatatlan, örök kritikus, minden lében két kanál emberrel, amikor is megtudhatjuk, hogy ő is „A ház” lakója. Csőtörés van a lakásában, és Kutyánál reklamál, követelve a hiba kijavítását, és persze éles hangon fenyegetőzve: „Majd megtudja uram, hogy kivel kötekedett! Majd én gondoskodom magáról! Itt vége a maguk régi világának [!], itt most demokrácia van, és annak megvannak a maga szablyai, még hall rólam!”. A 265. részben kétszer is szerepel, (ilyen még nem volt), Gábor Gábort szólja meg, mert az randevúra hívja a patikusnőt, majd a boltban panasolja el ezt az esetet Lenkének (az árak emelkedése mellett), mire ő megváltó beszédet intéz hozzá, amitől Pattogi elérékenyül, és átértékeli tetteit:

– „Kinevetik a háta mögött.

– Kinevetnek!? Én azt hittem félnek tőlem, mert én úgy mondom a magamét, az igazat, bele a po...[fájukba], az arcukba!

– Politikusnak kellett volna mennie! [...] Lassanként a telep bohóca lesz, hogy mondjak én is valamit úgy bele az arcába!

– [elérékenyülve] Hát, most meglepett... hogy én bohóc? Lehet, hogy igaza van Lenke néni. Hát, akkor köszönöm, és viszontlátásra!” [teljesen magába szállva elballag]

Lenke néni szokásos bölcs beszéde azonban most nem hoz eredményt, a 274. fejezetben a boltban ismét gyanúsít (ekkor tudjuk meg, hogy már tíz éve itt vásárol, és mindig ekképp viselkedik), kekeckedik, és hozza a paranóias formáját, arra gyanakszik, becsapják a visszaadóval, és lejárt minőségű áruval szolgálják ki, megbotráncztatva eladót (Bandi), és vevőt (Sümeagy) egyaránt, a 290. részben pedig a postán szidja³⁶ Kereit, aki feltartja a sort.³⁷ Pattoginál tehát nyoma sincs javulásnak, ő az örök rosszmájú, aki egyébként majd minden esetben pórul jár, vagy verbális úton megszegyenül a többi szereplő által. A karácsonyfa vásárló jelenetben Böhm bölcselkedik: „De én nem bosszankodom...”, a patikában Etus oktatja ki, mondván „ennek itt kellene küldeni egy nyugtatót”. Taki ugyanígy rendezi le a 229. fejezetben. A 165. részben azonban Kutya már nem bírván idegekkel, testi fenyegetéssel foglalkodik, amitől megfutamodik a megfélemlített áldozat. A legviccesebb, és legjellemzőbb „pórul járása” azonban Gábor Gábor által történik a patikában, az a jelenet egy

³⁶ E vita tipikus példája a jellemző Szomszédok-veszekedéseknek, melyről majd később szólunk még.

³⁷ Itt a két nehéz természetű negatív szereplő elementáris erejű összecsapása nyomán keletkező interferencia, rendkívüli módon felkavarja a Szomszédok nyugalmas téridő-kontinuumát, a jelenetben mérleg nyelveként jelen van Kutya, és Mimike, mint „jó”, ám ők sem tudják nyugalmi helyzetbe hozni az eseményeket... Pattoginak „felforr az agyvíze”, mire Kerei felesel a maga arrogáns, nyugodt bürokrata módján, nem lehet eldönteni, melyik az irritálóbb, az idegszába Pattogi, vagy a felsőbbrendűség tudatában élő adótanácsadó.

bohózatnak is elmenne, ugyanakkor viszont minden részét tekintve kitűnő példázata a negatív szereplők determinált nevetséges elbukásának, és a jók diadalmaskodásának. „A Sorbanálló” (egyébként kivételesen jogosan) rosszallja Gábor flörtölését a fiatal patikusnővel, nemtetszésének élesen hangot is ad, mire Gábor a rá jellemző vicces, de határozott módon megszegyeníti:

-„Nem is tudtam, hogy ilyen szép kanári³⁸ madaruk van itt a gyógyszerárban. Legközelebb majd hozok neki magot. A kolleganőmnnek migrénje van. Adjon valami hatásos gyógyszert!

-Gutaités ellen nincs valami szere? [önmagára célozva]

-Szezámmagos ülfőfürdő éjfélkor a Gellért-hegyen.

-Erős hashajtót kérek, rémes szorulásom van!

-A ricinust ajánlom, keserűvízzel párban, elementáris, uram!”

Ágika: A virágárusnő, aki kezdetben rendesnek tűnik, azonban bebizonyosodik annak ellentettje. Sok ponton érintkezik hőseinkkel, és így sok helyen is keresztezi útjukat, nehezíti mindennapjaikat. Lenke néni dolgozik, pontosabban rabszolgáskodik nála egy ideig a virágboltban, ám Ágika elbocsátja, mert csalással vádolja őt. A 242. részben pénzügyi nézeteltérése támad Lenkével, ahol Ágika, mint ősellensége tűnik fel, rendkívül arrogáns mimikával, és megjegyzésekkel vádolja őt csalással, és fenyegetőzik perre vitellel, azonban Taki, akit úgyszintén felidegesít az eset, megvédi feleségét, és így bebizonyítja a gaz virágárus talán tudatos tévedését. Kutyának még több gondja támad vele, először érzelmi ponton, konkrétan úgy, hogy félreismeri, és társat lát benne, azonban kiismeri a nőt, és később már örül, hogy nem történt köztük semmi. Jobban is járt így, Ágika még konkurenciát is jelent számára a közös képviselői posztot illetően, a választások közeledtével ugyanis agresszív, és idegesítően rámenős kampánnyal próbálja megszerezni székét, természetesen sikertelenül, egyrészt a lakók elégedettek kedvenc Kutyájukkal, másrészt pedig a körülmények, és szereplők segítik őt. Meg hát valljuk be, ez előre is látható ebben a sorozatban...

Átmeneti szereplők

Vagy akár használhattuk volna az „átalakuló”, de leginkább a „megjavuló” jelzőt is. Érdekes, hogy ennek az ellentettje egyszer sem fordul elő, nincs olyan ember, aki totálisan lezüllene, vagy gonosszá válna, inkább az jellemző, hogy a jó szereplők környezete valahogy megváltja, megjavítja a „rosszakat”.

Minden hasonló eset egy hosszú folyamat eredménye, és a belső, alapvetően jellembeli metamorfózison alapul, de külsőségekben is megjelenik, névleg az öltözködésben. Már korábban lefestettük a tipikus, rossz-Szomszédok szereplők

³⁸ Visszatérő negatív jelző: a 22. fejezetben Feri azt mondja Sümeghyre, hogy „Hülye kanári”.

ruházatát (bőrkabát, öltöny, napszemüveg), az e fejezetben tárgyalt emberek egy idő után elhagyják e jellegszimbólumaikat, ami nagyon érdekes momentum, és tovább erősíti a sorozat jelképrendszerének központi fontosságát.

Sümeghy: A legemblematikusabb, és legeslegfontosabb e kategóriába sorolható főszereplő, rajta keresztül, mint tézist, tökéletesen be lehet mutatni a Szomszédok-jellemmetamorfózist.³⁹ Sümeghy Oszkár több szempontból is érdekes figura. Először is, mint operaénekes, a karakteren keresztül saját magát alakítja Palócz László (mármint nem tulajdonságait tekintve), ahogyan a való életben, úgy Gazdagréten is egy operaénekest tisztelhetünk személyében. Hasonlóan az első emelet már felsorolt lakóira, ő is a kezdetektől beköltözik a házba, a többiek nagy szerencsétlenségére, ugyanis rendszeresen énekórákat tart, amivel a vékonyfalú panelház többi lakóit az őrületbe kergeti: öblös hangja teljesen átjárja a házat. A lakóknak nem sok fegyvere marad a kiállhatatlan, lehetetlen modorú művésszel szemben, ám egyszer (25. fejezet) mégis demonstrálják nemtetszésüket. Taki, Ádám, és Feri néptáncolni, mint „lakóközösségi néptánccsoport” és fennhangon énekelni, és táncolni kezdenek Sümeghy ajtaja előtt, hogy ő is kapjon egy kis ízelítőt a pokoli hangáradatból. Este tíz után járunk, Ádámék lakásába, de még Bőhmhöz is áthallatszik a láрма, de a bűnös elnyeri méltó büntetését, a tanítvány elutasítja újabb órára vonatkozó ajánlatát, és az aktuálisat sem fizeti ki.

Érdemes felfigyelni Palócz László túlzó, de hatásosan agresszív gesztikulációjára, valahogy nagyon jól játssza el a kényes, intoleráns, dühös tenort, hadonászik a kezével, szemeit nagyra nyitja ki, kihangsúlyozza a nagyobb jelentőségű szavakat, egyszóval rendkívül hiteles, de ugyanakkor komikus is⁴⁰ e örökké keserű ember látványa, csakúgy, mint Pattogié. Ez pedig maga után vonja a gyakori hoppon maradást, ahogyan a fenti jelenetben is eredményesen tették nevetségessé a fiatal operaénekesnő tanonca előtt. A lakók egy csöppnyi lélegzethez jutnak, amikor a 42. fejezetben a színész bereked...

Oszkárunk nem bírja elviselni az újszülött Flóra sírását, végtelen intoleranciáról tanúskodik. Amikor a kisdéd éjjel sírni kezd, a radiátorcsövön keresztül kopog a Magenheim családnak, kinyilvánítva nemtetszését, amit aztán verbálisan is megtesz, mondván „*hallatlan, micsoda emberek élnek egy ilyen házban!*”. De nemhogy egy ártatlan csecsemőre haragszik, szinte mindenért szót emel, hogyha csőtörés van, a közös képviselőnek reklamál, mintha ő lenne a szerelő, hogyha szilveszterkor mulatság van, a mulatozókkal van gondja, holott pont ő az az

³⁹ A színész maga is kérte, hogy „puhítsanak” az egyébként kiállhatatlan szerepen, mert ez rányomja a bélyegét az egész pályafutására. Ezt a 100. fejezet környékén mondja: „... az utóbbi időben sokat enyhült. A végén még pozitív lesz.” Szomszédok 100 (15 beszélgetés a sorozatról) Riportkönyv. Szerk. Vadas Mihály. 1991., POLYGON Kiadó- TRIART BT. 54.

⁴⁰ Palócz László saját elmondása szerint ennek az az oka, hogy az operaházban, ahol régóta játszik, erős gesztikulációval kell játszani, énekelni, mert a hátsó sorokban lévőknak is látnia kell a színészen dülő érzelmeket, ezt pedig így jeleníti meg. Uo.

ember, akitől a többi lakó nem tud nyugodtan aludni, éneklése miatt. Legelső megjelenése is ilyen, és meg is határozza a sorozatbeli énjét sőt, az első filmvégi „bölcsségekkor” is (18. fejezet) agresszív követelését hangoztatja a többiek kívánságaival („*Most kívánjatok, ki mit szeretne az újévben: békességet, szeretetet*” stb.) szemben: „*Csöndet!*”.

Sümeghy az idősekre sincs tekintettel, Bőhmnek titokban jó barátja, gyakran diskurálnak hosszasan, elidőzve, amikor viszont mással, például Lillácskával, a barátnőjével mutatkozik, igen undok tud lenni az „*öregúrral*”, egyszer például orvul kivesz egy szál virágot Bőhm templomszentelésre szánt csokrából, de akad olyan is, hogy konkrétan hülyének nevezi őt a háta mögött.

Művészi énjére, és az ebből fakadó rigolyáira felettébb büszke, hangoztatja is különbözőségét, sőt, felsőbbrendűségét. „*Én magának nem öregúr vagyok, hanem Sümeghy Oszkár nyugdíjas magánénekes!*”,- kéri ki magának Feri „leöregurazását”, amit egyébként nagyon is megérdemelt, az egyébként még finom modorban visszavágó, megsértett Feritől. Hogyha valami gondja van a szomszédokkal, mindig a színi előadására, és próbájára hivatkozik: „*Önök megzavarják az én felkészülésemet! Nekem művészi fellépésem van!*”.⁴¹ A „művész” szót előszeretettel hangoztatja, mint felsőbbrendű lény, aki a kultúrát építve nem néz le az egyszerű pórnépre. Ezért aztán szinte mindig öltönyt, és nyakkendőt hord!

Gázsi,- gyakran emlegeti ezt a szót arrogáns, fennhéjázó modorban, ami anyagiasságáról árulkodik. Takiék kórusa szeretné meghívni a művészuat egy húsvéti szereplésre, Szedlák Kálmán alázkodva kéri meg a nagy művészt:

-„*Ha a művészu velünk tart, biztos nagyobb lesz a siker.*

-*Ez nem is vitás, ez így is van. Na de beszéljünk a lényegről: mennyi lenne a gázsi?*”

A „gázsi” szót mindig rendkívüli módon kihangsúlyozva, valahogy Sümeghy anyagiasságára nagyon ráérezett Palócz László, kitűnően adja elő a pénzcentrikus, flancos művészuat. Ugyanakkor viszont elég filléres is, Bőhmnek gyakran reklamál ilyen, vagy olyan közös kiadásokért, például amikor gyerek játszóházat akar szervezni az alagsorban, de ugyanígy sajnálja a pénzt az olvasószobára, sőt, a kis karácsonyfára is.

Akárhogy is, Sümeghy a panel azon lakója, aki fekete foltként sehogy sem illik az idilli környezetbe, egy olyan rendezői, forgatókönyvírói kreatúra, ami kis szint vizs az egyébként csupa jólelkű szereplő közé, aki kis bonyodalommal viszi előrébb a cselekményt. Mint színfolt, Sümeghy elég kirívó (Feri szavaival élve „kanári”) is, ez pedig, a közepszerűséget hirdető, és példaként propagáló Szomszédokban céltábla is lehet. Hiszen vissza kell vágni a sorozatos bosszúságokért. Oszkár ennek fényében elég gyakran pórul jár, leggyakrabban Bőhm mondja szemébe a bírálatot („maga egy vadállat”, „maga egy rendkívül

⁴¹ Fellépés, művész, opera, gázsi, ezek Sümeghy leggyakrabban használt szavai, szinte minden jelenetében szerepel valamelyik...

idegesítő személy”), de hoppon marad például Lillácskánál, a barátnőjénél is, a legmulatságosabb „rigójancsi” jelenetben.⁴²

A fent leírt Sümeghyt felejtjük el egy kicsit, és nézzük a „megjavult”, közösségi lényt, aki egy tragikus esemény nyomán⁴³ változik meg!

Bőhmmel való kapcsolata körülbelül a 7-8. fejezettől kezdve baráti. A 7. részben Sümeghyhez betörnek, tetten éri a rablókat, akik fejbe vágják a tehetetlen nyugdíjas művészt, és így kénytelen kórházba vonulni. Bőhm az, aki közeledik hozzá, meglátogatja, innentől pedig gyakran folytatnak együtt eszmecsereket, diskurálnak önfeledten, persze a bölcs, végtelen nyugalmat, és jóindulatot árasztó közös képviselő kezdeményezésére. Amikor később elmegy a hangja, orvosságot hoz neki, holott ő az idősebb nála. Ez utóbbi eset a 42. epizódban van, ekkor már közvetlen, jóbaráti viszonyt ápolnak egymással, sőt, sok-sok résszel eötte (26) e hihetetlenül hangzó szavak hagyják el Bőhm száját: „*Csalódtam magában művész úr. Maga néha rendes ember!*”. Ezek alapján azt mondhatnók, Sümeghy metamorfózisa már ekkor elkezdődik, és folyamatos jellembeli változáson keresztül jut el a végkifejletig,- ez azonban nem igaz. A fenti elismerés azért hangzik el, mert Sümeghy kioktatja, sőt, ártalmatlanítja Pattogit a boltban,⁴⁴ ezenkívül pedig éppoly intoleráns, és fennhéjázóan viselkedik a többi emberrel, magyarul hozza a formáját, egy pontig. Ez pedig Bőhm, vagyis Máriáss József 1991-ben bekövetkezett halála.

Ha a 105. fejezet⁴⁵ főcímét követő kezdő jelenetének első másodpercét lefényképeznénk, az kitűnően kifejezné a megrendült barát érzelmeit, és az utána következő tiszteletudó, kissé bölcs jellemét. Fekete öltönyt visel, és üdvözlí a szintén feketében lévő Almát (a két színész ruházata is sejteti a tragédiát, hát még mikor Sümeghy szóba hozza azt...), akinek az arcán ugyanúgy a gyász mutatkozik. Oszkár még sokáig viseli ezután a fekete ruhát, és innentől kezdve totálisan megváltozik.

⁴² A történetben (195. fejezet) Sümeghy beleül egy rigójancsi süteménybe, amitől a fehér nadrágja gyanús foltot kap, még hozzá az ülepénél. Ez pont egy mosodában derül ki, amikor is a mosónő elutasítja a nadrág kimosását, a kétes eredetű barna foltra hivatkozva, mondván, „*mi ilyet nem vállalunk*”. Természetesen Sümeghy rögtön neveltség, ugyanakkor (persze csipkelődő, poénos) megvetés tárgya lesz, elsősorban Lillácska részéről.

⁴³ Horváth Ádám, a Nap-keltében adott interjújában elmondja, Palócz László kérte meg rá, írja át kissé e hálátlan szerepet, mert Sümeghy végtelenül idegesítő szerepe rányomja bélyegét a pályafutására. MTV videótár, Szomszédok újra! <http://videotar.mtv.hu/?k=szomsz%C3%A9dok+%C3%BAjra>

⁴⁴ Ezen jelenet Pattogi Kereivel való párbeszédéhez hasonlítható, a teleregény történetének egyik legzaklatottabb, és legfelkavaróbb képsorait tartalmazza, akár a presszós robbantás (270. rész), vagy a kigyulladt szalmakazal Jutkák osztálykirándulásán (32. rész).

⁴⁵ Ez egy rendhagyó rész, a főcímdala is más, meghatóbb zene, Bőhm eddigi legemlékezetesebb szereplései vannak összevágva a többiek emlékezései alapján.

Először is, ápolja Bőhm hagyományát. Rozsomák italboltot rendez be az alagsorban, a Bőhm-féle olvasószoba helyén, ez ellen éles hangon, a jó öreg Sümeghy tónusban tiltakozik, „az ő Bőhm barátjára” hivatkozva, sőt, végbölcsességként az elhunyt előtt tisztelegve egy latin (!) közmondást (*Sic transit gloria mundi- Így múlik el a világ dicsősége*) ad elő. Még számtalanszor hallhatjuk tőle, hogy „az én megboldogult Bőhm barátom” csinálta, állíttatta, a templom építését például Bőhm szervezte meg. Valahogy a hanglejtése is megváltozik, nem annyira idegesen artikuláló, inkább kenetteljes, méltóságteljes, és nyugodt, semmiképp sem felkavaró, látszik rajta a meghatottság, a haláleset miatti megrendültség.

Rozsomák a lakók közös ellensége, Sümeghyvel ellentétben ő mindenkit érintő gyakorlati cselekedeteivel keseríti az életüket, veszélyezteti a ház nyugalmaát a berendezett italbolttal, (amit ő persze máshogy hív) tehát nagyobb ellenfél az operaművésznél. Ezen a ponton egy nem hivatalos koalíció jön létre a lakók, és Sümeghy közt, egy ideiglenesnek mutakozó, de aztán megmaradó szövetség, az ellenséggel szemben. És sikerrel is járnak: Sümeghy folyamatos fenyegetése, majd a lakóközösség oszlopos tagjai (Taki, Lenke, Feri, Jutka) puccsával a 117. fejezetben megbuktatják a gaz bürokratát!

Sümeghynek minden eddigi felsorolt rossz tulajdonsága eltűnik: anyagiassága, (a „gázsí” szót nem halljuk többé tőle) művészi felsőbbrendűségi tudata, intoleranciája, és ezután a közösségi ügyek intézésében is részt vállal. Ecce Homo!

Góliát: Valódi neve Frédi, többet azonban nem tudni meg róla. Úgy kerül a sorozatba, hogy Feri régi jó barátja, együtt járnak „fusizni” és „keccsöltni” (leggyakrabban használt szó a szekrényhordásra, fizetés kiegészítő, fizikai munkára), ám, kicsi a világ alapon kiderül, hogy Sümeghy is jól ismeri. Mielőtt Ferivel elkezdené a „keccsölést”, vagyis a kezdeti szakaszban, mindössze háromszor találkoznak vele rosszfiú szerepben. Legelőször akkor, amikor Etussal is, eladóként. Utána a 21. epizód elején, egy kocsmai balhéban: a haverjaival kártyáznak, szó szót követ, és Góliát fején landol egy sörösvég,- ezt Bud Spencert megsegényenítő, vicces, de rá nagyon is jellemző mimikával veszi, szinte meg sem érzi a súlyos ütést, és egy pofonnal lecsapja ellenfelét. Tulajdonképpen ekkor megvédi a környezetét a dühöngő résztvevőtől, ám magában a jelenetben ő is egy közönséges kocsmatöltelék bőrkabátostul, kártyástul, italostul. Kicsit később, a 44. fejezetben látható újra, félreérthetetlenül rosszfiúként: bőrdzseki taxishiénáskodik Ernő bácsival a Ferihegyi repülőtérre.

A javulása egész hirtelen történik, egyszer csak megjelenik a 136. részben, (zakóban) és megmenti almát két bőrdzseki haramiától... itt ismét egy jól megkomponált verekedést láthatunk. Innentől kezdve Ferivel egyetemben a jó munkásemler megtestesítője, a legnehezebb munkákat is vállalják, és tisztességesen elvégezik,- és nyoma sincs többet a bőrkabátnak... Góliátról kiderül még, hogy operaénekes volt, erről tanúbizonyságot téve a szintén megjavult Sümeghyvel elő is adnak egy magánszámot... Elég kalandos életútja van tehát

Frédinek: először focista, operaénekesből lezüllött alkoholista, majd taxishiéna, végül pedig élete nyugópontjaként kétkezi, becsületes munkás (a 240. fejezetben például előre írja meg a számlát!!!!).

Ernő bácsi: Az ő életútja még ennél is cikornyásabb, tele van buktatókkal, melyekből aztán az erkölcsi tisztaság mintaképeként lép elő, lelkiileg, mentalitásbelileg totálisan kicserélődve, mintegy megvilágosodva. A Szomszédok gondolkodásmódjába tökéletesen beleillik Ernő bácsi képe, miszerint nem az anyagi javak, a hatalom, a társadalmi ranglétrán való elhelyezkedés a fontos, hanem a kis- középszerűség, becsületesség, az embertársaink iránti kedvesség, tolerancia, és a kétkezi munka. Hogyha ekképp gondolkodik a Szomszédok- univerzum egyik entitása, az csakis jót jelenthet, ellentétben azzal, aki goromba a másikkal, ingerült, a törvényt nem tiszteli, és feketézéssel, csalással próbál érvényesülni,- eszerint Ernő bácsi a megtisztulás mintapéldája.

A sorozat elején szinte alig-alig látható, nem is sejthetjük, hogy egyszer aktív résztvevője lesz a Szomszédok életének, igazából ekkor még nincs nagy szerepe, csupán kis bosszúságokat okoz a Lantos utca lakóinak, és barátainak. Legelőször Lacinak, Alma barátjának gyűlik meg vele a baja, ugyanis ő a mogorva főnöke. A 44. részig ekkor szólal meg csak, konkrét letolás nem hangzik el az ügy miatt, azonban a sokat mondó „*Ezután jöjjön fel hozzám!*” utasítás előrevetíti Laci sorsát: az elbocsájtást. Aztán a már említett taxishiéna szerep következik, Góliát, és ő el akarják zavarni Takit a Ferihegyi parkolóból, mert az az ő helyük, azonban a jó oldal győzedelmeskedik: Alma megérkezik a magas, és tekintélyes termetű pilótával, angolszász, megjátszott akcentussal Takihoz lép: „*Én szeretni piros Lada, lehet fizetni dollár?*”, mire az elképedt hiénák csak néznek, hogy miért nem a Fordjukat választotta ez az úri dáma. Ernő itt végtelen arroganciával lép fel, Góliáttal egyetemben, sőt, Alma a legjobbkor érkezik, ugyanis éppen megütni készült volna a védtelen Takit!

A sors azonban kegyetlen hozzá, teljesen lezüllik, alkoholista lesz, majd hajléktalan. Lám, a sors keze lecsap azokra, kik vétenek embertársaik ellen! Sokkal a Ferihegyi eset után már pityókás, ám kedélyes öregemberrel találkozunk, akinek a barátja összeesik az alkohol hatása alatt (madarat tolláról...), a kitérő mentőst (Mágent) Ernő tájékoztatja a történekről, és megjegyzi, „*gyenge huszár*”, amiért nem bírja úgy az italt, mint ő. Ekkorra Ernő hatalomnélkülisége, és pénztelensége nyomán csak az itálnak, és a napi életbenmaradásnak létezik, nem törődik a holnapjának, igazi egynapra élő, tervek nélküli ember, de legalább már nem árt embertársainak. Teljes páforgulása egy baleset nyomán következik. Egy ház alagsorában szokott aludni, azonban egyszer mámoros állapotban legurul a lépcsőn, eltörik a combja, Mágen, és a tűzoltók húzzák fel a betegágygal. Ekkor tudjuk meg, hogyan „*csúszott le*”, a baleset helyszínén volt a lakása, de kilakoltatták, és úgy oldotta meg a helyzetet, hogy beköltözött a pincébe, szociális otthonba nem akart menni, mert neki a „*szabadság a legfontosabb*”. (Megtudjuk továbbá, hogy kilakoltatása óta nem

történt vele „ennyi érdekes dolog”). Ezek után értékeli át életét, és Etushoz szegődik, gondozza a kertet, lakását, megelégszik a minimál étellel, de azt megpróbálja a maga módján kreatívan, tartalmasan, és termékenyen élni. Szorgalmas, tisztelettudó, megbízható (Etus még kulcsot is ad neki a lakáshoz), még az ivásról is leszokik. Teljesen kicserélődik, és e példán keresztül látszik, mennyire nem az anyagiasságot próbálja példaként beállítani a sorozat: Ernőnek volt állása, ahol főnök volt, tehát volt hatalma, lakása is volt, leszázalékolása után pedig még taxizott is, tehát kialakíthatott volna magának egy stabil egzisztenciát. Az alkohol rabságából azonban nem talált kiutat, és a társadalmi ranglétra legalsó foka alá lépett, ahonnan már tényleg nincs visszaút,- ő azonban a Szomszédok-erényeket magáévá tette, úgy, mint tolerancia, megértés, szorgalmasság, a munka szeretete, és hajléktalanként is ezek szerint élve egy boldog ember mosolyog ránk vissza a képernyőről. Etus segédjeként nem az alkoholtól kedélyes, keserűségét szüntelen feledni akaró öregember, hanem egy bizakodó, motivált, önmagával harmonikusan élő bölcs embert látunk, aki, anyagi, hétköznapi értelemben egy senki, ám lelkileg (és így abszolúte) sokkal több mondjuk a gazdag, befolyásos ám örökké keserű, és zsörtölődő Bakonyitól, vagy a társtalan, pénzcentrikus Dezirétől. „*Boldogok a lelki szegények*”- mondá Horváth Ádám, és megteremté Körei Ernőt.

Szűcs úr: Mint fent Pattoginál is láttuk, a javulást elősegítheti egy főszereplő megrendítő beszédével, vagy példaértékű magatartásával. Lenke néni szavaira Pattogi abszurd módon elnézést kér, és magába száll, Jutka számtalanszor leteremti Szűcs urat (keresztneve ismeretlen), és az áttér a helyes útra. Nála a családi helyzet az alapprobléma, melyhez társul egy nagyadag anyagi világszemlélet, hatalmi fölény. Szűcs két gyermeket nevel, Pistit, és Gabit. Pistivel mindössze két ízben találkozunk, egyszer amikor egy magnóval megzavarja Jutka ének-zeneóráját, (13. rész,- ekkor természetesen reklamál Jutkánál, amiért az fenyítette fiát) másodszor pedig, amikor elrontja a hasát, és kénytelen hazamenni (14. rész). Utóbbi eset a fontosabb számunkra: Szűcs pénzzel szeretné meghonorálni Jutka fáradozását, aki sértésnek veszi ezt, és természetesen vissza is utasítja. Szűcs viszont hajthatatlan, 4 hét múlva (tehát a 16. epizódban...) ugyanezzel a szándékkal bemegy az iskolába, és ismét pénzt szeretne adni a tanítónőnek, nyilván ő ezt elutasítja, Béla ötlete nyomán így a pénzből csoki mikulást⁴⁶ vesznek, melyet majd Julcsi fog kiosztani az alsósok között Téalapónak öltözve.

⁴⁶ A mikulások egyébként bonyodalmakat okoznak Lenke néninek is: Marika, a munkatársnője alacsonyabb árral látta el a csokikat, a különbözetet pedig orvul el akarja rakni,- persze Lenke néni megíúsítja tervét. Julcsi pedig ebben a részben mikulásnak öltözik be (!), és mély hangot imitálva (!!) osztja szét az alsósok között a korrupciós pénzből vett nyalánkságot. A maradék csokoládékat ajándékként, és a sikerélmény betetőzéseként az éppen családi válságot átélő kislány kapja meg, aki e kedves gesztustól annyira elérzékenyül, hogy könnycseppek potyognak az arcán. Ez az eseménysor a Szomszédokra rendkívül módon jellemző, valódi igazságszolgáltatás.

Másik gyermeke Gabi, az ártatlan, körülményektől szenvedő gyermek. Anyja Pistivel, Jutka kifejezésével élve „nyugatra disszidál”, apja pedig kamionsofőr, keveset van otthon és akkor is ingerült, és veszekszik gyermekével. Pistit két jólélek, Jutka, és Julcsi is pártfogásába veszi, miután az sírva fakad az egyik órán, mert nem kapott semmit karácsonyra. Julcsi első „komolyabb” barátja Gabi, de ez a fejezet szempontjából mellékes. Szűcs egyszer csak azt veszi észre, hogy saját hibájából széthullott a családja: felesége egyik gyermekével külföldön, a nála maradt Gabival viszonya elhidegült, és az egyik napon nem találja otthon, elveszett. Kétségbeesetten Jutkához fordul segítségért, a megértő tanítónőhöz, és Ferivel, és egy éppen arra járőröző rendőrrel a fiú keresésére indulnak, akit a ház alagsorában, elbújva lelnek meg, egyszerűen elszökött apjától. Hatásos képsorok következnek: a 20. fejezet végén, az ijedt apuka megbánó hangon szalad gyermekéhez, Jutka pedig sír, miközben nevét láthatjuk a képernyőn. Már itt sem viseli az öltönyt, ami egyébként állandó ruhadarabja.⁴⁷ Szűcsnek gyakorlatilag ezen kívül csak egy jelenetben jutott már szerep (az említett 43. epizódban), de akkor már feltűnően átszellemült, megjavult, megvédi Szilvi, a mozgássérült lány anyukáját Rozsomák támadásától.⁴⁸ Sörös Sándor igen jól játssza mindkét szerepet, amely gyakorlatilag egy személy más időbeni énje: az öltönyös, korrupt, anyagiasság, szívtelen szülő, és az odaadó, érzelmes, türelmes apát. A modora, hangvétele is más lett a szülői értekezleten utoljára felbukkanó Szűcsnek,- és nincs rajta zakó....

Tehát e három csoportba tartozó személyiség, vagy ha úgy tetszi, Horváth archetípus jelenik meg a Szomszédokban. Alapvetően a pozitív csoport adja a követendő példát. Ezek közös jellemzője a kis- középszerűség, ők beérnek az egyszerű munkával, cserébe szerény, de BIZTOS megélhetéssel, puritán körülmények között, amit egy panelház is adhat. Mindegyikük magánélete, még ha néha viharos is, és futó kalandokkal színesített, stabil, és a családra épül, azt tartja elsődlegesnek, e felé rendel mindent, még a munka is ennek fenntartását szolgálja. Ezt pedig becsületes, „fehér” módon teszi, betartva a törvény betűjét, és inkább a nehezebb, de tiszta úton. Ez a legfontosabb erény a Szomszédoknál: a becsületesség.

Ezzel szemben a „rosszak” egytől-egyig feketén, a törvényt kijátszva próbálnak érvényesülni, „*feketézve, fusizva*” amiről a „jók” mindig elítélve beszélnek. A könnyebb utat választók egyébként minden esetben pórul járnak, általában a törvény keze súlyt le rájuk, ez egy nyomatékos érv az illegalitás ellen, próbál arra nevelni a Szomszédok, hogy tartsuk be a szabályokat, mert ha kitudódik a

⁴⁷ Ekkor még nem mondtak monológokat a főszereplők, csupán a színész, és a filmbeli szereplő nevét tüntették fel, eszerint Jutka meghatottan, sírva néz a kamerába. A sorozat egyébként is szomorkás, fogós záróakkordjai eszméletlen megható hangulatot kölcsönöznek e jelenetnek.

⁴⁸ Fián keresztül is látszik a javulás, a 39. fejezetben már a tanárok is megjegyzik, hogy „*jobban tanul*”.

turpisság, úgyis utolérnek minket a sánta kutya előtt. Hogyha nem is történik szabálysértés, bűncselekmény, csak valaki kellemetlenkedik, például reklamál a közös képviselőnél, akkor a megszegyenülés vicces módon, gúnyosan történik, (a szokásos vidám hanggal a háttérben) valahogyan nevetségessé teszik az adott gorombáskodót, akár a közönség udvari bohócát, ki jól megérdemli e büntetését, amely valamilyen szinten magában hordozza a kiközösítést is. Sümeghynek példának okáért Bőhmön kívül nincsenek barátai, az „öregúr” is csak toleráns, elnéző modora miatt tűri meg Sümeghy kellemetlen modorát, időnkénti szemétkedéseit. Janka úgyszintén csak megtűrt házvezetőnői szerepet tölt be az idősödő, ellátásra szoruló Zsuzsánál, és ironikus módon társát a szintén mindenki által gyűlölt Kereiben találja meg.

A negatív szereplőkben közös még a pénzszerzési-gyűjtési vágy is, más erények nekik mit sem számítanak, csak (Sümeghy szavaival élve) „*legyen gázsi*”, és minden meg van oldva,- ezzel szemben a Vágási- Magenheim- Takács családok, és barátaik megélnék egyszerű kis nyugdíjukból, kevés fizetésből, de boldogan, nyugodtan, lelkiekben bővelkedve. Feri hajt ugyan a több pénzért, de ezt családjáért teszi, Matyinak, és Jutkának rendeli alá szabadidejét ekképpen, amikor pluszmunkákat vállal,- természetesen nem feketén, hanem számlát írva, bejelentve. A szereplők pénzhez való viszonyára még kitérünk, a pénz, mint olyan, és a hozzá való viszonyulás fontos eleme a Szomszédok nevelésének.

A szereplők cselekménye ezen alapszik: az alapvetően „jó” emberek, a gonosz, ellenséges világban (ahol a politikusok, és a főnökök, a „nagy emberek ott fõnn” rontanak el mindent), becsületesen élik a kis életüket, kiállva a „rosszak” megpróbáltatásait, fityiszt mutatva nekik, majd boldogan továbbmenve. Az élettér pedig nem más, mint egy panelház.

Két generáció

A következőkben két konkrét generációról szeretnénk szólni, mivel ezek megítélése a sorozatban elég direkt, cselekvésük, és meglétük magával vonja azok megítélését. Egymáshoz logikailag semmi közük nincsen, összetételük is teljesen más, mégis, emberekből álló csoportokról van szó, melyek ugyanúgy besorolhatóak negatív, illetve pozitív halmazba, ezért érezzük fontosnak azok bemutatását az egyes szereplők után. Talán abban, hogy generációs alapon kettéosztott, a gyerekek, és nyugdíjasok ártatlanságát, védtelenségét próbálja sugallni, ők azok, akik szerényen, de kitartóan próbálnak érvényesülni, és nem csak sodródni az árral. Ez a gyerekekre hatványozottabban igaz, majd látni fogjuk. Ők ketten az események abszolút elszenvedői, hiszen még, vagy már kiestek a „történelemből”, már nem alakíthatják a közügyek történéseit, maximum megvitathatják azok kérdéseit, és vegetatíve élik azt. A Szomszédokban ők az abszolút jók.

Az ártatlan, és „felnőttes” gyermekek

Gyermeki ártatlanság,- ebben minden benne van, ami a sorozat gyermekeire igaz, ugyanakkor az ártatlan gyermekeket, még ha jellemzi is finom naivitás, alapvetően talpraesettek, és próbálják, és néha alakítják is a történeket, viszik a cselekmény szálát, bölcsebben, mint a felnőttek. Mindez a főbb gyermek szereplőkre érvényes, vannak örökmozgó csínytevők is, mint például Vilma gyermekei,⁴⁹ ők azonban szabályt erősítő (vagy gyengítő?) kivételek.

Igazából nem lehet mással kezdeni e témát, mint Julcsival. A sorozat elején egy családi krízis közepén találja magát: anyja állandóan veszekszik apjával, a 11. fejezetben sír is emiatt. Elhatározza hát, hogy maga segíti kibékíteni szüleit,- ezt valahogy mindig a fejébe veszi, serdülőként, felnőtt is gyakran szervez hasonló akciót, például a 128. epizódban szülei régi kedvenc zenekara, a Metró egyik koncertjére viszi el őket békítés céljából. Mondanom sem kell, hogy sikerrel jár, ugyanúgy, mint az említett kríziskor. E fejezettel kapcsolatos ars poetica a 14. fejezetben, Jutka szájából hangzik el:

-„Néha a szülőket is nevelni kell, nem csak a gyerekeket.

-Tetszik gondolni, hogy a gyerek nevelheti a szüleit? [Julcsi]

⁴⁹ Ez is tipikus példája annak, hogy a Szomszédokban a gyermekek önmagukban véve ártatlanok, hogyha mégis probléma van velük, az a környezetük hibája. Vilma egy gazdagabb, kissé arisztokrata életmódot folytató, különc tanítónő, Jutka kollégája, egyáltalán nem „jó szereplő”, Jutkával sorozatosan nem ért egyet, állandó konfliktus van közöttük, hallgatólagos fegyverszünetekkel megszakítva, sőt, még Ferivel is kikezd egy alkalommal! Férfjétől elvált, különc, sznob nő, amit a 49. epizód egyik jelenete mutat be tökéletesen. Ekkor Vágásiék látogatába mennek Vilma családjához, a vacsoránál nem várt meglepetés fogadja őket: Vilmaék japán ételeket esznek, japán módra, asztal nélkül, térdepelve „ülnek a földhöz”, nagyon erőltetett, sznobizmussal. Vilma dicsekszik a „reformkonyha” egészséges voltáról, de az egész jeleneten Vágásiék kínos értetlensége ül. A férje Afrikában dolgozik, később elhagyja. Idilli, nyugatias típusú életképet látunk, (például a Salt-N-Pepa Push it, című slágere bömböl a magnóból) mégis, a gazdagok sznobizmusa uralkodik az egész lakáson, a képmutatás az egész szituáción. Vilma igazi énje akkor mutatkozik meg, amikor rákiabál egyik gyermekére, itt megbicsaklik az egész nevelése. Két fia igazi bajkeverő: osztálykiránduláson cigiznek, és kigyújtják a szalmakazlat, (32. rész) az erdőben a nagyobbik fiú második világháborús bombát talál, és viccből megdobja vele Julcsit (idegpróbáló, kissé morbid jelenet, 33. rész), és a klubdelutánon is ő részegedik le legjobban a dugi pálinkától (53. rész). Hasonlóan rossz gyerek még Szűcs fia is, ő magnót kezd hallgatni énekórán,- tipikus rossz szereplő gyermeke, az őt ért negatív hatások deformálták jellemét, tehát ő, rousseaui módon ártatlan. Jobban belegondolva e három rosszcsonton kívül minden gyermek „jó” a sorozatban, még a 63. epizódban náci képregényt olvasó fiú is „megtér”, két hét múlva már a bibliát olvassa óra közben a pad alatt...

A reformkonyhával kapcsolatban egyébként Béla is szkeptikus, a 61. részben Jutkát Vilma egy vacsorameghívással szeretné felvidítani, mire Béla ezt válaszolja: „...mit gondol, egy vegetáriánus vacsora feldobná?”

-*Azt hiszem igen.*”

Ennek hatására indul el Julcsiban a „nevelési vágy”, egy veszekedéskor nagyon keményen a szülei szemére olvas: *„Befejeznétek!? Tudom, egy kisgyerek nem tudja megérteni a felnőttek problémáit! Én csak azt tudom, hogy aludni szeretnék! Nyugalmat akarok! Én csak arra vagyok jó, hogy kikapjak, hogyha hozok egy fát! [egyest] Meg, hogy hallgassam, hogy ti veszekedtek! Én már ezt unom! Jó éjszakát!”* Ezután drámai zene Mágen, és Juli szégyellős fejlehaltásával. Ezek nagyon éles szavak egy 13-14 éves lánytól, kíméletlen sebészi pontossággal, gyermeki nyíltsággal mutat rá a szülei önzőségére, s lám, Ádám magába is szállt, Etus segítségével pedig a kultikus 18. fejezetre olyannyira megoldják a problémát, hogy a kis Flóra megfogantatik...

Az iskolában is alkot segítőkészségével. Szűcs gyámoltalan fiával összebarátkozik, és próbál neki segíteni a tanulásban, mivel a sorozatos otthoni drámák megviselték, és nem tud az iskolára koncentrálni. Ő lesz egyébiránt Julcsi első „komolyabb fiúja”. Rendkívül felnőttesen viselkedik. A 16. fejezetben Béla bácsi nem vállalja a mikulásnak való beöltözést, nem akar magából „bohócot csinálni”, hát ki másra bíznák egy szakállas öregember szerepét, mint Mágenheim Julcsira? Karitatív tevékenységet is űz, a 47. részben azt találják ki barátjával, hogy összegyűjtenek, mintegy 200.000 forintot (figyelem: 1988-at írunk!), hogy színes televíziót tudjanak a mozgáskorlátozott iskolába, ahol Szilvi is tanul. Hasonló akciókra Szilvi szolgáltatja az apropót, ő a sorozatban a testi fogyatékkal élő, kerekesszékes, mindig mosolygós, optimista lány, kiváló arra, hogy közelebb hozza ezt a nehéz körülmények közt élő csoportot a nézőkhöz. Megesik rajta a szívünk. Ő az, akinek az édesanyját durván leszólja Rozsomák a még szóba kerülő szülői értekezleten. A 41. fejezetben feltűnő lányhoz Julcsi, és Gabi a legkedvesebb, a 42. részben például egyedül ők ketten ülnek oda hozzá, ami mutatja Julcsi pártfogását, melyet erősít barátja is: durván megdorgálja a Szilvi székének szaladó rendbontó, és flegma fiút.

A téma csúcspontja az 57. részben jön, ekkor Jutka nevelő célzatú kirándulásra viszi az osztályát (és a nézőit). Egy úszóversenyre mennek, ahol testi fogyatékkal élő gyermekek mérettetik meg tudásukat, köztük Szilvi is! (Nem kérdéses, hogy ki lesz a győztes...) Érdemes figyelni a szerző szócsövének számító Jutka szavaira: *„Nyavalyogtatok, hogy mi lesz a nyaralással, hogy unatkoztok, hogy nem tudtok magatokkal mit kezdeni. Azért hoztatok el ide titeket, hogy ünnepeljétek ezt a kislányt egy kicsit, és találjátok ki magatoknak is hasonlóan hasznos szórakozást a panaszkodás helyett!”* Aktuális mondanivaló gyerekeknek, és felnőtteknek egyaránt a nyári szünet előtt.

„Én mondtam, hogy ne utánozzák a felnőtteket, de hiába! És én még azt hiszem, időnként, hogy mi már felnőttek vagyunk.” Mindkét bölcsesség valamilyen nagy „berúgáshoz” kapcsolódik, az elsőnél Gabi, és Vilma fia részegedik le, a másodiknál (később, a 176. részben) egy srác kap alkoholmérgezést egy házibuliban. Julcsi monológjai sokszor kritizálják a „felnőttek” világát, néha burkoltan aktuálpolitikai eseményekre is reflektálva.

Julcsi cselekedeteivel nevel, és figyelmeztet a való élet visszásságaira, azokra a dolgokra, amiket egy őszinte gyerekszáj következmény nélkül kimondhat. Hozzá hasonló Pongrác is, ám nála a kényszerű önállóságot lehetne kiemelni.

Teljes nevét nem tudjuk, és szüleivel sem találkozunk egyszer sem, ők külföldön dolgoznak, nagyon ritkán járnak haza, a kis Pongrác pedig egyedül él a Lantos utcai házban. Teljesen önellátó, saját elmondása szerint. Ez az értelmes, és végletekig felnőttekre valló intelligencia értelmes beszédén, és gyakorlatias életfelfogásán tükröződik. Egy alkalommal a tanárok indokolatlanul rendre utasítják barátnőjével, amire ő ezt mondja: „*Ezek koncepciók módszerek, Tanárnő. Nem igazságos dolog.*” Koncepciók módszerek,- mennyire abszurdan hangzik ez egy általános iskolás szájából, valószínűleg Tolmár Bálint színész sem tudta, mit is jelent szövege. Pongrác pedig jártas a politikai életben. A 161. részben (ami 1993. június 24-én játszódik) Kutya, és Sümeghy a kertészkedésről beszélnek, kétértelmű mondatokkal: „*Három év alatt belepi a gyom. Ami új, azt ápolni kell.*”,- nem mondja ki konkrétan, de a rendszerváltozás óta eltelt három évnyi MDF kormányzásra asszociál a pusztán virágokról szóló diskurzus hallatán.⁵⁰ Ehhez hasonló, szokatlan rátermettség, és önállóság tapasztalható Pongrácnál.

Julcsi gyermeki naivitásától fogva segítőkész, kreatív, és önálló. Ugyanilyen még az alkalmi szereplő, Terike, akinek szomorúbb sors jutott, mint a Mágenheim lánynak, és kevesebb szerep is. Igazi tragikus sorsa van neki, apja elhagyta, iszákos édesanyjával (ezt abból gondolni, hogy a rutinos kislány Jutkát „szilvával” kínálja meg, mondván anyja, és barátja is ilyet szokott inni) éldegél egy szegényes lakásban. Úgy hívja fel a tanárnő figyelmét önkéntelenül magára, hogy egyik órán az éhségtől elájul.⁵¹ Az éhség motívum a kevés nyugdíjból megélő nyugdíjasoknál is megvan, gyerekeknél többször is előfordul, például a 124. epizódban az egyik tanítvány anyukájának nincs pénze menzára, Jutka ad neki ebédjegyet, majd gyűjtést kezdeményez (melyet Vilma, mint ős nemezis menten lehurrog) a szegény, menzát nélkülöző tanulóknak ebédjegyre. Visszatérve Terikére, nála a mostoha körülmények adta sanyarú sors különös módon fonódik össze a tiszta, őszinte jó akarással, naivitással, melyet egy idézet tökéletesen elmagyaráz: „*Jutka néni, én a pénzt soha nem kólára költöttem. Tetszik tuni, de ez titok, én gyűjtök. Apunak veszek egy autót! Egyszer itt volt az apukám, és azt mondta szeretne egy autót.*” A kérdésre, hogy mi szeretne lenni: „*Én bíró leszek, aki ítélkezik, aki mindig igazságot tesz!*” Elég blőd, de szívszorító mondatok. Igazából itt is az Ernő bácsi féle „*boldogok a lelki szegények*” figuráról van szó, Terike nagyon nem jó anyagi háttérrel rendelkezik, mégis, ezerszer értékeesebb e jóságos életfelfogásával, mint bármelyik gazdagabb társa.

⁵⁰ A forgatókönyvíró egyébként Flóra szájába is érdekes szavakat ad egyszer. „*Ebben a házban üldözik a gyerekeket!*”, fakad ki, amikor apja retorziókkal él személye felé.

⁵¹ Itt egy súlyos bakit láthatunk, a kislányt nem lefekteti a földre, mint azt kellene tenni, hanem felülteti egy székre...

Ráadásul ő még jól is tanul, Jutka segítségével az évfázón még jutalmat is kap kiemelkedő tanulmányi eredményéért.

Terike, Julcsi, és Pongrácz is ugyanolyan példamutató magatartást tanúsít, amit bármelyik felnőtt előtt mintául szolgálhat, és itt ismét elérkeztünk az általam felsorolt gyerekek minta szerepéről. Mindegyik egy ideális gyermeki kép: jó tanulók, önállóak, végtelenül jók, nem is a gyerekeknek szóló példák ezek, vagy gyermekneveléssel kapcsolatosak, inkább arról van szó, hogy amolyan Kis Herceg módjára próbál ráébreszteni minket, felnőtteket önnön hibáinkra, az őszintétlenséget, rosszindulatot negatívra feltüntetni a gyermeki jószág példáján keresztül.

Szegény nyugdíjasok

Az ő alakjukat maga a rendező is kulcsfontosságúnak ítéli meg a sorozatban,⁵² mint kritikai elemet, a főszereplő, és nem főszereplő nyugdíjasokat egyaránt. Rajtuk keresztül értesülhetünk a legnagyobb társadalmi problémával: a szegénnyel. Ne feledjük, a teleregény 1987 februárjában indult, pont a Kádár-rendszer válságos végnapjaiban, amikor ezer ok adódik a panaszkodásra, nos, az ország gondjait a nyugdíjasok szócsövén, vagy hányattatott sorsán keresztül adják át a képernyő onnansó oldaláról. Ezen a ponton pedig a napi politika eme árnyoldala is megmutatkozik, melyről majd Kutya folytat aktív diskurzust a már megváltozott Sümeghyvel (a témáról még szólnunk bővebben a *Politika megjelenése a sorozatban* fejezetünkben).

A főszereplők nagy hányada nyugdíjas, így sokszor hallunk arról, mennyire kevés a nyugdíj, és mennyire drága minden, ez a panaszkodás nagyon jellemző a Szomszédokra, főleg a sorozat „befagyása” után.⁵³ Mindezt nincs nagyon értelme ragoznunk, egyszerűen panaszkodik mindenki, hogy milyen szegények, hogy mit rontott el, és ki, hogy mennyi nélkülözésben kell élniük stb. stb..

Az érdekesebb ebből a szempontból a cselekmény, ami ezzel kapcsolatos, a számtalan, sokszor rendkívül abszurd szituáció, amibe a hatalom sodorta e kiszolgáltatott társadalmi réteget. Lenke néni a boltban sokszor találkozik a szegénység problémájával. A 47. részben a vásárló néninek csak 23 forintja

⁵² Nap-kele, MTV videótár, Szomszédok újra! <http://videotar.mtv.hu/?k=szomsz%C3%A9dok+%C3%BAjra>

⁵³ A szerző véleménye szerint körülbelül a 130. fejezetig rendkívül mozgalmas, és élvezetes a sorozat, azonban ez után okafogyottá válik, a cselekmény kezd önmagába visszaforgogni, kiüresedni, és megfagy. Ezt egyébként maga Kulka János is osztja egy riportban. Szomszédok, az önmagát beteljesítő prófécia. http://index.hu/video/2010/01/16/szomszedok_az_onmagat_beteljesito_profecia/

marad, és nem tudja kifizetni a hőn áhított tejfölt, a töltött káposztának valót, Bőhm szeretne segíteni rajta, de nála sincs elég pénz. Nagyon rosszul mehet azonban a sorsa a többieknek is, (nagyon pesszimista rész ez) ezután vészjósló zene adja meg a bűnös lopás alaphangulatát: egy szintén idős néni a kenyeret, és tejet lopva falja az egyik sarokban, mert már élelemre sincs pénze. A jószívű Bandi elengedi, mit is csinálhatna szegénnyel, Lenke pedig „*nem fizethet helyette, mert ő is nyugdíjból él*”.... Bőhm máskor is osztózik a nyugdíjasok sanyarú sorsában, például a boltban is csontot kér, mert az olcsóbb, és le tudja főzni róla a kevéske húst, ami neki elegendő. Van viszont olyan, szinte elképzelhetetlen jelenet a boltban, amikor egy idős házaspár ámulva járja a boltot a friss húsokat nézegetve: „*Odanézz, milyen szép tarja! Hű az a comb!*”, Lenke néni odamegy, rákérdez e furcsa viselkedés okára, erre egy meghökkentő választ kap. A szegény pár nem vásárlás végett ment a boltba, hanem, hogy végignézzék a szebbnél-szebb, ám számukra megvehetetlen árukat, és a látványtól (!) jóllakjanak... minő groteszk szürrealizmus! Vagy szarkasztikus rendszerkritika? Inkább az, a presszó előtt az éhségtől (és ad absurdum nem a részegségtől) összeesett bácsi is a rohamos szegényedésre mutat rá, a lejtőn lefelé rohanó gazdaságra, az országos válsághelyzetre, arra, hogy az egyszerű, de megbecsülést érdemlő embereknek mennyire nincsen pénze a napi megélhetésre, pont azoknak, akiknek önellátó képességük hiányában nincs lehetőségük megkeresni azt.

A panel

Adott tehát a három mintacsalád, a Lantos utca 8 szám alatti lakóház első emeletén.⁵⁴ Előljáróban szóljunk pár szót az előzményekről!

1987. február elején költöztek be a lakók, leghamarabb Mágenheimék, mivel a másodikként érkező Ferit, és Jutkát már ott lakóként, kedves, „Minden jót!” köszöntéssel fogadja. Valószínűleg Bőhm is beköltözött már, pláne, hogy még különleges posztot is tölt be a házban. Takácsék később érkeznek meg, a költözésük végoráinak kálváriáját nézhetjük végig, egy vidéki kisnyugdíjas család keserűségét, akikkel a hatalmasok játszanak. Sümeghy a második epizódban tűnik fel, rajtuk kívül a kezdetekkor nincsenek főszereplők, vagy gyakran megforduló szereplők. Később jelenik meg egy fiatal romániai magyar házaspár, akik a magyarüldözések elől menekülnek, de hamar ki is költöznek. Bőhmnek lesz még egy kiállhatatlan „házisárcány” gondozója, aki szintén hamar

⁵⁴ A valóságban ez Gazdagréti lakótelep Csiki-hegyek utca 1. számú háza, a stáb az első emeletet vásárolta meg, három lakásában az említett Vágási-Magenheim-Takács családok életterét rendezték be, a negyedikbe a Gábor-Juli Stúdiót, ami egyben a színészek pihenőhelyéül is szolgált. http://hu.wikipedia.org/wiki/Szomsz%C3%A9dok#cite_note-0

távozik. Pattogi is itt lakik, azonban csak a fent hivatkozott jelenetben találkozunk vele a falak között, ezen kívül mindig sorban álláskor. Rozsomák interregnuma (vagy inkább destruktív ámokfutása) Bőhm és Kutya között rövid életű, (10 fejezet) Kerei pedig a végjátékra költözik be. Egy rendőr (Csók Antal), és egy fotómodell (Antónia) is beköltözik, ám ők nem sokat alakítanak a cselekményen.

A három főszereplő család az első emeleten lakik, felettük Sümeghy, Bőhm pedig még minimum két szinttel feljebb, ám ezt nem tudni pontosan.⁵⁵ Igazából az első emeleten kívül csak az a bejárati ajtó előtti térben, a postaládáknál és az alagsorban, folynak az események, melyek közül az utóbbi a fontosabb. A Lantos utcai panelház ugyanis nem csak egy lakótér, hanem egy közösségi hely, ahol aktív kulturális, szórakozási cselekvésre van lehetőség.

Az alagsorban először (az 51. fejezetben) jótékony csereboltot rendeznek be, amire a való életben nincs példa, így nincs is igazán konkrét elnevezése, talán cserebolt. A lakóknak (főleg Lenkééknek) sok használhatatlan kacatja gyűlt össze, amitől szeretnének megszabadulni, de mivel nem akarják kidobni, szerveznek neki piacot: ezt az alagsori csereüzletet, ahova ingyen, bárki beviheti cserebizományba a holmijait, és elcserélheti egy korrekt ellenértéknek számító használati tárgyra! Az önzetlenség, és jótékonyág netovábbját művelik itt, Lenke és Bőhm. Lenke nemhogy a saját maga által cserére felajánlott ruhákat megvarrja, de azokat is, akiket más hozott be, és úgy adja tovább őket! (mosást azért nem vállal...) Bőhm pedig gondosan katalogizálja, és rendezgeti a behozott irodalmat, sőt, a bakelit lemezeket hazaviszi meghallgatni, azokat is elrendezi, és megtisztogatja. A könyvek elrendezésében egy fiatal (saját elmondása szerint) könyvtáros lány is segít, aki elvileg szintén a házban lakik, azonban az 51. fejezet, az internetező Szomszédok rajongó társadalom számára kultikus „*Michael Jackson és Duran Duran*” jelenetben láthatjuk.⁵⁶ A házban tehát teljes az összetartás!

A cserebolt után Bőhm olvasószobát rendez be, ahol újságokat, és könyveket vehetnek kézbe a ház lakói. Tervbe van véve egy gyermekjátékszóház is, melyre még gyűjtést is kezdeményez, ám az meghiúsul, később Kutya fogja valóra váltani az „öregúr” álmát, marad tehát a házban a kultúra szigeteként az olvasószoba, melyet majd Rozsomák szentségtelenít meg. Természetesen minden a közös költségből fedeztetik. Van ugyan gyűjtés a játszóházra, abból nem lesz

⁵⁵ A következtetést a 13. epizódbeli jelenetből engedjük meg magunknak. Takácsék mennyezetéből csöpög a víz, mert felettük (tehát a második emeleten) csőtörés van. Sümeghy ordítva, gesztikulálva reklamál, hogy eláztak a kottái, mire Taki megoldásként azt a lehetőséget kínálja, hogy menjen fel lakni Bőhmhöz, aki a „*csőtörés felett lakik*”. Eszerint tehát Bőhm a harmadik emelet felett lakik.

⁵⁶ Az ominózus csereboltban járunk, Lenke, és Bőhm a kiszolgálók. Egy fiú játékautókat, és könyveket hoz, cserébe pedig Michael Jackson, és Duran Duran posztereket szeretne, mire Bőhm rászól: „*Olyan játékot nem cserélünk, ami durran!*” A Szomszédok- humor varázsa...

semmi, az újságok árát már a közös költségből, és a lopások miatt kénytelen kellettlen Bőhm fedezni. A törekvés tehát maximálisan megvan egy olyan, a panelon belüli helyiségre, ahol kulturális tevékenységet folytathatnak, egy közösségi hely, ahol építő, művelődő szórakozást űzhetnek a pihenni vágyók. Nem kocsmáról, vagy egyéb szórakozóhelyről van szó, a fontos e tekintetben a kulturális értékek propagálása. (Hiszen Rozsomák rövid életű bűzös italbárja az első perctől fogva heves ellenállást vált ki a lakókból, és egyébként ellenérzést a nézőkből is). A ház ennél fogva nem egy szürke betontömb, példát mutatva ezzel egy ország panellakóinak: íme, lehet csinálni magad módon is művelődni, mert a pezsgő szellem az alapja emberi mivoltunknak! Mindenhol mintákat, követendő példákat látunk: a három, első emeleti mintaházaspár,⁵⁷ mintadolgozók, mintaszülők, vannak negatív, elvetendő példák is, akik anyagiasak, illegalitásban dolgoznak, és persze van egy mintapanel, amiben mintaemberek laknak, és ez a hely is, a milió, amiben léteznek egy adott minta. A kertje állandó gondozás alatt áll, Bőhm is kertészkedik, ültet a ház elé egy fát,⁵⁸ később pedig Kutya egészíti ki a kiskertet még egy párral, és természetesen zöld pázsittal, megteremtve egy szép kis szigetet a betonrengetegben.

De olvasószoba nélkül is azt mondhatnók, a Lantos utca 8 egy igazi közösségi ház, ahol a szomszédok (és pont ezért találó a név) végtelenül jó viszonyban vannak, segítik egymást ahol kell, és aktív résztvevői egymás életének! Amikor a 42. fejezetben az újszülött Flórát hazahozzák a kórházból, minden főszereplő ott áll a lépcsőházban, és az új lakót figyeli. Alma már a kocsiból való kiszálláskor „éppen arra jár”, és gratulál a csöppséghez, a leglehetetlenebb jelenet azonban ezután következik: felviszik a kosárban a lépcsőn, ahol Taki, és Lenke éppen belebotlanak, Sümeghy, és Bőhm pedig, mintha direkte odacövekelték volna őket állnak a lépcsőn, és három (bocsánat, kettő) királyhoz hasonlóan állnak a kisbaba felett! Az otlétük teljesen indokolatlan, és megalapozatlan. És persze Feri pont ott van Mágenéknál, a zárt ajtó mögött, mert Géza bácsival szereltek valamit.

Takácsék aranylakodalma ugyanígy zajlik, mindenki részt vesz rajta: a Vágási, Mágenheim család, Sümeghy (akinek elment a hangja, így kevésbé irritáló a jelenléte), Bőhm, de még Gábor Gábor is megérkezik, János pedig jó vendéglátó módjára őt is beinvitálja az ünnepélyre. Nem ez az egyetlen ilyen mulatság, előtte, a már említett szilveszter is hasonló, amikor Sümeghy még igen kellettlen alak (Takácséknál is csak azért van ott, mert ártalmatlan, nincs hangja): Takácsék Vágásiéknál vannak, akinél Jutkának, és Ferinek is vendégei vigadnak, a házban lakó gyermekek úgyszintén együtt! Bőhm feltesz a lemezjátszóra egy nótát,

⁵⁷ Ivancsics Ilona a közelmúltban készült Frizbi című műsorban saját szavaival nevezte a Vágási családot „*mintaházaspárnak*”. http://www.youtube.com/watch?v=12j5-ER_n0w&feature=related

⁵⁸ Hogy a gyakorlatban (a sorozatban) így volt-e, nem tudni, mert egyszer sem látjuk Bőhmöt kertészkedni, azonban a 161. fejezetben, amikor Kutya kapálja a fák környékét Sümeghy büszkélkedik vele: „*Azt még az én boldogult Bőhm barátom ültette ide, vagy három éve.*”

Julcsi pedig kihívja az összes gyereket a ház udvarára, hogy ott maguk módján ünnepeljenek: a középben álló karácsonyfa körül szaladgálnak körbe-körbe, önfeledten kiabálva, és visítgatva.⁵⁹ 1998-99 szilvesztere ugyanilyen, ám ott (rendhagyó módon) az összes (!) szereplő Takácséknál van, Vilma, Hável, Gábor, nem is érdemes sorolni, mintha tudták volna (tudták is?) hogy ez az utolsó közös Szomszédok-szilveszter.⁶⁰

1992 karácsonyát szintén együtt töltik a lakók, sőt, külön-külön is nagyon egymásra vannak hangolódva... A teleregény egyik, ha nem a legszürreálisabb jelenete ez (bár sokszor írtunk, és fogunk hasonlót írni). A kamera végigjárja az összes szereplő személyes karácsonyozását, kezdve Takácséktól. Ők adják meg az alaphangot: a Mennyből az angyalt kezdik el énekelni (közben szól a kórus által előadott verzió), majd sorban mutat mindenkit külön a lakásokban-munkahelyeken: Vágásiék is ugyanezt éneklik, utána Sümeghy, Kutya, és Lillácska, a (Juli nélküli) Gábor-Juli stúdió, az Alkotás presszó, Zsuzsa, és Janka, és végezetül a Magenheim család, akik köszöntő útra indulnak, mintha betlehemeznének, és sorra kívánnak kellemes ünnepeket az első emeletnek. Ismét Takácséknál gyűlik össze a szereplősereg, még Ócskás Gyula is ott van! Ezen kívül is rendhagyó esemény következik, egy ember, pontosan gyermek, a közelmúltban beszélni megtanult Flóra, a többiek szócsöveként hozza az

⁵⁹ A Szomszédokhoz méltóan ismét szürreális képsorok következnek. Julcsi, igazi vezéregyenység, ő szervezi meg a lakótelep gyerekeinek a szilveszterét. Minden házban felszól a kaputelefonon (találékonyan a tenyerével lenyomva egyszerre az összes gombot): „Figyelem, szilveszteri riadó minden gyereknek! Nagy szilveszteri találkozó negyedóra múlva a Lantos utca 8 szám előtt! Minden gyerek hozzon magával csillagszórót!” Ezután jön a zenefelolós, Böhm, majd Julcsi határozott hangnemben adja ki az ukázt: „Most pedig fussatok körbe a karácsonyfa előtt aztán házról házra járunk, felrázzuk a felnőtteket, gyereink!” És egy emberként hallgatnak rá, a példára. Ezután jön a csúcspont, valóban felrázzák a felnőtteket, az egyik ház ablakaiból kikandikálnak a fejek, és kíváncsian figyelnek, mire Julcsi kívánságát egyként kiáltja a gyerekhad: „Felnőttek, csináljatok nekünk boldog új évet!” Horváth Ádám az indexnek adott interjújában (Szomszédok, az önmagát beteljesítő profécia, http://index.hu/video/2010/01/16/szomszedok_az_onmagat_beteljesito_profecia/) elmondta, számtalan rajongói levelet kapott, amiben dicsérték a végbölcsességeket, konkrétan a gyerekek kiáltását, annyira megható ez a mondat az ártatlan gyermekhadtól. Való igaz, tényleg megrendítő, főként abban a politikai helyzetben, egy egész ország kívánsága ez a megromlott politikai, és gazdasági problémák miatt az elit felé. Ezután lesznek általánosak a filmek végén elmondott szentenciák.

⁶⁰ Igazán különleges alkalom ez, egy valódi kikacsintásként Hofi Géza jön látogatóba Takácsékhoz. A jelenet pikantériája, hogy a színészek nem tudták, hogy milyen híresség érkezik „a szomszédba”, Alma nyitott ajtót, és amikor meglátta a humoristát, egy nagyot síkított meglepettségében, - aztán pedig sokáig nevet magán. Hofi egyébként hozza a kitűnő humorát is, Alma megilletődöttségét látva: „Kihasznlalom az ijedtséget”, és pusztít ad Almának, majd azt mondja „Nem akartam messzire menni, ezért átmentem a Szomszédokba (...) Ma szilveszter van igaz? Akkor Boldog...ulj!” http://hu.wikipedia.org/wiki/Szomsz%C3%A9dok#cite_note-0

alkalomhoz illő végszót: „*Kellemes karácsonyi ünnepeket, és boldog újévet mindenkinek!*”

Nem is érdemes tovább ragoznunk, a lényeg, a jószomszédi viszony a Lantos utcában nem ismer határokat. A lakók egymással békében, szeretetben élnek, vágynak egymás társaságára, nem tesznek keresztbe a másinak, segítik egymást, amivel csak lehet. Együtt szórakoznak, örülnek, mulatnak! Többször is hangot adnak arra, mennyire jó kis közösség ez. Taki nem fájlalja, hogy a kertés házát átcserélték erre, „*Nagyon szépen élünk itt is!*”, mondja a 186. részben. Ugyanezen epizód végén Feri vallomása is hasonló mondanivalójú: „*Azt állítják, a lakótelepi emberek zárkóztak és gyűlölködők. Nálunk meg csak pezseg az élet! Mint a mesében!*” A 262. epizód végén Jutka, és Feri párbeszédéből is a lakóközösség, és a panelház szeretete hallatszik ki: „*Hogy örültünk tíz évvel ezelőtt ennek a kis lakásnak, amikor Janka nénitől ideköltözhettünk. Azóta sokan elköltöztek, de ezen az emeleten csak két gyerekkel lett több.*” Erre Feri: „*Nem mondom azt, hogy nem lenne jó még egy szoba ehhez a lakáshoz, de én nagyon megszerettem.*”

Ágika megjelenése ebből a szempontból a döntő, ő az a közös ellenfél, aki egyaránt mindenkinek ellenszenves. Lenkével a munkahelyen volt problémája, a házban pedig Kutya képviselői babérjaira tör, amit le is arat egy másik lakóház főnökeként. Bernát az alagsorban találkozik a nemezissel, és elmondja neki, mennyire testvéries az élet a házban. Egy utópikus közösség képét vázolja, majdhogynem tökéletes lakóközösségét, amikor Ágika nem hiszi el, hogy mindenki egyformán részesülve a munkából havat lapátolt a munkások helyett: „*Nálunk mindenki lapátolt, jókat nevettünk, még hógolyóztunk is, ittuk Lenke néni forralt borát, mert ez kedves asszonyom, egy ilyen közösség!*”⁶¹ Megható, ahogyan a Szomszédok barátságáról beszél, és valóban, ez egy ilyen ház: mindenki barátja mindenkinek. Ilyennek kellene lennie minden lakótömbnek, még Ágikáénak is, akinél pedig „*miniszeri főtanácsosok* [?], és *igazgatók*” laknak, ők itthon „lakók”, és ugyanúgy kellene részesedni a munkából.

Eszerint a házban mindenki egyformán dolgozik, tesz a közösségért, mert így helyes. Abszurd módon, még olyan is előfordul, hogy az idősek (Kutya, és Sümeghy) járőrszolgálatot szerveznek, mert megszorodtak a lopások a környéken! Egy mindenkiért, mindenki egyért, mindkét állítás igaz. A mindenki egyért, (a közösségért) részét már megmagyaráztuk, most lássuk a másik felét!

Figyelemreméltó az első emeleti lakók szakmája,⁶² képzettsége, szaktudása, ugyanis totálisan kiegészítik egymást, és így, egy önellátó részleget alkotnak. A Magenheim család az egyetlen, ahol van telefon (persze csak kezdetben), ésszerű

⁶¹ Ezzel kapcsolatban egy kis politikai párhuzam Kutya szájából: „*Szerintem azért ilyen az egész társadalmunk, mert a legtöbb házban még a közös dolgokban sincs egység. Akkor, hogy legyen az országházban?*”

⁶² A rendező tudatosan válogatta össze e különböző foglalkozású szerepeket, hogy minél szélesebb társadalmi tablót nyújtson. Nap-kelte, MTV videótár, <http://videotar.mtv.hu/?k=szomsz%C3%A9dok+%C3%BAjra>

módon tehát mindenki azt használja. Ezzel azonban a lakók az őrlőbe kergetik a családot, vagy ők akarnak beszélni valakivel, vagy őket keresi valaki. Ennek illusztris, jelenete a 3. epizódbeli Mágen-lakás nagygyűlés, amikor is az egész első szint, kiegészülve a végén Sümeghyvel telefonálni szeretne. Először a szégyenkező Takács család kéredzkedik be (Zenthe Ferenc istenien játssza el a szégyellőst), utána rögtön Feri, mert Jutkát akarja elérni. A háttérzenét Sümeghy operaéneke szolgáltatja, - tiszta bohózat! Épphogy leteszik a kagylót, az csörög, Sümeghy Oszkárt keresik. Mire az lefárad, és nagyképpű modorban diskurálni kezd, megérkezik Jutka, és szépen lassan elkopik a vendégsereg. Megelégedve a dolgot, Julcsi (naiv jóhiszeműségében) kivezeti a lépcsőházba a telefont egy asztalra, kiírja annak használati díját (2 forint, a fülkés tarifa szerint), és közhasználatúvá teszi, és mint várható volt, el is lopják... „*Nem vagy te hülye, csak becsületes!*”, - ez akár Julcsinak is szólhatna, érdekes párhuzam, hogy Jutka mondja Ferinek egy másik ügy kapcsán. A lényeg azonban ugyanaz: a jószívűség, és a becsületesség nem kifizetődő a mai világban, de alapvető erény.

Magenheim doktori tudását is „bedobja a közösbe”, hogyha bárkinek valami baja van, ő rögtön megmondja, mit kell tenni, és így jelenléte mindig kapóra jön. Számítalan esetben látja el a ház lakóit: Géza bácsit, (42. fejezet) amikor megsérül, Böhm urat első rosszulletekor (59. rész), később ugyanígy Sümeghyt (119. rész), Lenke nénit is kórházba küldi, amikor magas a vérnyomása, kapcsolati tőkéjét felhasználva Ferinek is segít, amikor leütik (beszól a mentőknek a 43. epizódban), és még sorolhatnám, hányszor kamatoztatja szaktudását a lakók javára. Ez talán a legnagyobb kincs, amivel a közösséget segítheti, és ő ezt önzetlenül meg is teszi, lelkiismeretétől, és a Hippokratészi eskütől vezérelve.

Juli inkább a stúdióban alkot, Julcsi viszont annál is inkább! Böhmnek jó barátja, segít neki takarítani a házat, osztályozni a lemezeket, amiket majd elcserélnek az alagsori csereüzletben, Jutka egyik bajos tanítványát (Szűcs Gabit) szárnyai alá veszi, és vállalja, hogy foglalkozik vele. Julcsi érdemei végtelenek, és még külön fogunk róluk beszélni.

A Takács család egy másik technikai vívmánnyal rendelkezik, amivel önként elvisznek bárki: a taxi. Magenheimék autója előtt ők fuvarozzák a családot, Taki taxiként tökéletesen ismeri a várost, hogyha valami ismerőst visz, nem is kapcsolja be a taxiórát, természetesen ingyen viszi haza, vagy a munkahelyre a Szomszédokat. A 90. részben ő viszi Jutkát szülni a kórházba, hajnali órán is szívesen segít a fiataloknak. A fuvarozás fordítva is működik, Mágenék is önként viszik az egyetlen autó nélküli családot (Vágásiékat) munkahelyre, bagy bárhová.

Lenke néni főzőtudományát osztja meg előszeretettel Jutkával, a sorozat első részeiben rendszeresen jár át hozzá, de Taki is így tesz, például a 13. fejezetben setrészbordát készíteni, „Takács módra”. Az első Szomszédok szilveszter is (igen, ez a rész kulcsepizód a témánk szempontjából) ilyen, tulajdonképpen ez hozza össze azon az estén a Vágási, és Takács családot, Jutka átmegy főzési tanácsokért Lenkéhez, az segít neki, innentől pedig az események alakulnak maguktól. Egyéb

segítség még talán az a rendkívül kedves gesztus, és a jószomszédi viszony éles példája, hogy elmegy neki Ferinek bevásárolni a boltba...(14. epizód). Erre később is van példa, a 229. fejezetben (Pattogis jelenet) Taki, és Lenke vásárol kollektíve gyógyszert a lakóknak, hogy ne kelljen egyenként lemenniük, és idegesíteniük sorban állásukkal az alkalmatlankodó Pattogit.

Úgy gondoljuk, Feri az, aki a legtöbbet teszi a közösségért, gyakorlati tudása miatt, talán az ő példája a legjobb ide. Először is, kiköpött szakember, gyakorlatias barkácsoló, nyomdász végzettségű, de ért a villanszereléshez, mivel a szerelés egyszerűen a hobbija, ebből kifolyólag pedig állandó jelleggel hívják át segíteni. Legelőször a világítást szereli meg a lépcsőházban, amikor is, az egyik első konfliktushelyzet alakul ki a lakók (Bőhm, és Feri), és Sümeghy között. A művészúr nem tudja, hogy Feri a közelben van, és fennhangon felrója neki, hogy nem szabadna képzettség nélkül villamossági munkát végeznie, Feri úriemberként, okos enged, számár szenved alapon, elnézi neki. Mágenheimék tévéje Flóra születésekor elromlik, ekkor is Feri szereli meg, immár másodszorra, ugyanis történt már ilyen eset. Akkor Dudás „haverjával” javítják a televíziót, Bőhm ezt látva kapva kap az alkalmon, és beajánlja Sümeghynek őket, mert ő meg a betörés nyomán riasztót akar beszereltetni. Neki már pénzért dolgoznak... Mert Feri a legfáradságosabb munkát is ingyen végzi, a közösségért! A 252. epizódban huligánok graffitiznek a ház belsejébe, Feri ingyen lefesti azt: „*Itt éktelenkedik ez a szörnyűség hetek óta, eltüntetem!*”. És lám, Feri folyosói munkájakor ismét feltűnik egy nemkívánatos személy: Kerei ekkor jelenik meg először, és ekkor nézi gondnoknak hősünket. A legnagyobb áldozatot a közösségért azonban a számítástechnika oltárán mutatja be. Feri a 121. fejezettől saját számítógéppel rendelkezik, természetesen ezt is „*bedobja a közösbe*”. Az alagsorban, az olvasószobába rendezi be kis „maszek irodáját” (ahol majd később otthoni „számítógépes munkákat” végez majd), és számítógépen adatbázist készít a lakókról: ki mennyi pénzt fizetett be, ezzel óriási segítséget nyújt a technika csodáján ámuló Kutyának. Feri munka tekintetében tehát jolly joker, hogyha valami elromlik, rögtön őt hívják, amittől meg is csömörlik kissé. Viszonylag hamar (az 5. fejezetben) megunja, hogy Bőhm mindig őt hívja, hogyha valami elromlik, de csak ezen az egy ponton lesz elege az ingyen munkából, ezek után mindent szívesen megcsinál.

Bőhm atyáskodására, és munkájára a ház lakóiért pedig nincs is példa. Hogyha valami elromlik, rögtön megy az illető lakásába, és próbál segíteni, ahogyan teszi ezt az említett csőtöréskor is. Valahogy nagyon beleéli magát a közös képviselői szerepbe, túlreagál rengeteg apró-cseprő problémát, amit egyébként a lakók is unnak már, Taki például (ismét hiteles, és mókás játékkal) rászól: „*Bőhm, most már menjen a fe...feküdjön le! Attól, hogy emeletről emeletre aggódik, még nem lesz száraz a padló.*”, és valóban, ezen a ponton Bőhm indokolatlan aggodalma igencsak idegesítő, ám megbocsájtható, hiszen ártatlan jó szándék húzódik meg mögötte. Az „öregúr” nagyon komolyan veszi hivatását, a közös képviselői választásokat is rendre megtartja, holott tudni, hogy mindenki őt jelölné,- ennek

úgy adnak hangot a lakók, hogy el se mennek, és így, a hivatalos (tehát Bőhmre hatványozottan érvényes) eljárás az, hogy marad a régi képviselő. Önkéntes gyűjtéseket szervez, először az említett gyermekmegőrzőre, máskor a templom építésére (amire sajnos a valóságban is csak halála után kerül sor), ilyenkor házról házra jár, és egyenként mindenkivel egyeztet az ügyről. Csótányirtáskor is ez történik (23. epizód), egyenként mindenkinek szól, és figyelmeztet, adják le nála a kulcsot. Bőhm ezen cselekedetein kívül tucatnyi példa bizonyítja gondoskodó jellemét. Kutya e tekintetben gondosan ápolja örökségét, bár benne nincs meg az aggodalmaskodó odafigyelés, inkább tárgyilagosan, hivatalosan végzi teendőit.

A ház lakói tehát kiegészítik egymást, mindenki önként felajánl valami természetbeni, gyakorlati, vagy elméleti javat a közösségért, és így, egy dinamikusan fejlődő, virágzó, a többenél kiemelkedőbb színvonalú lakótömb jön létre, ahol az emberek szeretik egymást. Kis túlzással azt mondhatnók, egy falanszter ez, éppen, hogy nem lehet benne pénzt keresni, és élelmet termelni. Ezen kívül azonban minden megvan: orvos, villanyszerelő, a várost jól ismerő taxis, jól főző nagymama, gondos vezető. A Lantos utca 8 önálló, boldog életet él életet él. Zárszóként Lenke néni szavai álljanak itt!

„Mi már 8 éve élünk itt, semmi bajunk a hellyel. Az emberek ismerik egymást. Az e környékről valók úgy üdvözik egymást, mint régen falun! Persze van torzsalkodás, de a mi házunkban békésen élnek a lakók!”

A „moralizáló mese”⁶³, - morális üzenetek

A keresztény értékekbe gyökerező, kissé konzervatívnak ható értékeket közvetítő rendre a Szomszédok, mint láttuk, egyrészt az erkölcs bajnokainak számító szereplőkön, másrészt pedig az ezek ellentettai, a gonoszok pórul járása, vagy megcsúfoltsága nyomán. A filmiparban egyedülálló, sorozatokra nem nagyon jellemző fejezetvégi szentenciák sokszor nyíltan, direkte valamilyen morális üzenettel bírnak, a megható zene kíséretében hallhatunk életbölcseességeket, intelmeket, alapigazságokat, melyben közös a moralizmus, a puritán, kissé népi-keresztény-konzervatív irányultság. Hogyha nem is mindegyik e gyökerű, de hasonló töltetű, több kategóriára osztható, és így, egy morálfilozófiailag végtelenül tiszta univerzumot hoz létre, egy minta-világot. Nézzük egyenként e mondanivaló-gócokat, csoportokat!

⁶³ Az idézet Horváth Ádámtól. Szomszédok 100 (15 beszélgetés a sorozatról) Riportkönyv. Szerk. Vadas Mihály. 1991., POLYGON Kiadó- TRIART BT. 24.

Vallásosság

A fejezetben tárgyalt pontok közül kettő elég szervesen kapcsolódik a keresztény moralizmushoz, az európai kultúrkörben való megítélésük a régi, keresztény morálfilozófiai értékrend szerint történik, tehát egyáltalán nem meglepő, hogy találkozunk hasonló propagandisztikus megnyilatkozásokkal e sorozatban. A pénzt, mint olyat a szereplők nem szeretik, inkább a lelki békét, nyugodt életet preferálják, mint Mágen, aki nem szeretne főorvos lenni, vagy Jutka, aki visszautasítja a több pénzzel járó igazgatóhelyettesi posztot. Erről már sokat hallottunk, a másik alfejezet, a szexualitás megjelenítésével foglalkozik, ez viszont sarkosan erkölcsi alapú, és hogyha a pénzzel kapcsolatban azzal a bizonyos mondattal („*boldogok a lelki szegények*”) fejeztük ki összegzésünket, akkor a szexualitáshoz, és egyáltalán a párkapcsolatok megítéléséhez (a hatodik parancsolaton kívül) ez: *a házasságon kívüli testi együttlét, az bűn.*

Nem sok szó esik a szereplők vallásosságáról, inkább azt lehet mondani, a tízparancsolat, és egyéb keresztény, romantikus, lovagi elvek alapján jellemükből, és életfelfogásukból eredően élnek, csak spontán, nem a vallásos áhítattól vezérelve. Jutka, mint a 66. fejezetben (ami jóformán az egyetlen, ahol a szereplők vallásos érzületéről szólunk) elárulja, „*olvasta a Bibliát*”, sőt, Vilma is hívőnek vallja magát! Egy kis sérülés lenne a Szomszédok tér- idő-kontinuumán? Értetlenségünket Béla bácsi is osztja, aki humoros, őszinte módon vonja kérdőre: -„*Maga vallásos, Vilmácska? Hát ezt nem gondoltam volna [sic!]*...”

-*Vallásos nem, de hívő az vagyok.*

-*Ez meglep... Nem úgy néz ki.*

-*Nem az számít, hogy maga minek néz, hanem, hogy mi az igazság.*

-*Én csak azért mondom, mert tudomásom szerint a hívők egyik jellemzője a szeretet, és a türelem [sic!]*...”⁶⁴

Már csak a tipikus, „poruljárós-zene” hiányzik... Béla bácsinak igaza van, Vilma hírből sem ismeri a tolerancia, és szeretet fogalmakat.

Alapvetően Böhm A vallásos ember a szomszédok közül. Egyik részben elmondja, papnak tanult, csak egy nő miatt nem lett az, ennek ellenére azonban teljesen úgy viselkedik, mint egy istennek élő remete: totálisan a keresztény normák szerint él. (becsületes: semmilyen csalással nem lehetne hírbe hozni, egyszer például megpróbálják megvesztegetni, de felháborodva ellenáll) Végtelenül toleráns, elnézi házastárs (rendkívül idegesítő) ápolónőjének a zsarnokoskodását. Teljesen puritán, szerény életmódot folytat, amihez azonban el kell mondanunk, hogy nem szükségeltetik hozzá nagy önmegtartóztatás, hiszen eleve kevés nyugdíjat kap. Sümeghy, bár rendszeresen kövel dobálja (pedig titokban jókat diskurálnak), ő csak kenyérrel, maximum egy-egy udvarias, de vicces replikával, latin közmondással vág vissza. Latin szentenciái közül az *Apaga Satanas!* konkrétan vallásos, amikor például a szívtelen, tipikus

⁶⁴ Érdekesség: a következő jelenetben Alma az utcán van, ahol Krisna-hívők énekelnek.

gátlástalan üzletember Dezirére olvassa rá eme ellenátkot, kétségtelessé válik az Antikrisztussal szemben megállapított Athleta Christi szerepe. Gyakorlatban is tesz az egyházért, a gazdagréti templom építésének szervezésében aktív, gyűjtési szerepet vállal.

László atya a Szomszédok lelki pásztorja. Igazából nem szerepel sokszor, nem is hallhatunk tőle konkrét prédikációt, vagy térítést, ⁶⁵ így nem is nagy jelentőségű a dolgozat ezen része szempontjából. Nem is folyik vallásos dogmák sulykolása, vagy direkt példabeszédszerű mondatok, hogyha vannak a részek végén a mondanivalót félreérthetetlenül közvetítő, átadó monológok is, ezekben sohasem hangzik el direkt vallásos térítés, ezt teljesen kihagyták a sorozatból. Maga az atya is csupán ennyit, saját szavaival élve „papol”, és Bóhm sem hirdeti az Isten

⁶⁵ Kivéve talán a 99. fejezet egyik híres/ hírhedt jelenetét, amelyre talán nincs is ismert szó, egyszerre irreális, szurreális, abszurd, még baki is van benne, a sorozat egyik, ha nem a legbagateltebb része. Az alapprobléma a következő: az iskola környékén, és a gyermekek környezetében feltűnik a sátánizmus, (előzményekről nem tudunk semmit) amit a szenzációhajhász sajtó rémhírként kezel. A tanárnő Julcsi gimijébe meghívja László atyát, tartson nyugtató előadást nekik, és találjanak ki valamilyen megoldást, mert (Julcsi bevallja) „félnek”, az egyik lányt például az anyja nem is engedi ki az utcára sötétedés után! A tanárnő fel van háborodva, „lehetetlen, hogy a lányok otthon üljenek és reszkessenek, és este ne merjenek elmenni egy színházba, [!] vagy egy hangversenyre [!!]!” Merthogy a sátánisták is színházba, és hangversenyre járnak, hiszen mindkét hely maga a pokol... És László atya folytatja, önmagát meghazudtolva: „Nem akarok papolni, vagy a hitéletéről szavalni, [DE...] de ezeknek a sátánista gyerekeknek már a szülei sem tudják mi a hit, és a morál. Eleinte csak ártatlan játék volt a szimbólumokkal, aztán tudatos szembehelyezkedés mindennel, ami érték.” A legmeghökkenőbb rész ezután jön. Azt találják ki, hogy védőbrigádokat szerveznek fiúkból, és ők majd este hazakísérik a lányokat (!), vagy elkísérik őket szokásos szórakozóhelyeikre, színházba, vagy hangversenyre. Nem lehet mosolygás nélkül kibírni azt, amikor egy fiú áldozatkészen ajánlja fel magát, hogy pusztán védelemből hazakísér egy lányt, hát még akkor, amikor László atya is ezzel jön, hogy vállalja néhány lány elkísérését (sic!). A jelenet hangulatát fokozza az a leányzó, aki a „szervezzük védőbrigádokat. Egy ideig elkísérjük a lányokat háztól-házig...” László atya féle javaslatra diszkrétan elneveti magát a háttérben.

Egyébiránt paradoxonokat is szolgáltat a jelenet, például László atya bőrdzsekiben van, és fekete, félhosszú hajával inkább neki van sátánista kinézete. Az interneten néhány kommentelő meg is jegyzi ezt (<http://www.youtube.com/watch?v=WktWvUHRtFA>). Hát még a mögötte ülő, hosszú hajú, ádáz rockzenekaros (Guns 'N Roses) pólóban ülő fiúnak! Ugyanúgy, mint Julcsi, aki teljesen feketében van, az atya is, mindketten főszereplői a jelenetnek, és így az egész nagyon hiteltelen, és e paradoxon miatt nem kicsit parodisztikus. (ráadásul a 258. részben egy focimeccsen az atya ismét feketében, fellöki Ferit, ezzel sárgalapot érdemel ki) László atya lovagiasan felajánlja, hogy elkísér pár lányt hazáig, természetesen mindenki ágaskodva jelentkezik, hogy „engem, engem kísérjen”, valahogy ez a motívum is iszonyat abszurd (főként napjainkban a megannyi pedofil botrány miatt). De a fiatal tanárnő is szolgáltat meglepetést, kinevez „két negyedikes fiút testőrnek”, mármint önmaga testőrének, hogy őt is kísérjék hazáig, majd (valószínűleg túljátszott színészi fogásként) kétértelmű kacér nevetéssel hozzászói: „Hazáig átvesszük a történelemleckét, hehe [sic!].” Még jó, hogy nem a „francialeckét” ...

igéjét. A vallásosság indirekte, az egyéb erkölcsi üzenetek alapjaként jelenik meg, beleivódva ezekbe, és ezek talaját adva. A „jó” szereplők tulajdonságai mind a romantikus, lovagias erkölcsi normák szerintiek. Azt sem elég állítanunk, hogy a tíz parancsolatot betartva élnek, a parancsolatuk önmagukban csak egy szabályrendszert alkotnak, és bizonyos dolgok bűnös voltára nem hívják fel a figyelmet. A Szomszédokban rejtőző vallásos alapok pedig nagyon áttételesen, és felszínesen, alapigazságokra, alaperényekre koncentrálnak. Például hogyha a pozitív szereplőket nézzük egyenként (például Takács István), akkor egy jó keresztény normák szerint élő figura képe körvonalazódik, aki puritán, egyszerű életmódot folytat, nem paráználkodik, mindig az igazat mondja, végtelenül becsületes, elveti a testi gyönyöröket, és nem lesz azok rabja (például nem lesz alkoholistája). A példa azért is ideillő, mert Taki saját elmondása szerint nem hívő, mégis, a fent felsoroltak tipikus keresztény archetipikus jellemzők.

Hogyha a közösség szemszögéből vizsgáljuk a dolgot, akkor is, egy boldog nyáját látunk, mindenki barátja mindenkinek, békében élnek a kis közepes életszínvonalú életterületben, becsületesen járnak dolgozni, és van egy vezetőjük, a mindenkori közös képviselő, aki Böhm esetében még pásztornak is elmenne, vallásossága, és állandó atyáskodó jelleme okán.

A mintákkal ellentétben az ellenpéldák semmilyen formában nem rendelkeznek a keresztény erkölcsökkel. A következő fejezethez kapcsolódva érdemes megemlíteni, hogy szinte minden negatív szereplő magánéleti problémákkal küzd, vagy ő csalja meg párját, vagy fordítva, mint ahogyan Deziré csábítja el Almát, miközben többgyermekes családapa. Bakonyi elvtárs felesége is félrelép, Klarissza férjét egy súlyos öngyilkossági kísérlet közben szeretőjével kapják rajta, Vilmát is elhagyja férje, Kereiről a 320. fejezetben kiderül, hogy miközben Jankának csapja a szelet, felesége van, Robival ugyanez a helyzet, és Szőlőssy doktor úr is elég parázna. Legtöbbjük borzasztó rossz természetű, sehogyan sem boldog, látszik, nincs meg a lelki békéjük, nyughatatlanok, Pattogi sincs senkivel sem jóban, állandóan panaszkodnak, és borzasztó borúlátó, pesszimista jelleműek, mert nem a jóság útján járnak, ellentétben a derűs „jókkal”. Meg is lesz az eredménye, a „jók” minden egyes megdicsőülésében, álláspontjaik beigazolásában, ezzel párhuzamosan pedig a „rosszak” „pórusjárásában”, hoppon maradásában, és vereségében ott lapul a keresztény normák, életmód nagysága, és helyessége.

Eszerint tehát látszik, a Szomszédokban sokat számítanak ezek az erények, melyek azért valljuk be, keresztény erények. De mindezzel nem azt szeretnénk sugallni, hogy alapvetően egy vallásos sorozatról lenne szó, vagy egyáltalán, hogy direkt egyházi propaganda folyik benne, csupán sarkosan annyit, hogy benne felvonul minták alapjául a romantikus, az európai kultúrkörben mélyen gyökeredző keresztény erkölcsösség, keresztény normatívák állnak. Lehet ez tudatos, nem tudatos, de letagadhatatlanul ott bujkál minden egyes morális alapú cselekményben, melyek viszont már nevelő hatással is bírhatnak.

A szexualitással kapcsolatos propaganda, és a párkapcsolatok bemutatása

Mint ahogyan már fent utaltunk rá, ezen a ponton érződik leginkább a konzervatív keresztény szemlélet a cselekménnyel/ cselekvőkkel, a szereplők e téren a legerkölcösebbek, legalábbis ez a legszembeütőbb.

A Szomszédokban egyedülálló módon szinte minden generációt megjelenít egy-egy szereplő. Ezzel tökéletesen tudja ábrázolni az adott generációk, életét, problémáit (ami ebben a sorozat előljár), és konkrét, valós tévénezők generációinak mutat példát. Minta-generációk ezek. Igaz, közülük a legnépesebb a nyugdíjasok csoportja, őket képviselik legnagyobb számban színészek, a többi korcsoportoknak is megvannak az egyes sorozatbeli figurái. A legfiatalabbtól kezdve vannak egészen csecsemők, Matyi, és Flóra, aztán kisgyermek, (például e kettő felcseperedve), kisiskolások, (Terike) gimnazisták (Julcsi, és baráti köre). Ez eddig spanyolviasz, nem és a gyermekek gondjait Julcsi kitűnően, egy személyben illusztrálja. Témánk szempontjából a házaspárok generációi az érdekesek. Alma, és János a szemünk láttára ismerkednek meg, házasodnak, majd válnak el. Viharos kapcsolatukban nincs titok a nézők előtt, héja nászukban ott van minden, ami egy házaspárral csak történhet. Ők a legfiatalabb házások, Feri, és Jutka frissen keltek egybe, ők már komolyabbak, nem tipikusan fiatalok, életkorukat tekintve azok, gondolkodásmódban azonban felelős felnőttek, kezdő családalapítók, a végére pedig egy stabil, kerek családot adnak. Kronológiailag nálunk egy szinttel feljebb áll a Mágenheim család, akiknek a beköltözéskor tinédzser lányuk van, és hamarosan jön annak kishúga is,- Szelényiékhez hasonlóan ebben a nászban is benne foglaltatik minden izgalom, amit csak két házás átélhet. Felettük pedig egy nagy ugrással már csak a nyugdíjasok, névleg Takácsék állnak.

Ez tehát négygenerációnyi család, négy különböző módon járt életút. Kiváló rendezői szerepválasztás, így egy igen széles spektrumát ábrázolhatja a különböző korcsoportoknak, ezenkívül pedig, rengeteg lehetőség hogy kiaknázni, és sok generációnak tud példát adni, hogyan is kell élni.

A párválasztással kapcsolatos tanácsokkal ér fel Alma, és Julcsi barátai. Nézzük csak, Alma a pénzcentrikus, kétszínű Dezirét választja a belé fűlig szerelmes Laci helyett, aki (Lenke néni szavaival élve) rendes, dolgos, érettségizett fiatalember. Hamar ki is bújik a szög a zsákból, bár jól indul minden (kölcsonös szimpátia, jó anyagi körülmények) kapcsolatuk veszekedésektől terhes, melyek sűrűsödnek azután, hogy kiderül, Dezirének van felesége. A tetőpontra pedig összezsap jó és rossz, a részeg, Almát zaklató, és megbántó⁶⁶

⁶⁶ A 12. fejezetben Alma idegenvezetőként német csoportot vendégel meg. Amikor kimegy levegőzni, az ittas Dezirével találkozik, aki zaklatni kezdi, és magához hívja, „*hagyd ezt a sok náci, [a német vacsorázókra utalva] és foglalkozz végre szegény Dezirével*”, ezzel viszont vérig sérti a félig német származású Almát.

hazudozót elküldi az említett érettségizett fiatalember. Annak ellenére, hogy Laci házassági ajánlatokkal ostromolja, Jánost választja, nem Dezirét.

A Szomszédok párválasztási propagandája (már ha szabad így fogalmaznunk) tehát egyértelműen arra szólít, ne kezdj olyan emberekkel, akikre a negatív jelző ráhúzható, akik az arra hivatott fejezetben felsorolt jellemzőkkel rendelkeznek. János ex-felesége is tipikus ellenszenves, számító, gazdag, nagyképű arisztokrata, fenyegeti Almat, pénzzel zsarolja volt férjét. Julcsinak is akadnak ilyen barátai, mivel ő a legfiatalabb, rajta keresztül árnyaltabban üzenhet negatív példákon keresztül az alkotó,⁶⁷ összesen (ha jól számolunk) nyolc barátja volt a 13 év alatt, és minden egyes szakítás egy olyan dolog miatt történik, ami negatívumként szerepel a Szomszédok-értékrendben, és ami ellen esetenként propaganda hadjárat is folyik.

A legelső fiúja egy régésznek tanuló, saját elmondása szerint „*túl okoskodó*” fiú, ami önmagában nem lenne gond, ám a Szomszédok valahogy nem szeretik az értelmiségieket, Mágent, és Jutka közvetlen tanári környezetét kivéve nincs is felsőfokú oktatási intézményt végzett főszereplő. A túlzó okoskodás egy idő után idegesítővé válik a lánynak, és utána jön éles kontrasztként a váltás: a szerény/szegény Szűcs Gabi. Vele nincsen semmi gond, összeillenek, azonban elkövet egy súlyos hibát: Vilma buliján kegyetlenül beszik, el is ájul, ez pedig olyannyira kiábrándítja Julcsit, hogy otthagyja. Nyilvánvalóan ez óriási rossz pont egy „Szomszédnak”, főként (és itt most ismét elébe megyünk a következő fejezetnek) ugyanis az alkohol, cigaretta, kábítószerrel ellen folyik a legnagyobb propagandaháború a 13 év alatt, ennek tudatában pedig érthető, hogy miért pont ezért szakít Julcsi Gabival, aki főbenjáró bűnt követett el. Ismét egy intő példa: hogyha egy fiú nem tud mértéket tartani, azért nem érdemes fáradozni!

Utána következik az álomfiú, akivel szakítás után, évek múlva összetalálkozik a lány, és első látásra beleszeret. Színművészeti egyetemre jár, és bár minden jól alakul vele, külföldre távozik, és szakítanak. Ez egy másik kritérium, a sorozat szereplőit kemény lokálpatriotizmus, és kevés hazafias kötődés is jellemzi, melybe nem fér bele a külföldre távozás.

Majd a 111. fejezetben megismerkedik Kristóffal, és a leghosszabb ideig tartó románc veszi kezdetét, vele illenek össze a legtökéletesebben, ezalatt az idő alatt érik nővé a lány, és pont ezért szakításuk oka (Kristóf részéről történt megcsalás) kissé érthetetlen, ám megvan a maga tanulsága, Kristóf félrelép Julcsi egyik barátnőjével. Majd utána jön Robi, akit azt hiszem értelmetlen magyarázni, miért is abszolút megvetendő figura,- majd külföldről visszatér ex-barátja, összejön egy rendőr századossal, Claudia ex-barátjával, Danival, akivel össze is költöznek (Ebben az az érdekes, hogy annak idején Kristóf Claudiával csalta meg), végül pedig Sziklai Péterrel lép be a sorozatvégi buszba.

⁶⁷ Ezzel nem azt állítjuk, hogy például Robi alakja direkte nevelési célzattal jött létre, csupán maga az alak lehet elrettentő példa a Julcsi korabeli serdülők számára.

Igazából az fontosabb, ahogyan bánik a fiúkkal, és ahogy magán hordja a láthatatlan erényövet. Eközben számtalan, néha érthetetlenül drákói erkölcsi szabályt fogalmaz meg nem csak ő, hanem környezete is, amelyet az első csók utáni finom dorgálás mutat legjobban.

Az 50. fejezetben járunk, egy esti pesti utcán, ahol megtörténik az ominózus esemény, romantikus, zenei aláfestéssel kísért, megmosolyogtató jelenet ez, elég blőd, de önmagában véve teljesen rendben van, a fontos pillanatnak, melyre Julcsi mérföldkőként tekint, a rendező alaposan megadja a módját, épphogy nincs naplemente a háttérben. E gyönyörű, megható jelenetet Etus zavarja meg, aki felvigyázóként, meghatódva szemléli az ablakból az eseményeket, mondhatni kukkol, aztán pedig erkölcsi fejmosást tart a csibének. Drámai formában:

Helyszín: *Etus nappalija. Etus fejét leszegve, szigorúan hímestojást színez, Julcsi „szárnyal”, jóükedvű.*

Julcsi (Szégyenkezve, szemlesütve): *„Nem csókolóztunk, csak megpusztilt.*

Etus (Rosszallóan nézve): *Láttam. Semmi baj, de ez nem már nem puszi.*

Julcsi (védekezve): *Ne aggódj, tudok magamra vigyázni. Az iskolában volt óra a szexről,[sic!] meg a nagy fehér is mindent elmagyarázott.*

Etus: *Nekem semmi kifogásom a csókolózás ellen, velem is megtörtént, anyáddal is, de nem előírás az utcán csókolózni. És közlöm veled, nem sürgős. [...] De ne gondold azt, amiért hallottál ezt-azt a szerelemről, azt 14 évesen rögtön ki kell próbálnod!”*

Teljesen alaptalan Etus félelme, eleve Julcsi (mint majd Kristófnál látjuk) nem sieti el a dolgokat, Gabi is teljesen szerény, jóindulatú fiú, meg egyébként is, egy egyszerű csókolózásból ekkora morális kérdést csinálni... Ezen túl semmi másról nem is volt szó.

Julcsit más családtagjai is óva intik mindenféle erkölcstelenségtől. A 123. részben Mágen reagálja rendkívüli módon túl a két fiatal csókolózását. Az történik, hogy egyszerűen rájuk nyit, és gyakorlatilag udvarias modorban hazazavarja Kristófot („*Uram, máskor is szívesen látjuk!*”), pedig a fiatalok mentegetőznek: „*Apa, mi nem csináltunk semmi rosszat, [??...] az olasz szótárat kerestük!*” , ennek ellenére viszont maga Kristóf is bevallja, vétkeztek: „*Lebuktunk, mondtam, hogy nem lesz jó vége!*”... Totálisan túldramatizálták az eseményeket, Mágen még a telefonban azt is mondja hívójának, „*Jó, hogy hívtál, mert így nem lettem nagyapa.*”, és nem csak a szülő, hanem a fiatalok is, Kristóf szégyenkezve érzi bűnösségét, és mondja e szavakat. Valójában semmi oka rá, de valahogy teljesen úgy van beállítva a jelenet, hogy Mágen nem alaptalanul küldte haza a fiút, elejét vette egy csúnya véteknek.

Később Juli előtt is lebuknak a fiatalok, ami aztán már tényleg teljesen életszerűtlen. Ismét Mágenék házában járunk. A jelenet úgy kezdődik, hogy a két fiatal kijön a „kisszobából”, és rögtön tudjuk, mi történt. „*Ezt megúsztuk. [majd kacér, sokat sejtető mosollyal hozzászól] Gyerünk, nézzünk TV-t, ahogy az szolid fiatalokhoz illik.*” Pont ekkor toppan be a szigorú Juli, erre gyorsan asztalhoz

ülnek, és erőltetve elkezdik nézni a Music TV-t.⁶⁸ Ám az élesszemű, (és tapasztalt) anyuka eszén nem lehet túl járni, észreveszi a szobában a földön Kristóf zakóját, és Julcsi harisnyáját, ebből aztán minden világossá válik számára, és rendesen kérdőre vonja, majd szembesíti a vétkes fiatalokat, akik szellemes magyarázatokkal állnak elő a ruhadarabok földön létét illetően. (Kristóf például azt mondja, melegük volt: „*Ez a távfűtés. Néha pokolian meleg van, máskor direkt hideg. Most meleg volt.*”). A megoldást az őszinte, láthatólag lelkiismeretétől hajtott Julcsi hozza, őszinte, védekező vallomást tesz. „*Jó, ünnepek [1993/94 szilvesztere] előtt beszéljünk őszintén. Kristóffal csókolóztam a szobában, épphogy csak rendbehoztuk magunkat amikor megérkeztél.*” Erre Juli: „*Majd az újévben megbeszéljük, most legyen békesség.*” Miért ez az óriási aggodalom, Juli erkölcsi kérdéssé nagyítja az ártatlan „csókolózást”, de nem csak ő, Kristóf szintén, a „megúsztuk” kijelentésével azt a látszatot kelti, mintha tudatosan tettek volna olyan dolgot, amit *nem szabad*. A Szomszédoknak ezek a részei annyira direkten nevelő célzatúak,⁶⁹ nyilvánvaló, hogy az erkölcsös forgatókönyvíró/ rendező ezzel akarja a fiatalokat arra nevelni, hogy ne hamarkodjanak el semmit a házasság előtt, teszi ezt Julcsi alakján, és a hasonló szituációkon keresztül rendkívüli nyíltsággal, és időnként elnagyolt demagógiával.

Ebből is látszik, a Szomszédokban hogyan kezelik a szexualitás kérdését, totálisan arra vannak kiélezve ezek a részek, hogy nehogy egy fiú és egy lány elhamarkodjanak valamit is, mintha egy súlyos bűntény lenne. Ebben az aszexualis propagandában (már ha szabad ilyen kifejezéssel élni) viszont ellentmondás tűrően ott van a keresztény erkölcsiség, és a konzervatívabb nézetek. Julcsi ámulatba ejtő módon önmegtartóztató, amit Kristóffal is leművel,

⁶⁸ Önirónia: „*Melyik MTV-re gondolsz?*” „*A Musicra, természetesen,*” Érdekeség, hogy mikor bekapcsolják, (a kamera állása miatt még nem látjuk a klipet) az Aerosmith Amazing című száma szól, de amikor a képernyő is láthatóvá válik, észrevevesszük, hogy a TV-ben az R.E.M - Shiny Happy People klipje megy.

⁶⁹ Van egy külsőtől jövő hasonló mondanivaló is, ez a jelenet azonban nem olyan kínos, és szégyenteljes, mint a fenti, sokkal inkább vicces. Az alaphelyzet ismét a végtelenül jó Julcsi köré épül fel. Bukásra áll biológiából, ezt nem meri otthon megmondani, csak Etusnak. Azt csinálják, hogy hozzá járnak titokban délutánként bioszt tanulni, hogy nehogy kiderüljön otthon Julcsi ramaty tanulmányi eredménye. Kristóf adja a különórát. Egyszer ócskás Gyula jelenlétében beszélnek erről, amiből komikus félreértés adódik: „*„Ifjúság, még 10 percig itt maradhattok, aztán irány a kisszoba, és a biológia! -Kisszoba?! Biológia?! Csak így ketten?!!! Művésznő, én azt hittem, maga szigorú erkölcsi elvek szerint [sic!] neveli az ifjúságot!*” -[mondatonként felváltva Julcsi és Kristóf] *Máshol nem biztonságos. Biztos lebukás. Vagy biztos bukás. A szülők előtt ez titok. Nem tudhatják meg az eredményt.*”

Gyula csak irul-pirul, meglepődve, és megbotránkozva ül, aztán Etus oszlatja el rémképeit: „*Titkos biológiatanulás folyik.*” Etust nagyon kínosan érinti a gyanúsítás, mely szerint szabadosan libertinusokat nevel az unokáiból, ezen egyszerűen megsértődik. Ebből is látszik, mennyire számítanak az erkölcsi normák a sorozatban.

arra nincs szó, számtalanszor úgy beszél a szexről, mint a hét főbűn közül a legrosszabbról, egy mocskos dologról, mintha ettől csökkenne a tekintélye, vagy ázsiója.

Mindennek a legjobb példája a Kristóffal eltöltött idő. A 111. fejezetben ismerkednek meg, és a 192. részben szakítottak, ami minimum 81 epizódnyi, mintegy 162 hetes, tehát több mint három évig tartó kapcsolat, és Julcsi konkrétan, mármint a cselekmény szerint egyszer sem fekszik le szerelmével! Ez nem azt jelenti, hogy magában a Szomszédok-univerzumban ez nem történt meg,⁷⁰ de elmondható, hogy ilyen epizód nincs, amiben ilyen lenne. Nem sokkal Kristóf után viszont igen, (206. fejezet) Robival, ami egy iszonyatos, és érthetetlen rendezői paradoxon, egyrészt, mert negatív szereplő, másrészt, mert mindez alig pár hét együttlét után történik, Kristófnak meg három éven keresztül alig engedte meg, sőt, a téma felhozása is veszekedés forrása lehetett a végtelenül erkölcsös lány szemében. Julcsi, mintha ellenezné ezt. Ugyanígy viselkedik Delfinnel is, „*Lassabban zászlós úr! Annyit tudok, hogy nem zuhanok egyből az első szembejövő rendőr karjaiba!*”, - így bele a kamerába, és itt is megghiúsul a csók, a család közbelépése nyomán, majd Etus szólal meg: „*a jelek szerint semmi zavart nem okoztam*”.

A 125. fejezetben Kristóffal beszélget, aki egyszer csak melléje ül az ágyra, erre Julcsi azt mondja: „*Nem akarsz visszaülni? Ebből megint baj lesz.*” És ebben a pillanatban rájuk nyit Juli... kész a baj.⁷¹ A következő részben ki is fejtí véleményét erről, ami dettó az író szócsöve, és gyakorlatilag arra hivatkozik, hogy meg kéne adni a módját, és meg szeretné várni, amíg mindketten megértek rá. Mindez nagyon nemes, és jó, és végül is, Julcsi sugallja a hozzá hasonló kamaszlányoknak ezt a felelősségteljes hozzáállást, ezen kívül a tájékozottságot is. A 116. részben anyjától kér tanácsot, aki rendesen lebeszéli a „szerelemről”⁷², ebben a szituációban (még a kapcsolat elején) Julcsi hajlamos lenne elsietni a

⁷⁰ Erre kétes bizonyíték a 182. fejezetben látható egyik beszélgetés, de itt sem esik szó konkrétumokról. Kristóf kérleli Julcsit, azonban kosarat kap, ebben még semmi rendkívüli nincs, de a lány félelmei, és visszautasítása, önmagában alaptalanok, legalábbis túloz. Etusnál vannak, éppen matematikakorrepetálás folyik (Julcsi abból is gyenge), és mikor végeznek, Julcsi elhárítja Kristóf közeledését, erre Kristóf visszavág, hogy náluk se jó, mivel ott van az egész család, vagy Flóra, és teljesen igaza is van, Julcsi erre azt mondja fél, hogy Etus éppen valamikor betoppan, és mindezt megfelve jön egy biztonsági Tyúkanyó-telefonhívás, hogy „*nem történt e semmi*”.

Tehát e részben nincs konkrétan kimondva, hogy megtörtént-e, ahogyan egyszer sincs, ám itt van meg az erre való utalás a legerősebben. Ráadásul nagyon éles forgatókönyvírói fordulat lenne az, hogyha Julcsi két hét után megtenné azt Robival, egy közönséges csalóval, amit a rendes, jólszituált Kristóffal (akivel egyébként a sorozat végéig jó kapcsolatot ápol) 3 év alatt nem. Ezen paradoxon lehetetlensége folytán engedjük meg magunknak e következtetést. Azonban, mint tudjuk, a Lantos utcai utak kifürkészhetetlenek...

⁷¹ Juli egyébként humoránál van, megkérdi: „*Megint nincs meg az olasz szótár?*” Ezután az incidens már csak „olasz szótár-ügyként” emlegetik, mint a következő epizódban.

dolgot, mondván hülyének érzi magát a sok osztálytársa között. Ez egy tipikus lebeszélő rész, arról szól, hogy attól, hogy valaki még 17 éves (mint Julcsi), nem feltétlenül kell partnerével ágyba bújnia, itt még anyja szájából halljuk ki e mondanivalót, később pedig a lányából, rendkívül céltudatos, és magabiztos hangnemben.

Ugyanez a mondanivalója Jutka felvilágosító órájának is, amit a nyolcadikosoknak tart, - e korosztálynál központi téma ez. A gyerekek tipikus kérdéseket tesznek fel, de rendkívüli komolysággal, és nyíltsággal. Legelőször egy indiszkrét kérdés hangzik el: „*Jutka néninek volt már nyolcadikos korában szerelmi viszonya?*”, - erre a válasz: „*úgy gondoltam még korai, és baj lehet belőle.*” Erre egy lány kérdez: „*Miféle baj?*”, melyre jön a válasz: „*teherbe esel, vagy betegséget kapsz*”, - semmi pozitívum, teljes mértékben lebeszélés folyik, ami ugyan érthető is általános iskolai gyerekeknél, de a Szomszédokban, talán Kristófot, és Robit kivéve mindenki (!) így vélekedik, és így, Jutka előadása a kicsúcsosodása ezen álláspontoknak. A forgatókönyvíró pontosan ebben a jelenetben két ízben is, tehát megerősítve „*bűnnek*” nevezi a szexet, a kérdező fiú azt mondja, a barátnője szülei „*bűnnek tartják*”, Jutka pedig megerősíti: „*a hívő emberek szemében az.*” Mintha Etus dorgálását hallanánk vissza...

De térjünk vissza Julcsihoz! Mint már fent szoltunk róla, konkrétan egy olyan jelenet sincs, ahol szex előtt, vagy szex után látnánk valakivel, ami felnőttek esetében sokszor megtörténik, tehát ezzel is a fiatalkori együttlét ellen próbál nevelni. Egyetlen esetben azonban máshogy van: amikor Robival találkozik Julcsi. Ez a kapcsolata teljesen diszharmonikus, és ennél fogva is érdekes, hogyan esik meg nála ilyen hamar ez. Az ominózus jelenet, mely tökéletesen jellemzi az összes többit, egy konkrét morális kirohanás!

-Én ezt nem csinálom többet! A portán be és kijövet úgy néztek rám, mint egy utcalányra! Sőt, annak is érzem magam!

-[...] Most mit csináljon két fiatal, hogyha együtt akarnak lenni?

-A magánéletünk nem tartozik másra. Undorodom az egésztől, az ágyat, a fürdőszobát, magamat, mindent piszkosnak érzek! [!!!]

Erősen pesszimista kezdése ez a 206. fejezetnek, és magvasan kifejezi Julcsi álláspontját a testi együttlétől, melyre (nyilván a kivitelezhetőség nehézsége miatt) nem otthon került sor. Szerelmes fiatalokat látunk, de Julcsi kemény monológja, rosszkedve fekete pecsétet hagy frigyükön, és az egész kapcsolaton. És valóban, az undora később megalapozódik, amikor kiderül, hogy Robi nő, és orvul kihasználta a jóhiszemű kamaszlányt. A lány kedvtelen, egyáltalán nem egy örömteli esemény hatását látjuk arcán, halljuk ki keserű szavaiból, melyekkel elég direkte önbírálatot gyakorol. Ez egy konkrét példamutatás a fiatalságnak, (konkrétan a kamaszlányoknak) és itt van Julcsi figurájának a legnagyobb

⁷² Magát, a szeretkezést így, ilyen formában nagyon ritkán említik, helyette inkább nem nevezik nevén, csak „*azt*”, vagy „*tudod...*” jelzővel, vagy szégyenlős mosollyal utalnak rá, itt Juli „*szerelemként*” említi.

jelentősége, a példamutatásban! A Mágenheim, Vágási családot gyakran látjuk ágyjelenetben, Julcsit, a még messze nem házasság, szemünk előtt felcseperedő tinédzser viszont egyszer sem, csupán utána, és akkor is megvetően szól erről az élményről, mely rendkívül rossz hatással volt rá. Mindez egyértelműen a házasságon kívüli együttlét ellenes propaganda, egy erkölcsi tanítás, melyre nem sok mai sorozatban van példa (sőt, inkább az ellenkezője), és ezen a ponton is láthatjuk, mennyivel nyugodtabb, emberközelibb világot mutat a Szomszédok, mennyivel tisztább. Hogyha belegondolunk, a mai filmsorozatok a fogyasztói társadalom trendjeit adják át mondanivalóként, melyek mentesek mindenféle morális, erkölcsi tanítástól sőt, ezek ellenkezőjét propagálják, mint követendő életmódot: szórakoztató poligámia, szexuális kicsapongások, kalandos bűnözői életmód, a kreatív, építő tevékenységek példája helyett az alkalmi élvezetek preferálása,- magyarul nem arra tanít, ami helyes, hanem azt jelöli meg követendő útként, ami „menő”. Azt hisszük, a Szomszédok 1999-es befejezésével lezárult a pozitív nevelőerővel bíró alkotások korszaka, és beköszöntött a szingli életmódot preferáló, buli-orientált, aljas, emberellenes, fogyasztásra (!) ösztönző filmkultúra, a posztmodern kor terméke. Ám ez már egy másik dolgozat témája lehetne (és feltehetőleg lesz is...).

A rendszerváltozással jövő szabadelvűség eddig tabunak, vagy legalábbis nem említett kérdésköröknek is enged érvényesülést, és így, a Lantos utca életében megjelenik a homoszexualitás,- amely esetünkben, egy rendkívül cseles rendezői fordulat miatt „pseudohomoszexualitás”.

A 81. fejezetben (1990. május 31) feltűnik Oli úr, a „furcsa”. A Gábor Juli Stúdióba nyer felvételt, miután Gábor gyermekének anyja végleg távozik, és eleinte elég negatív vélemények hangzanak el személyét illetően, alapvetően azért szeretik, annak ellenére is, hogy viharosan távozik majd a szereplők névsorából, egy csalással. Feltűnése tipikus (egyébként zseniális Bajor alakítás) Oli védjegye: finom, feminim hanghordozás, mozdulatok, és egy blőd, a maga módján vicces kis vers, (*„Oli egyik kis gyereke, a művészet remeke.”*) amely finomkodása végig jellemző Olira. Még egy bókot is elereszt a leendő főnöke, Gábor irányába, aki Julival egyetemben nincs oda az örömtől, „majd értesítjük”, mondja, de e kétes mondat ellenére tényleg beveszik az üzletbe! Ez elsősorban azért történhet meg, mert Gábor pénzt szimatol Oli „mássága” miatt, ugyanis egy ilyen egzotikus, különleges fodrász, aki mellel tehetséges is, vonzza a kivételességre szomjazó klienseket.

Arra, hogy hogyan ítélik meg a szereplők, nem mondhatjuk, hogy negatívan, azt sem, hogy ellenszenves számukra, inkább úgy tűnik, hogy ez az eddig szokatlan „másság”, vagy kirívás idegen tőlük, nem tudnak vele mit kezdeni. Egyfajta finom, konzervatív távolságtartás, és korral haladó, neoliberokrata elfogadni akarás keveredése figyelhető meg, és ez adja a semleges álláspontot a „furcsákkal” kapcsolatban, amely azért inkább diplomatikusan megtűrő, befogadó. Bár maga a tény, hogy Oli a fiúkat szereti, egyáltalán nem tetszik se

Julinak, se Gábornak, de azért, mint embert alapvetően kedvelik, egy alkalommal még alaposan be is mulatnak együtt (131. rész). Ugyanakkor a konzervatívabb, mondhatni „maradibb” hozzáállást az a tény mutatja, hogy Oli valójában nem is meleg, csak színleli azt a fent említett üzleti okból, úgy gondoljuk ez jelzi, a Szomszédok még nem készültek fel teljes mértékben a másság totális befogadására. Inkább meg van hintve a történet egy kis pikáns érdekességgel, a jópofa, egyedüli („Csóközön!”) Oli úr képében, aki (kivételesen) nem a magafajta propagálására hivatott, csupán látjuk: van ilyen is, bár nem tetszik teljes egészében, el kell fogadni, mert ő is ugyanolyan humoros figura, mint például Gábor (távozása is jelzi: két dudás egy stúdióban...). Nem direkt elfogadtatás ez, finom, diszkrét megjelentetés.

A bonyodalmak akkor kezdődnek, amikor Oli elcsábítja Vicát, a manikűrös kollegináját. Mindez titokban marad, de valahogy Juli, és Gábor megsejtik, mi folyik a hátuk mögött. Oli heteroszexualitása szerintünk tökéletesen mutatja a homoszexualitáshoz való hozzáállását az alkotóknak. Egyáltalán nem arról van szó, hogy elítélnék, ugyanakkor nem is próbálják propagálni a beilleszkedésük fontosságát, nem akarják kényszerűen elfogadtatni velünk őket. Ebből a hirtelen, nem várt fordulatból kivethető a konzervatív szemérmes hozzáállás, ami a mostani (2010.) közfelfogásra, (mely sokkal szabadosabb) egyáltalán nem jellemző. Oli úr alakja rendkívül diplomatikus rendezői fogás: egyrészt alkalmazkodás a rendszerváltozással járó szabadosabb életfelfogáshoz (haladjunk a korral!), másodsorban pedig egyfajta véleménynyilvánítás is, amikor például Juli fintorogva ugyan, de megbarátkozik az új kollégával.

Káros szenvedélyek elleni propaganda

Közvetlenül nem tartozik a morális elvek közé az alkohol, a dohányzás, a drog, és egyéb egészségkárosító anyagokkal való visszaélés ellenzése, mégis, talán ebbe a kategóriába gyömöszölhető be legjobban. Ebben a tekintetben ismét egy rendhagyó sorozattal állunk szemben, hiszen a legtöbb efféle alkotás (főként napjainkban) pont az ellenkezőjét teszi: a mai sorozathősök akkor vagányok, ha minél jobban carpe diem életstílust folytatnak, egyértelműen az élvezetek végtelen keresése az egyetlen életcél. A Szomszédokban rednkívül direkt módon emelnek szót ezek ellen.

Négy kategóriát állíthatunk fel, melyeket külön vizsgálunk: a dohányzás, alkohol, drog-ellenes, és egészséges életmódot népszerűsítő propagandát, mely viszont nagyon is direkte (!) jelenik meg.

Jól észrevehető ez a dohányzás ellenzésén, (ez keményen a központi koncepció) amelyben a rendező tudatos volt.⁷³ Mágenheim Ádám irodájában a telefon véletlenül pont egy dohányzásellenes plakát előtt van, és kétszer is úgy

⁷³ <http://www.youtube.com/watch?v=XGM3sTfknts&feature=related>

fogad, vagy indít hívást innen, hogy totálból látszik a felirat: *Dohányzás, vagy egészség: válasszon! (lásd a borítón)* De nem csak nála, amikor Jutka a gyámügyi hivatalhoz fordul Feri szüleinek felkutatása miatt, (15. fejezet) egy hasonló plakát van a falon az irodában, igaz, itt annyira nem vehető ki, de ismét benne van a beállításban a hivatalnok válla mögött,- mindez nem véletlen.

Indirekte, a szereplők adnak még nekünk példát, kezdve Ferivel, aki az első részekben még „nagy bagós”, de a 4. részben letesz káros szenvedélyéről, és ez központi témája a fejezetnek!⁷⁴ Amikor Dudás haverja megtudja ezt, kigúnyolja, majd Feri ekképp vág vissza: „*kábítószeres*”... A nyomdában is megkínálják, ő persze visszautasítja. Leszokás a nézők előtt. Hogyha jobban megnézzük, rajta kívül egyetlen egy főszereplő sem dohányzik, sőt, mindenki elítéli azt! Aki cigarettázik, az egytől-egyig negatív szereplő (kivéve Gábor, de még ő se gyűjt rá a többiek jelenlétében, miután Juli rászól a 82. fejezetben), így válik tehát maga a cigaretta is egy „gonosztevő” szimbólumává, és egy káros dologgá, de legalábbis megvetendővé! Feri is gúnyosan szól rá barátjára, amikor az a kisgyerek mellett gyűjt rá, Lenke is megszólja Szedlák Kálmánt,⁷⁵ amikor az a nappaliban pöfékel (2. rész), később az ingatlanközvetítőt is, aki pedig tipikusan ellenszenves, negatív hős, de dohányzik még Szöllőssy doktor, Deziré, Robi, Vilma gyerekei is. Ez utóbbival kapcsolatban még hozzá kell tennünk, hogy különösen nagy gonddal figyelmezteti a szülőket a sorozat a dohányzás, gyermekekre gyakorolt rendkívül káros hatására. Jutka nagyon felháborodik, amikor a 9. részben „Dudás úr” egy kisgyerek közelében gyűjt rá,⁷⁶ később pedig ugyanő kerül közelebb ehhez a problémához, lévén tanítónő, például amikor a 308. részben az egyik tanítványa először próbálja ki a cigit, és szédelegni kezd tőle.

Az alkoholfogyasztás ellen is óva intenek minket a Szomszédok. Ez is a szereplőkön keresztül történik, a legrészegeedett emberek általában⁷⁷ mind

⁷⁴ A szemünk előtt szokik le még Taki, (2. rész) Hável (4. részben még cigivel kínálja Ferit, 27. részben már saját elmondása szerint leszokott), és Gábor is, a született babája miatt. Érdekességképpen a 2010-es Szomszédok- találkozón Horváth Ádám elmondta, hogy a kezében lévő szivarra egyszer sem gyújtott rá, 13 évig azzal az eggyel játszott! <http://www.youtube.com/watch?v=XGM3sTfknts&feature=related>

Ez is mutatja a szimbólumértékét a szivarnak, ami inkább egy sajátos védjegyszerep.

⁷⁵ Taki: „*Te is abbagyhatnád a dohányzást!*”

⁷⁶ Ez is egy olyan jelenet, ami eleve kódolja a mondanivalót a látványvilágon keresztül. Szinte ösztönös nemtetszést vált ki a nézőből: ahogyan Dudás pöfékelve odaáll a gyerekhez, nagyon adja magát az egész, akár egy fényképnek is elmenne. Olyan ez, mint amikor megjelenik, egy bőrkabátos figura, a tudatalatti ösztönös ellenállást produkál, és igazából ez a jelképrendszer az, amin keresztül hatásosan folytat nevelést a sorozat. A kisgyerek-Dudás-Vágási házaspár beállítás tökéletes propagandafotó lehetne, ott van a diszharmonia, a kontraszt a tökéletes család, és az egyedülálló dohányos között, alapjába véve érzelmi töltetű és így, nemtetszést provokál ki a célszemélyből.

⁷⁷ Megesik, hogy „pozitív” szereplők is felöntenek a garatra, átlagban minden Szomszédok szereplő részeg egyszer a 13 év alatt. Még Julcsi is keményen „kiüti magát” (189. rész), de

„rosszak”, adott esetben (például Ernő bácsi a köztes állapotában) eleve alkoholisták. Ilyen Janka néni, az egyetlen többször felbukkanó szereplő, aki, fogalmazzunk úgy, nem veti meg az alkoholt, többször próbál Feriéktől bort, sört kérni, de ők már rutinosak, és eldugják, vagy meg se kínálják a rosszmájú nagynénit. Janka iszákossága nem is megvetést, inkább kinevetést von maga után, például amikor étteremben tej híján vodkát (!) kér,⁷⁸ vagy amikor Rozsomákkal közösen berúgnak, akkor is (valószínűleg Pásztor Erzszi remek játéka miatt) nem megvetendő, vagy szálnalmas, inkább vicces, ahogyan a pult alól, kacéran kikéri a „kisüstit”. Azonban Ernő bácsi egyenesen szánni való. Az a nő is, aki alkoholizmusa miatt tönkreteszi nem csak a családját, de az egész lakóközösség életét, amikor a férje az ablakon dobálja ki a holmijait, mialatt ő részegen fetreng a földön, megannyi gúnyolódó néző között (jellemzően a Takács család segít rajta, és pont az eset közbe jár arra Mágen is, aki orvosi tanácsot ad a beteg ellátását illetően,- a panel-munkamegosztás tipikus példája). Vagy ott van például a sok ellenszenves, dühöngő részeg, akik kocsmákban balhéznak (figyelem, a következőkben csak bórdzsekis alakok következnek): Góliát ellenfele az említett részben, vagy ugyanabban a kocsmában később a dühöngő. Ez utóbbi esetben konkrétan meg is kapja a bűnös a méltó büntetését, mert a rendőrök elvezetik, és az építkezésen lezuhant embernél⁷⁹ is kiderül, hogy alkoholot ivott (sört), ami egy figyelmeztetés a munka előtti ivászat veszélyeire,- ami sajnos rendkívül elterjedt, főleg a kőművesek körében. Később hasonló alakok fognak megfordulni Alma munkahelyén, az Alkotás presszóban.

Nem csupán az alkoholra való rászokás a gond, hanem mondjuk a túladagolása is. Ennek komoly ellenpéldája az, amikor Julcsiék egyik buliján egy srác (természetesen félhosszú hajú) vagányságból egy szuszra megiszik egy üveg vodkát,- alkoholmérgeezést kap. A kérkező Ádám ezután erkölcsi tanórát tart a gyermekeknek az alkoholmérgezésről (ami elég kiüresedett beszéd: „*Alkoholmérgezés? Az nem részegség?*”, kérdi egy fiú, aki „*a szagát se bírja*”. „*Ez nem részegség, alkoholmérgezés.*” jön a válasz.) , a sorozatvégi szentenciában pedig Julcsi búslakodik: „*És én még azt hiszem időnként, hogy mi már felnőttek vagyunk.*” De ő segít a bajba jutott fiúkon, amikor Vilma osztálybúcsúztató buliján leisszák magukat, és persze az állandóan ügyeletben

Bőhm, és János is sakkozás közben, Sümeghy és Kutya közterületen (!), a ház előtt „randalíroznak” (191. rész), Mágenheim (Julcsival a 285. epizódban), Gábor egy szilveszteri partyn, aminek még a másnapján is mókásan részeg (279. fejezet), és ami a legkülönösebb, Lenke néni is „becsiccent” a 244. részben.

⁷⁸ A 13 év egyik legparádásabb mondata: „*Szívem szerint tejet innék, de az itt biztosan nincs. Talán egy fél vodkát!*” Ha már tej nincs...

⁷⁹ A kultikus 33. részbeli jelenet, valószínűleg az elavult, és nevetséges trükk miatt. A lezuhanó ember szemmel láthatólag valamilyen animáció, és a hangja is elé vicces, nem drámai hangulatot kölcsönöz a jelenetnek, (amit még a rosszat sejtető dramatikus háttérzene hivatott tetézni) hanem inkább ön maga paródiáját adja.

lévő Mágen menti meg azt a hajléktalant is, aki metil-alkoholt ivott etil helyett.⁸⁰ Ezen nincs is mit túlragozni, a lényeg, ahol csak lehet, elítélőleg szólnak az alkohol mindenféle előfordulási formájáról, és hatásáról.

Egyértelmű, hogy akkor a kábítószerekkel is ugyanez a helyzet, ám ez egy terra incognita az alkotók számára, hiszen ekkor még nincsen elterjedve, ebből kifolyólag elég sok abszurd helyzet adódik. A legelső kábítószeres megjelenése a 22. részben történik, amikor is, Bőhm panaszkodik,⁸¹ hogy „szívósok” (valójában „szipósok”, csak idősebb lévén nincs tisztában ezen újkeletű fogalommal, sokszor korrigálják is emiatt) járnak rendszeresen az alagsorba⁸², utána pedig egész sokára, a 134. epizódban jön szóba ismét, amikor is Jutka iskolájánál garázdálkodik egy díler. Mondanunk sem kell, hogy bőrkabátos, napszemüveges alakról van szó, aki tipikusan alvilági kinézetű főnökétől (aki öltönyös, Mercedes-ben jön a helyszínre) veszi át az árut, hogy aztán terjessze azt az iskolások körében.⁸³ A csak „*rágógumisként*” (!) emlegetett bűnözőket azonban a szakszerűen eljáró rendőrök elkapják. A „szipuzáson” kívül egy másfajta drog, a heroin van előtérben még, Mágenen keresztül, aki a 144. epizódban panaszkodik, hogy a „sziput” sajnos felváltotta a „keménydrog” és, hogy manapság szaporodnak a hasonló esetek.⁸⁴

Ezzel kapcsolatban tehát figyelmeztetéseket kapunk, milyen frontokon csaphat le ránk a kábítószer sötét serege. Az iskolában veszélyeztetve vannak a gyerekeink, mert rá akarják őket szoktatni a kábítószerre, mint befolyásolható korosztályt. A dílernek általában nem csak egyszerű kereskedők, szövevényes kapcsolatuk van az alvilággal, és valószínűleg más, hasonlóan kétes ügyben

⁸⁰ Ez még egy ötletes rész, Mágen úgy gyógyítja meg a már halálán levő, megvakult szerencsétlent, hogy megitat vele egy féldeci pálinkát, mivel az etil-alkohol lebontja a metil-alkoholt. 262. fejezet.

⁸¹ Valójában Lenke és János talált rá az öntudatlan, kábult gyerekekre, akik „szállni” hívták őket is („*Gyertek gyerekek, szálljunk!*”), abszolúte az ezzel kapcsolatos sztereotípiákra építve.

⁸² Ekkor Vágási Feri is droggyanúba keveredik, egy iszonyatos rendezői logikai bukfenc folytán. Bőhm egy rendőrrel megy az alagsorba, hogy tetten éri a „*szívósokat*”, de Ferit találják ott, aki azért kénytelen ott aludni, mert Jutka kizárta a lakásból. A karján viszont egy tűszúrás látszik, mert vért adott a nyomdában mégis, a rendőr azt hiszi, „szipus”.

⁸³ Ismét egy alaptalan sztereotípia, a drogdílernek minden bizonnyal kisiskolásoknak akarnak kábítószerrel eladni, hiszen az egy biztos keresettel rendelkező, megbízható, jó titoktartó vevőkör. Ezt betetézve, a 277. fejezetben Jutka panaszkodik, hogy létezik egy egész bűnszövetkezeti hálózat, amely mikulás csokiba vegyíti a drogot, és azt adja el a gyerekeknek, hogy szokjanak rá.

⁸⁴ Egy alkalommal az Alkotás presszóban is sikerül elkapni egy dílert, aki bagatell módon, egy az egyben adja át az „árut”, nem rejtegetve, vagy sunyiban, hanem mintha az egy szál cigi lenne! A fehérporos zacskó mellett a rendőrök fegyvert (!), kanalat, és fecskendőket is találnak nála, ahogyan Delfin is a Julesit zaklató férfinál. Mintha minden rosszfű pisztollyal, és heroinos fecskendővel mászkálna az utcán, mintha ezek elengedhetetlen kellékei lennének az alvilági szerepkörnek.

vannak benne, a velük való kontaktus könnyen bajba sodorhatja az embert. Emellett, a „drog” (ami a Szomszédokban kétféle: „szipu”, tehát valamilyen illékony szerves oldószer inhalálása, és heroin,- legalábbis fehér por) rendkívül veszélyes az egészségre, heroinistát csak ájultan látunk a mentőautóban (144. epizód), a presszóban (284. rész), vagy az erdőben (299. fejezet). Érdekes megnéznünk, hogyan alakul a kábítószeresek formája az évek folyamán. Kezdetben (22. rész) vala a „szipu”, majd hirtelen, a 144. részben Mágen panaszodik a „keménydrogokról”,- ez hűen tükrözi a kábítószerfajták időbeni elterjedését az országban. Ezután már csak a heroinnal kapcsolatos problémákat halljuk, de az érintett, fiatal korosztály (Julcsi, és társai) által sohasem, csak a szakavatott (Mágen) felnőttektől, akik természetesen óva intenek minket a használatuktól, nagyon is helyesen. Itt pedig ugyanaz a helyzet, mint fent a cigaretta megjelenésénél, minden egyes szituációban, ahol felbukkan a fehérporos zacskó, az egy alapvetően „rossz dologként” vesz részt a jelenetben, a cselekményben, nem valami trendi, vagányság, amit nyugodtan ki lehet (sőt, ha „kemény vagy”, ki kell) próbálni, nemhogy rendszeresen fogyasztani. Hogyha egy olyan filmről lenne szó, ami szenzációhajhász, vagy akciódús, nyilván tele lenne olyan szereplőkkel, akik merészségből, vagányságból drogoznak, itt viszont pont az ellentettje történik, elrettentő példákat látunk, és példabeszédeket.

Mindez ugyan spanyolviasz, hiszen mindez egyértelmű is lehetne, viszont az, hogy a Szomszédok figyelmeztet az egészséges életvitelre ismét egyedi jelenség. Sok minden beletartozik ebbe, a fent felsorolt 3 kategórián kívül, úgy mint a helyes táplálkozás, rendszeres testmozgás népszerűsítése, legkonkrétabban Kozma Jocón keresztül.

Elek Ferenc alakítja, huzamosabb ideig Julcsi gyermekkori barátjaként szerepel a teleregényben, aztán még egyszer visszatér a 130. fejezetben. Elég hálátlan karakter bőrébe bújít, a kis, testes Jocó ugyanis kövérkés alkata miatt a Szomszédok állandó céltáblája, a legkedvesebb szereplők is gátlástalanul felróják neki nagy testsúlyát, ezen túl pedig az ő ellenpéldájával mutatják be, mennyire oda kell figyelni a testsúlyunkra, és a folytonos sportolásra. Julcsi szinte állandóan szapulja kis barátját, mert falánk, és mert (mondjuk ki) kövér, de nagyon kemény bírálatokat megfogalmazva: *„Te csak azt hiszed, hogy nincs veszély. A papám mesélte egyszer, hogy egy dagadt gyerek [sic!] sokkal hamarabb lesz beteg, mint egy vékony. Te dagadt is vagy, [!] lusta is vagy, [!!] és annyit zabálsz, mint másik három. [!!!] Nem vagyok igazán büszke, hogy ilyen barátom van.”* E jelenet után később: *„Lusta vagy, és puhány!”*, mert nem bírja tartani az előbbi fagyízás után Julcsi iramát (aki egyébként rendszeresen kocog a háztömb körül apjával). Az idézett részek a 6. fejezetben találhatók. Ekkor vannak az erdőben, osztálykiránduláson a gyerekek. Julcsi durva szavait tetézve este egy tanár tart előadást arról, hogy az ember mértéktelen fogyasztása mennyiben károsítja az erdei élővilágot, miközben szavait halljuk, Jocó mohó falatozását figyelhetjük a képernyőn. Félreérthetetlen párhuzam van Jocó, és a tanár története között. Arról van szó, hogy a túlzottan elszaporodott hernyók

mindent elpusztítanak, „*megeszik maguk alól az erdőt*”,- mindezt Jocó falatozása közben, majd a férfi továbbmegy. „*sajnos mi is pusztítjuk az erdőt*”... mint falánk környezetrombolók, folytathatná, de ekkor jön Julcsi dorgálása: „*Legalább egy percre ne zabálj! Úgy fogsz tönkremenni, mint a természet!*”. Egyszerre környezetvédelmi, és az egészséges életmódról szóló tanmese, konkrétan, bele az arcunkba! A 6. epizódnak, melyben a fent idézett sorok elhangzanak ez a központi témája.⁸⁵

Jocónak, lévén, a hátára van ragasztva a célkereszt, többen is beszélnek az alakja miatt. Például Etus, rögtön a feltűnésekor: „*Nem szűk neked az utca?*”, majd 6 résszel később (16. fejezet) Ádám is leosztja, a „*híres Kozma Jocót*”... Egy szó, mint száz, mindenki elutasítja Jocó egészségtelen falánkságából adódó, átlagon felüli testsúlyát, kövérségét, amikor a 130. fejezetben visszatér, akkor is úgy emlékszik meg róla Julcsi, hogy „*az a kövér srác*”. Ekkor már azonban lefogyott, saját elmondása szerint „*a karcsúság a body building eredménye. [büszkén] Már harmadik éve csinálom.*” Panni, aki ekkor a barátnője meglepődve, rosszállóan kérdi, „*Te kövér voltál?*” mintha valami bűnesetről kérdezne, vagy szégyellni valóról. Ekkor már nyoma sincs az egykori burleszkfigurának,⁸⁶ a sorozat bohócának, szegénynek valóban hasonló szerep jutott. Azonban a sport őt is segítette a „kövér” időszakán s lám, barátnője is akadt.

A kövér Jocó nem negatív szereplő ugyan, viszont negatív példa, és a vele kapcsolatban kialakult (a szerző számára érthetetlen) ellenszenv pedig megvetendőnek állítja be a kövérségét, amin változtatni kell. Utalás arra, hogy sportoljunk, mozogjunk, ne legyünk falánkok, mert az az egészségünk kárára megy!

⁸⁵ Ezen kívül viszont nem sok fejezetben van szó erről a fontos témáról. Egyszer Takinak meséli egy disszidens, hogy Svájcban mindenki leállítja a piros lámpánál állva az autót, hogy ne füstöljön, ezt Taki helyesli. A másik alkalom az, amikor János megpályázza egy korszerű személtérakó építését az erdőben, ehhez (természetesen Gáborral) készítenek egy kampányfilmet Dénes főszereplésével, amely monológjával az erdő tisztaságáról, és a személtügyről szól. Egy propagandafilm a filmben...

⁸⁶ Minden cselekedete balul sül el, amibe belefog, annak nem lesz jó vége... A 8. fejezetben gombát szednek Julcsival, de a gombavizsgálónál kiderül, hogy Jocó rosszul azonosította be a mérges gombát. Itt keresztűzbe kerül, egyszerre osztja le Julcsi, és a gombavizsgáló néni, de mindketten érthetetlenül drámaian, mintha Jocó viccből, vagy direkt akarta volna megmérgezni Julcsit... (Az első utcai jelenetek egyike, és a legparádésabb is. A járőkelőket nem tájékoztatták a forgatásról, statisztákat nem alkalmaztak, ennek pedig az lett az eredménye, hogy mindenki a kamerát nézi... Szinte minden utcai jelenet ilyen, sőt, egyszer a kamera látószögébe került nő még le is hajol, hogy ne őt vegye az operátor!) Aztán a kutyatámadásnál is Julcsit harapja meg a szökött eb, pedig ő akarja elkapni.

Rendkívül érdekes magának a pénznek a megítélésem és megjelenítése a Szomszédokban. Minden más erényt (becsületesség, erkölcsösség stb.) többre becsülnék a „*rohadt pénzéért*”,⁸⁸ aminek a megjelenése az egyes fejezetekben is determinálja a róla való vélekedést. Itt most a megfogható fizetőeszközzől, nem az elvont fogalomról van szó. Csak akkor mutatják látványosan magukat a bankjegyeket, hogyha valamilyen negatív szereplő kezében vannak, vagy hogyha valamilyen csalárdság, illegális dologgal kapcsolatos, például vesztegetéssel, vagy uzsorával. Viszont hogyha egyszerűen fizetnek vele a boltban (természetesen a „jó” szereplők), akkor nincsen kihangsúlyozva az érmék, vagy a papírpénzek látványa, egyszerűen csak mellékes velejárói, nem pejoratív, szerves részei az adott jelenetnek. Így például, hogyha vesztegetés esete forog fenn, akkor a korrumpáló fél látványosan, nagyozolva lobogtatja (legalábbis feltűnően láthatóvá teszi) a bankókat, hogy az a kamerában jól észlelhető legyen! Esméletlen direkt szimbolika! Erre láthatunk példát az 1., 3., 14., 16., 21., 30., 36., 50., 106., részekben, de a listát még lehetne folytatni.

Hála Horváth Ádámnak, aki találékony lévén széles társadalmi tablót nyújt nekünk,⁸⁹ az élet szinte minden területén dülő korrupciót kíméletlen nyíltsággal, ugyanakkor megbélyegezve, elítélve mutatja be nekünk. Természetesen a „jók” nem mennek bele eme álnok játszmákba, így például Mágen,⁹⁰ és Virág doktorok sem fogadnak el hálapénzt. Ugyanez igaz Jutkára is, akit a kezdetben még „rossz” Szűcs úr próbál kétszer is megvesztegetni, először irritálóan számolgatja a bankjegyeket a tárcájában, másodszer pedig megint csak feltűnően nyújtja oda a bankókat a tanárnőnek, aki persze nem enged. Utóbbi esetben jön az igazságszolgáltatás, Béla (aki abszurd módon a háttérből szemléli a vesztegetést) ötletére mikuláscsokit vesznek a piszkos pénzből.

De ott van például a (számunkra) kulcsjelenet,⁹¹ amikor 2 negatív szereplő között történik pénzcseré. Az érzéketlen, ám lányáról utólag gondoskodni próbáló Szőlőssy doktor Jankának visszafizeti a gyerekeknek kölcsönadott pénzt

⁸⁷ Mágenheim Julcsi, 50. fejezet.

⁸⁸ Vágási Feri, 13. fejezet.

⁸⁹ MTV Archívum: Szomszédok újra!

http://videotar.mtv.hu/Videok/2009/04/13/15/Szomszedok_ujra_.aspx

⁹⁰ Ádámmal esik meg legtöbbször, hogy hálapénzzel kínálják, egyszer még becsületességétől hajtva, a vonakodó Feri is, a legálnokabb hálapénzt kínáló mégis az a nő, aki az 50. részben apósát szeretné megszabadítani a szenvedésétől, és Ádámot kéri meg, hajtsa végre az eutanáziát. Amikor véletlenül meghal a beteg, egy kis „fizetéssel” próbálja, meglehetősen morbid módon megköszönni a „*bérgyilkosságot*”. Mágen, és a nézők is mélyen megsértődnek.

⁹¹ Kettesszámú kulcsjelenet: a 109. részben Rozsomák rendkívüli alapossággal számolja össze a közös költséget, és minden bankót külön megmutatva, megjátszott ájtatos modorban adja át Takácséknak a visszajárót.

a 11. fejezetben, „*Itt van 80.000 készpénzben...*” és határozott pökhendi modorban odalöki a köteg zöld ezerforintost a pénzéhes Jankának, aki alaposan számolgatni kezdi azt. Ennyi készpénzt talán legközelebb csak akkor látunk, amikor Julcsi, és Kristóf találnak az utcán 70.000 forintot (214. rész,- 1995. július 6) egy pénztárcában, akkor viszont nem számolgatják ilyen feltűnően, egyszerűen csak konstatálják a hatalmas összeg további használatának morális súlyát, és természetesen akképp döntenek, hogy visszaadják a személyi iratok nélküli (!) pénztárcát.⁹²

Vizuális megjelenítése mellett Sümeghy esetében a verbális „ábrázolása” is visszataszító, fennhangon, nagyképpen „*gázsinak*” nevezi a pénzt, amely kifejezés védjegye is, ugyanakkor viszonyt egyszerre rombolja tekintélyét (az álnok pénzcentrikussága miatt), és negatív alakján keresztül magának a pénznek a legitimációját is. Egyszerűen megutáltatja a nézőkkel a pénzt, és az egész anyagiasságot rossz színben tünteti fel. Megannyi különös elem a sorozatban, és, ha ismétljük is önmagunkat, akkor is azt kell mondjuk, egy újabb különlegesség, mely egyedivé teszi a sorozatot, hiszen mai anyagi világunkban a pénz fontosságáról, prioritásáról van szó mindenhol, amely elsőbbség a valódi értékek rovására történik, amelyek pedig itt preferáltak! Rendkívül pozitív hozzáállás!

Mert a Szomszédok utálják a pénzt, magát az anyagi fogalmat, utálnak vele, vagy érte dolgozni! „*Nem szeretnék megszégyenülni emiatt a rohadt pénz miatt!*” kel ki magából Feri, amikor megtudja, hogy Jutka apja kifizette tartozásukat. Messzemenően túlzó erkölcsi problémát csinál a kérdésből, és a családi békét majdhogynem feláldozva, az összeveszés határát súrolva száll szembe Szöllőssy doktorral, mert ő becsületességétől vezérelve meg akar dolgozni a lakásért, a bútorokért, amiket Janka néni uzsorájából vettek. Lenke néni utál pénzzel dolgozni, állandóan visszakozik attól, hogy Bandi a pénztárba küldje dolgozni, de az üvegek visszaváltását is szájhúzogatva vállalja. Alma nem felháborítónak tartja, hogy felvegye anyja után az örökségét,- bár ez a példa nem szerencsés, mert érzelmi okokból megvan rá az oka, hiszen anyja meghalt. Azonban nem szeret borravalót elfogadni.... Taki sem, neki még a fizetség is inkorrekt alkalmanként, például amikor egy asszonynak segít elkapni az autótólvalyokat. Mindannyiuk látja, a pénz nem számít, sokkal inkább helyette a becsület. Ezzel kapcsolatos még a gazdagokkal szembeni ellenszenv is, arról a következő nagy részben szólunk.

⁹² Ismét egy túlzóan becsületes gesztusként beviszik a rendőrségre... Julcsinak még az az ötlet is megfordul a fejében, hogy hirdető cédulákat tesznek ki a környéken. Így is, az Etus-féle verzió valósul meg, és az ultrabecsületesség meg is hozza gyümölcsét: a 131. részben a becsületes megtalálónak jutalmat ajánlanak fel, így Julcsi a nap hőse!

Enyhe szocialista örökség

A sorozat még a kádárizmusban, 1987-ben kezdődik, az alkotója, Horváth Ádám régóta a magyar televíziózás oszlopos tagja,⁹³ nyilvánvaló, hogy a kádárizmus hivatalos ideológiájának (marxizmus-leninizmus) egyes elemei hatottak rá, és így, megjelennek műveiben. Ez nem feltétlen ideológiai skatulyázás, annál is inkább, mivel emellett (mint fent láttuk) egészen ellentétes értékeket is közvetít a sorozat, egyszerű ténymegállapítás. Egy művészre megkérdőjelezhetetlenül hatnak a külvilág ingerei, vagy eszméi. Nincs ez máshogy most sem, mindenki a környező világ hatásaira reflektálva alkot, azokat építi be alkotásaiba, vagy azok üzeneteibe, és ha azt állítjuk, a Szomszédokban jelen vannak szocialista értékeket propagáló motívumok, nem azt mondjuk, hogy ez egy szocialista/ posztszocialista propagandafilm, vagy a rendszer terméke, egyszerűen csak ott vannak benne azok az elemek, amik az *ancien régime* hivatalos ideológiájának a szerves részét képezték. Nyilvánvalóan pozitív értékekre gondolunk. Lehetséges, hogy mindez merő véletlen, ám ezek az elemek központi jelentőségűek a sorozatban, és kicsit alapul is szolgálnak a Szomszédok értékrendszerben, csakúgy, mint az ideológiában, ebből, és a szerző életútjából is levezethető a fenti tétel bizonyítása, amit a téma szempontjából nem tartunk fontosnak. A főszereplők kifejezetten szeretik a munkát, szkeptikusak a külföldiekkel kapcsolatban, elítélik az arisztokratizmust, gazdagságot a kisszerűség javára, és foglalkozásbeli összetételük is nagyban a „munkásságra” alapszik. (Mindössze 2 értelmiségi⁹⁴ van köztük!) A kádárista rendszer eszményi, szocialista emberképe pont ezekkel a tulajdonságokkal rendelkezik, sarkítva ekképp viszonyul a világ effajta problémáihoz. De hangsúlyozzuk, nem propagandacélú, szocialista realista alkotásról, csupán az innen jövő, önkéntelenül átvett motívumok jelenlétéről van szó!

⁹³ 1959-től rendező az MTV-nél. http://hu.wikipedia.org/wiki/Horv%C3%A1th_%C3%81d%C3%A1m_%28rendez%C5%91%29

⁹⁴ Ez Mágenheim Ádám, és Vágási Jutka. Rajtuk kívül azonban értelmiségiek még munkatársaik, de ami fontosabb (mert állandóbb szereplők) Jutka szülei, ők azonban mellékszereplők, ráadásul e kivétel inkább erősíti a szabályt, mivel Szőlőssy doktor az egyik legunszimpatikusabb figurája a teleregénynek.

A munka szeretete

Minden főszereplőnél egyenként kitértünk már rá, mennyire szeretik nem csak a sajátjukat, hanem magát a munkát is. Legjobb példa erre Feri, aki napi 2 műszakban dolgozik, végig (!) a sorozatban először a nyomdában, másodszor pedig kiegészítésként fát pakol, keresztretjévtényűjságot szerkeszt, „számítógépes” munkákat végez, végül pedig bútorszállító, de ezek közül is a fizikai, mozgással járó elfoglaltságokat kedveli legjobban, és ezeket is végzi legtöbbit.

Ez pedig jellemző minden lakóra, még az értelmiségiekre is. Nem is feltétlenül a fizikai munkáról van szó, inkább fogalmazzunk úgy, azok a munkák kedveltek a Szomszédok körében, amelyek nem értelmiségi gyökerűek. Legjobb példa erre Jutka, aki maga főiskolát végzett tanárnő, de szívesen segít meszelni a 35. epizódban, ugyanis az iskolának nincs elég pénze fizetni a festőket, és a tanárok, és szülők oldják ezt meg... Jellemző ez, Hável, és a többi tanár is szorgos, és lelkes kétkezi dolgozó. Amikor Jutka jelentkezik a gazdagréti iskolába, kétszer is a kék munkásköpenyes (!) igazgatóba botlanak, először „a takarítóbrigád tagjaként” padlót mos, másodszor a csengőt szereli, de Feri szívesen átveszi tőle ezt a műszaki részét a felújításnak,- ekkor ugyanis az iskola még egy nagy építkezés, a kaotikus állapotban a tanárok kénytelenek besegíteni a munkálatokba. Az 51. fejezetben például Csaba pucolja az ablakokat is! Ez is egy igen abszurd dolog, a tanárok, és a szülők segítenek az iskola felújításában, karbantartásában, de máskor még pénzadománnyal is. A lényeg, maga az igazgató sem veti meg a padlómosást, szívesen húz munkásköpenyt, és optimistán válik ekképp egyenrangúvá a többi, hivatalos takarítóval.

Ekképp a munka nem valami visszataszító, hanem szeretnivaló, mindennapi, természetes cselekvés, amiben való részvétel közelebb hozza az embereket, egy szintre, le a gőgös, okoskodó, elméleti világból, amely néhol alantasan nézi le a kétkezi dolgozókat, és munkájukat.

Hogyha már az értelmiségnél tartunk, kis kitérőt tennénk. A kádárizmus, és a szocializmus kissé szkeptikus az értelmiséggel kapcsolatban, ugyanúgy, ahogyan az egész szereplőgárda viszonyul hozzájuk. Túlzás, hogy megvetnék az orvosokat, vagy tanárokat, hiszen 2 főszereplő is e foglalkozások képviselője, de tény, hogy rajtuk kívül nincs más, és akinek lenne alkalma rá, az sem nagyon barátkozik értelmiségiekkel. Ez is erősíti azon állítást, hogy nem direkt (esetünkben értelmiségellenes) propaganda folyik, csupán eszmei hatások jelennek meg. Julcsinak két fiúja is van, aki felsőoktatási intézmény tanulója, Dávid, aki külföldre távozik majd, előtte pedig színésznak tanul, és Kristóf, akivel akkor szakítanak, amikor már a főiskolára jár,- mindkettővel szakít, és nem ezek a legkomolyabb kapcsolatai. Kristóffal is addig van jóba, amíg fel nem veszik, utána pedig a rendőrzászlós Delfinnel mélyül el szerelmük. Volt még ezenkívül egy fiúja, aki régésznek tanult, őt pedig „túl okosnak” találta. Amikor

Julcsi is pályaválasztás elé kerül, gondolkodik ugyan bölcseész, filozófus, vagy színész szakirányokon, mégis úgy dönt, nem megy egyetemre, helyette újságíró lesz, bár barátai mind továbbtanulnak. Kezdetben kényszerű választás ez, mert nem veszik fel, azonban utána sem megy tovább.

Alma is egy erdész karjaiban találja meg a boldogságot, és kis kitérő után (Sándor, a külföldre gyakran utazó üzletember, aki meg is csalja) visszatér is hozzá,- ez előtti komoly barátja Laci, a fuvaros, később csapos. Érdekes tény továbbá, hogy két nyelvvizsgával, és perfekt német nyelvtudással bármilyen jól jövedelmezőbb munkát találhatna, ahogy talál is, először idegenvezető, másodszor pedig stewardess, mégis otthagyja e jól kereső állásokat (a pénz nem minden), és az Alkotás presszóba áll be csaposnak (éles váltás...), hogy ott minden második héten kirabolják, vagy megfenyegessék.

A gazdagság, és arisztokratizmus megvetése, a kis/középszerűség, és hatalomnélküliség eszményítése

„Útálom, érted!? Nem érdekel, hogy melyik színész kivel jár, hogy ki hol vesz telket, meg nyaralót, hogy ki hol siel nyáron, és rulettezik télen, nem érdekel, nagyon sajnálom! ...a dollár, meg a márka, meg a svájci frank! Ezeknek pénzszaguk van!”⁹⁵

A velős, és sokatmondó alcím, és Mágen zaklatott, keményen bíráló szavai tömören vázolják is e rész tartalmát, lényegét.

A Szomszédokban megforduló összes gazdag, arisztokrata egytől egyig negatív szereplő, és bár sokszor lépnek érintkezésbe az egyszerű, Lantos utcaiakkal, óriási világnézetbeli, és hozzáállásbeli szakadék tátong közöttük, hogy az anyagiakról ne is beszéljünk. Mindez pedig erős visszautasításban csúcsosodik ki hőseink részéről, ahogyan Mágen kritikájában is halljuk. A Szomszédok-univerzum e polaritása szembetűnő, mobilitás nem jöhet létre a két réteg között (kivéve Jutka), mivel az „alsó” rész erősen tiltakozik a „felső” ellen, a kontraszt pedig a nézőkből is ellenszenvet vált ki, és magasztosul az egyszerű, puritán életforma az üres sznob fényűzéssel szemben. A legjobb, hogyha az „arisztokratákat” (továbbiakban így nevezzük e réteget) Klarisszán, Juli egyik visszatérő kliensén keresztül mutatjuk be.

A neve is jellemző, érdekes módon ezen osztály tagjai mind ritka, külföldi keresztnévvel van megáldva: Vilma, Faragó Hermin (Juli vendége), Charlotte

⁹⁵ A 13. fejezet végén Mágen, és Juli egy fogadáson vesznek részt, ahol csupa gazdag, sznob vállalkozó, és úri hölgy fordul meg. Róluk beszél Ádám, miután elhagyták a partyt, Juli vágyik vissza a társaságba, míg Mágen inkább menekülnie az unszimpatikus baráti körből.

(úgyszintén), Albert (Klarissza férje), de közvetítőként a két közeg között idetartozik a külön nevű Gábor Gábor is.⁹⁶ Klarissza remek archetípus a mi szempontunkból. Férjétől először pénzügyi okokból válik el, hogy így játsszák ki a hatóságot a vállalkozásukkal, de a különválás tartós marad, és érzelmileg is elhidegülnek. Házasságuk viszont eddig is a nullával egyenlő, a 152. epizódban a férje elég bizarr módon (szeretkezés közben, a saját garázsukban álló autóban!) kísérel meg öngyilkosságot a szeretőjével, de Mágen közbelépése elejét veszi a tragédiának. Albertet ekkor látjuk először, és utoljára a 13 év alatt, míg Klarissza a Gábor-Juli szalon megnyitása óta visszatérő kuncsaft. Ez is jellemző, a külsejére nagyon ad, fontosak neki a szép, divatos ruhák, a bensője viszont üres, és kietlen. A fenti fogadáson is butácskán nevet Mágen vélt poénján, és közönséges módon rögtön elpletykálja a többieknek Ádám együgyűségét, mint valami fontos tudnivalót. Magánélete kilátástalan, ebből fakadóan erkölcstelen is, egy alkalommal kikezd az orvossal is, aki persze (mint mindig) ellenáll a kísértésnek. Fényűző életmódot folytat, a szobalányával „*nagyságos asszonynak*” szólíttatja magát. Orrát fennhordva dicsekszik Ádámnak, milyen jó volt Japánban az a „*frenetikus, 1200 soros gép*” (??? Mit takarhat ez a fogalom? A forgatókönyvíró bizonyára valamilyen sci-fit nézett előző este...), és Julinak is állandóan külföldi útjairól áradozik, és úgy beszél, mintha mindenkinek lenne pénze külföldi luxusnyaralásokra, és sajnálóan néz Julira is, amikor közli vele, „*Nem voltunk sehol, mert nem volt pénzünk.*” Semmi jó tulajdonsága sincs, közönséges, üres életű nőt takar a gazdagon cicomázott külső.

Ugyanezek jellemzik a többieket is, Vilma Japán reforméletmódjának kettősségéről már szoltunk, Klarissza gátlástalan üzletasszony, és ő is a Gábor-Juli stúdió vendégeként állandóan, a felszín karbantartására törekszik, mintha az lenne a fontos számára. A sorozatbeli arisztokrata nők közös jellemzője, hogy kozmetikushoz járnak, különösen adnak a külsejükre, sőt, csak azt tartják fontosnak, Gábor üzletfelei is ebből a körből kerülnek ki, így tehát kijelenthető, hogy ez az összekötő-intézmény a két társadalom között. De Mágen, és Virág doktor orvos volta is belekeveri őket egyszer-számra egy-egy csicsás partyba, giccses fogadásba, ahol színesbőrű, egzotikus pincérek szolgálják fel az uraknak, és hölgyeknek a legdrágább pezsgőket, és a sosem látott, egzotikus ételeket, amik természetesen nyomába se érnek a konyaknak⁹⁷, vagy a Vágási család fő

⁹⁶ Czető Bernát László dramaturg elmondja, hogy Sümeghy névválasztása sem véletlen: „*kitalálódott Máriáss József figurája a közös Bóhm, és kellett egy nagyon ellenszenves figura, erre kitaláltuk Sümeghyt, akinek feltétlenül ilyen nevének kellett lennie, ami szemmel láthatóan magyarosított, de rosszul magyarosított név...*” Vadas Mihály: Szomszédok (20 beszélgetés és alkotókkal). Bp., Mezőgazdasági Kiadó, 1989. 14.

⁹⁷ Konyak. A leggyakrabban előforduló tömény szeszestital a 13 év alatt a konyak, ki tudja miért? Az alkotás presszóban minden kuncsaft konyakot kér, esetleg sört, Takiék elégedetten isszák az aranylagzizukon a jól megérdemelt italt, stb. stb., nem is írunk bizonyítást, egyszerűbb lenne azokat a fejezeteket felsorolni, ahol nem konyakot isznak.

táplálékának, a zöld borsófőzeléknek.⁹⁸ Mindezek azonban visszatetszést keltenek, Mágen fintorogva mustrálja a főzött homárt⁹⁹ (?) a tálon, és nem ismeri a híres pezsgőt, amit felszolgálnak neki, sőt, nem is számít neki a márkája. Klarissza is rendkívül unszimpatikus, amikor a külföldi utazásairól áradozik, később, a 152. fejezetben „*homáros, kaviáros, milliomos népségnek*” nevezi a körét (tehát az ellentét kibékíthetetlen köztük), de megszólja a fiatal orvostanhallgatót is (Ágnes), aki jövőbeni terveiről beszél neki. Ezek a fogadások ábrázolják a különbséget az erkölcsi jószág bajnokai, és az anyagiasság kétszínű sznobjai között. A 177. fejezetben ez az „összeeresztés” ugyanúgy végződik, mint a fent leírtakban: Virágh elrángatja Etust egy díszvacsorára, ő pedig rosszul lesz a sznobparádétól, és hazamennek. Horváth-archetipikus arisztokraták két legjobb példájával ismerkedhetünk meg: egy vállalkozó üzletember beszélget Etussal, és magyarázza neki az úri életmód eme részét, hogy milyen fontosak a hasonló találkozók a kapcsolatgyűjtés szempontjából. „*Ebben a vállalkozói világban [sic!] nagyon fontosak a kapcsolatok. (...) Az ilyen kötetlen összejöveteleken születnek a legfontosabb megállapodások.*” Árulja el a titkot, ami gyakorlatilag ennek a rétegnek a kétszínűségét bizonyítja, és legitimálja is. Ez a három és fél perc kulcsfontosságú az alfejezet szempontjából, minden benne van! Az említett vállalkozói okítás után jön egy tipikusan buta, közönséges úri hölgy (Ágota), aki idegesítő nevetgéléssel kéri meg Etust, hogy csináljon neki „*goblejint*” (sic!), mert annyira tetszenek neki a munkái. Az odajövetele nem véletlen, az előbbi öltönyös úriember kérte meg, hogy dicsérje Etus művészetét, mert valami üzletet akar vele kötni, Ágota azonban kétszeresen célt téveszt, egyrészt goblen, és nem „*goblejin*”, másrészt Etus keramikus, és nem készít gobleneket. Mindez a rész vége felé történik, így rögtön a rémálomszerű vacsora után Etus, és Juli monológja fejezi meg a mondanivalót.

„*-Az ilyen úri összejövetelek után napokig nem térek magamhoz, és képtelen vagyok dolgozni. Inkább megyek bolond művészek közé, ott legalább otthon vagyok. Ugyanis [suttogva] én se vagyok normális.*”

„*-Ha nem az lenne a szakmám, hogy emberek arcbőrével foglalkozzak, azt mondanám, a legjobban a kendőzetlen, festetlen arcokat szeretem. Ugyanis a festék mögött nem mindig tudom ki van.*”¹⁰⁰

⁹⁸ A Vágási család szokásos vacsorája, virslivel tálalva.

⁹⁹ Egy későbbi részben Juli meg akarja hívni Klarisszáékat magukhoz, mire Mágen azt mondja: „*Az lesz az első rákellenes nap.*” A rák, vagy homár, mint státusszimbólum ez esetben, és nyilván nem maga az étel a visszatásztó, hanem a réteg, amit jelképez, és ami táruul hozzá: drága, és „flancos”, feleslegesen gicces.

¹⁰⁰ Velős mondanivalókkal teletűzdelt végszentenciák:

Gábor Gábor: „*Kifestünk, kivasalunk, restaurálunk. Olyanok vagyunk, mint a politikusok. Sminkeljük az igazságot. A különbség csak egy: a miénk az nem árt.*”

Alma: „*A presszóban mindenki iszik. Sokat... Néhányan többet is a kellenél...*”

Lenke: „*Jövő héten munkába állok az új boltba, és ha kész lesz az üzlet, akkor meglátjuk, mennyire jó nekünk ez a privatizálás.*”

A hipokrizis, álnokság, kétszínűség, az arisztokráciára jellemző rossz tulajdonságok, amihez üres érzelmi, lelki világ, romokban heverő családi élet, és szellemi kiüresedés társul. Egyértelműen rossz színben tünteti fel az effajta szereplőket, Feri meg is mondja a magáét egy úri hölgyről, akinek bűtort szállítanak Góliáttal. A „nagyságos asszony” egy tipikus, már-már fájoan sztereotipikus lakájjal (hátranyalt, hosszú, fekete haj, csíkos szmoking, alázatos, végtelenül úrias modor) várja a „keccsölőket”, a lépcső tetején áll, és onnan fentről szemléli a nehéz hűtőszekrény cipelő, és küszködő, kék ruhás munkásokat. Az utca neve a szimbolikus Isten útja. Fröccsel kínálja meg őket, azonban Feri kissé agresszív elutasításába ütközik, aminek az okát ki is fejti, saját bevallása szerint önéretétől hajtvá, hiúságból tette, nem akart megalázkodni a nála jóval tehetősebb emberek előtt. De mily undor van a hangjában! Ugyanaz a gúny, ami a 152. fejezetben, amikor a Rózsadombon lakókat „villák proletárjainak” nevezi. A jelenet végén egyébként a lakáj megjegyzi, Feri „kommunista”...

Lenke néni a Váci utcán... Nem is kell kommentár... Osztások tömkelege. Egy tehető barátnőjével ül le egy drága kávézóban, aki természetesen mesél róla, milyen „aktív életet él”, utazgat a világban, kétszer hetente kiül ide, és nézegeti az embereket a 75 forintos kávéját (1991) iszogatva, ami Lenkének (elmondása szerint) kéthetente is megfizethetetlen lenne (szerencsére nem is neki kell kifizetni, barátnője megteszi, hogy ne kelljen kétszeres borravalót fizetni). Sőt, ő még a kirakatoktól is elrémül, látva a 15.000 forintos (!!! Még 2010-ben is sok!!) ruhákat, erre jön a replika: „Ez most itt drágám, nem a szegények központja!”, de Lenke visszavág: „Hat koldust számoltam meg...”. A könyörtelen szópárbaj folytatódik: „Nyugaton [...] ez nincs. Bécsbe, a Marianhielferen, de hát ott összejön a sok [undorodva] lengyel, magyar, meg ilyesmi [sic!], Münchenben ennek nyoma sincs!... Konzervatívok vagytok drága Lenkém... Én utazgatok...” Lenke megszegyenülve, ám erkölcsi magaslatokban a gazdag úrihölgyel szemben, magára sem veszi a „maradi” vádját, tudja, neki nincs rá lehetősége, de megelégszik ő a kisnyugdíjas életével, a végén pedig ironikus poénnal mégis megadja a kegyelemdöfést: „Ma is tanultam valamit.”

A Szomszédok elégedettek életükkel, amely mentes a fényűzéstől, és a sok pénztől, de hát nekik elég a stabil, nyugodt egzisztenciális háttérű, kis/középszerű élet, mondhatni, a legvidámabb barakk „mindenki egyforma szegény” érzése, amely mögött ott van a biztos megélhetés! Miért is vágyának többre? Emellett pedig a belső értékeket preferálják a felszín kapargató, és posztmodern, fogyasztói társadalomra jellemző pénzcentriskussággal szemben, hiszen a vállalkozók, üzletemberek világa a profitszerzésre épül, és így aljas taktikázásokra, az emberek eszközként való használatára. Meg egyébként is, ezek

Taki: „A taxisok sorra buktak el a vizsgákon, túl szigorúan ítélték meg minket. De azt nem olvastam, hogy ki bukkott el a rossz taxióra miatt! Mennyit kapott, mennyit fizet!”

Kutya: „Én azt hiszem, hogy a munka, és a szorgalom visz előre...”.

a szereplők mind üresek. Ez jó szó rá, mindenki csak a felszínes utazásokról, partykról, pletykákról diskurál, semmilyen tartalmas, vagy mély értelmű témáról, ezeket unják a hőseink, mint Mágen is panaszoja Julinak a fenti idézetben. Akárhogy is, teljes mértékben negatív rétegről van szó, akiken minden tekintetben felülemelkednek az erkölcs bajnoka, a Szomszédok.

A külföld megítélése

Kissé kapcsolódik az előzőekhez annyiban, hogy a korban a nyugati külföld jóval gazdagabb Magyarországnál, és így gyakran ők testesítik meg az arisztokráciát, a nyugati tőkéseket (például Charlotte, az amerikai befektető, vagy Vica hong-kongi, szélhámos nagybácsija stb.). A nyugati országokból jövő, külföldi befektetőkkel szemben erősen szkeptikusak a Szomszédok, Sümeghy szeretetreméltó amerikai unokahúgát kivéve mind negatív szereplők, amelyek így erős párhuzamot mutatnak a marxizmus-leninizmus „kizsákmányoló nyugati kapitalista” sztereotípiájával. Itt sincs posztoszocialista propagandáról szó, egyszerűen ez az utóhatás jön ki a Szomszédokból, keverve egy kis patriotizmussal.

Etust megkönyékező, amerikai üzletember, Charlotte, az említett nagybácsi, mind megpróbálják, vagy át is verik a főszereplőket, előbbi Etust próbálja behálózni, de ő nem megy bele a csalárdnak mutatkozó üzleti ajánlatban. Kinézetre, mintha egy szocialista propaganda-filmből lépett volna elő: öltöny, szivar a kézben, amerikai akcentus, üzleti tárgyalókészség, az állandó pénzről való csevegés, és a kóla... Julcsitól kólát kér inni. Ez az igazi visszatetszést keltő buisnessman, amilyennek nem kell lenni. Charlotte Gábort szeretné egy üzletbe beszervezni, sikertelenül, a nagybácsiról pedig kiderül, hogy fiktív személy, más a neve, és nem is lakik Hong-kongban. Taki főnöke is megjárja a márkával, megcsinálja egy külföldi kuncsaft autóját, aki hamis 500 márkással fizet.

A hasonló embereket tehát ellenszenv övezi, valljuk be, nem is alaptalanul, legalábbis ami ezeket a szereplőket illeti. Azonban a külföldre menetellel kapcsolatban is erős, patriotizmussal vegyülő szkepticizmus él. Mágent kétszer is hívják külföldre, először Jemenbe¹⁰¹ a 24., később Kanadába a 95. fejezetbe,

¹⁰¹ Itt egy súlyos bakival találkozunk, ami egy fatális tévedésen, tájékozatlanságon alapul. A történet szerint Karesz jemeni ösztöndíjjal volt orvos Afrikában (!), őt váltaná fel Mágenheim. A felkiáltójel oka, hogy végig, amíg Jemenről van szó, úgy beszélnek róla, mintha az ország Afrikában lenne, holott Jemen az Arab félszigeten, és így, Ázsiában található! Mágen folyton vívódik, itthon maradjon-e, vagy kimenjen „Afrikába”, de Karesz is rosszul tudja, hol is volt az elmúlt egy esztendőben, ugyanis a 24. részben így mesél a kinti körülményekről: „*Ez bizony kemény, fekete Afrika.*” Egyedül Etus tudja jól,

ahogyan anno Takácsék sem költöztek el, ő is marad. Julcsi apjához hasonlóan azon vívódik, kimenjen-e Németországba dolgozni, vagy itthon maradjon Burger Kingnél¹⁰², természetesen utóbbi mellett dönt. Nyilván lehetne spekuláció is, hiszen ha kimenne, nem vehetne részt a sorozatban, itt azonban többről van szó. Panni ki is megy Olaszországba egy jól hangzó állásra, szerencsétlent viszont orvul kihasználják, és utcalánykodásra kényszerítik. De Sümeghy, és Juliék is pórul járnak, amikor Ausztriába szeretnének átmenni, Sümeghyék valutát váltani, Juli és Oli illegálisan fodrász kellék gépeket venni.

Verbális üzenetek ezzel kapcsolatban leggyakrabban Etus szájából hangzanak el, de Julcsi is, „*ha választhatna, hogy külföld, vagy itt [tóparti nyaralás], habozás nélkül még itt tíz nap.*” (139. rész) „*nem a rendőröknek kell igazolnod magad, hanem önmagadnak. Ez a vers nem arról szól, hogy ki a papád, és mi a programod holnap délután. Ez arról szól, hogy azt, hogy magyar vagy, nem a nagy szöveg bizonyítja, hanem az, hogy milyen szép, és okos dolgokat akarsz csinálni. [...] Lehet elszaladni ha rossz... de mi ide születünk, magyarul beszélünk, gondolkodunk, számolunk, és álmodunk. Erről szól ez a két sor. Rólunk, magyarokról.*” Etus magyarázza a hazaszeretet lényegét, Julcsinak (valóban szomszédokos-totálban monologizál a kamerának), amelyben benne van a gondolkodásmód, és a cselekvés fontossága, és az itthon maradás mély oka, melyet egyébként a Mágen esetleges jemeni kalandja kapcsán hoz fel.

Egy vers kapcsán, amely az említett ájulásos epizódnál Jutkánál is előfordul, akkor is, amikor a nemzeti dalt szavalják! Először Zrínyi Miklós, *Ne bánts a magyart! Az török áfium ellen való orvosság* című tanulmányából idéz hazafias gondolatokat: „*Elfussunk? nincs hová, sohun másutt Magyarországot meg nem találjuk, senki a maga országából barátságunkért ki nem mégyen, hogy minket helyheztesen belé. A mi nemes szabadságunk ez ég alatt sohun nincs, hanem Pannóniában.*” (és ekkor jön Terike...). Szép, megrendítő szavak. Hát még az milyen megható, ahogyan Julcsi szavalja Petőfiként a nemzeti dalt, rá is szól a tanítónő, hogy ne élje bele magát ennyire, mert a nézőknek kell meghatódni (való igaz, itt tényleg megindító szereplést nyújt Ábel Anita, egyszerűen árad belőle a forradalmi patriotizmus, totálisan beleélte magát a szerepébe).

De Kutya is meghatódva beszél erről a 153. fejezetben: „*Nem azért viszem [a magyar zászlót] az utcára, hogy mutogassam, hogy mekkora magyar vagyok, az itt van belül. És nem kell arra mindig hivatkozni, mert gyanússá válik. Elég azt érezni.*”

A patriotizmus, bár egyáltalán nem épül bele a szocialista eszmébe, mégis itt összekapcsolódik a fent leírt szkepticizmussal, vagy elutasítással annyiban, hogy a külföldiek ellen irányul, és inkább befelé fordul, koncentrálni. Nem agresszív, nacionalista támadás, csupán az (ismét) a kisszerűségből adódó itthon maradás

mivel a 26. fejezetben megkérdi Ádámtól, hogy tanul-e már arabul.

¹⁰² A kiejtéssel problémák vannak, „*Bürger Kingnek*” mondja mindenki a gyorséttermet, de többször is, például a 107, 109. fejezetekben.

arra épül, hogy nem muszáj a csicsás, gazdag nyugatra menni, minek is, hogyha itthon ugyanolyan boldog az élet. Hogyha a kintiek idejönnek, és bírálják elmaradottságunkat, nincs értelme keseregni rossz gazdasági helyzetünkön, mer itt is egy boldog lakóközösségben teljes életet lehet élni, ráadásul a mocskos pénzcentrikusság súlyos átkától mentesen, erkölcsileg, morálisan tisztán, tehát értékesen.

Egyéb, direkt propaganda, hirdetések

A Szomszédok egy párhuzamos, paralel világban játszódik, ami azt jelenti, hogy a valóságban megtörtént közéleti eseményekre tud reflektálni, sőt, esetleges jövőbeni rendezvényeket, és egyebeket reklámozni. Emellett ott van még benne a technikai haladásra, környezetvédelemre, és különböző balesetek előrejelzésére való figyelmeztetés is.

Reklámok

A sorozatban számos konkrét hirdetés, és háttérreklám fordul elő, ezek közül a direktebb az első kategória, amikor is, valamilyen rendezvényt, eseményt reklámoznak egyértelmű hirdetésként. Ezek mindegyike olyan alkalom, ami megfelel a Szomszédok erkölcs, és normarendszerének, valamilyen karitatív célt szolgál, vagy jótékonyt segít.

Mondhatnánk, fából vaskarika azt emlegetni, hogy egy-egy logo, embléma, egészben elhangzó terméknév reklám, azonban Horváth Ádám egy interjújában elárulja, bizony sok cég kereste fel őket reklám végett, és sok szponzort segítettek is ekképpen. Ezek a hirdetések inkább művészibben kivitelezve, a cselekménybe építve jelennek meg, nem a bevett módon, a stáblista végén megemlítve, hogy ne legyen nagyobb beleszólásuk e szponzoroknak a történetekbe, illetve a megvalósításba. Egyébiránt megjegyzi: *„időnként kénytelenek vagyunk reklámozni árut, cégeket, ami reklám, de ez főnmaradásunk egyik feltétele.”*¹⁰³

Már szoltunk korábban Bőhm kezdeményezéséről, hogy templomot szeretne építeni Gazdagréten, a lakóövezetben. Erre László atya közbenjárásával szerveznek egy gálaestet, (84. fejezet) ahol sok neves operaénekes, jótékony

¹⁰³ Szomszédok 100 (15 beszélgetés a sorozatról) Riportkönyv. Szerk. Vadas Mihály. 1991., POLYGON Kiadó- TRIART BT. 25.

céllal vesz részt, hogy a befolyó összegből elkészülhessen a templom. Lillácska sopánkodik a koncerten, hogy kevés pénz gyűlt össze az adomány urnában: „Nagy kár, hogy nincs itt a televízió. Nagy kár. Akkor bementek volna, vagy kiértük volna az alapítvány számlaszámát. Azt a számot, ami ide van írva a műsorfüzetre.” És mutatja a kamerának a műsorfüzetet, rajta a számlaszámmal, „és megkértük volna a magyar nézőket, hogy mindenki, aki drukkol az ügynek, adjon postára mondjuk 20 forintot. Nézi körülbelül 4 millió néző, és így segítenek, akkor összegyűlt volna 60-70 millió forint.” „Gyönyörű gondolat!” helyesel az egyik ott lévő, „Hátha bementja a televízió.”¹⁰⁴ Alatta andalító, megható háttérzene, megadja a szívszorító hangulatát a jelenetnek, amitől a lelkiismeretes tévé nézők majd megszánnák a gazdagrétiakat, és szívesen adományoznak a jó ügyért pár forintot.

Egy másik egyházzal kapcsolatos reklám is elhangzik később, a 258. fejezetben. Itt az történt, hogy a forgatókönyvet alakították hozzá a valós eseményhez, hogy egy spontán történő hirdetés beleilljen a cselekménybe. Az iskola udvarán a tanárok, és a papok focimeccset rendeznek, ami önmagában nem érdekes, csupán abból a szempontból, hogy ez az abszurd párosítás mutatja, nagyon ki akartak találni valamit, hogy spontánnak tűnjön, és aktuális legyen a Papok-színészek, barátságos mérkőzés szóba hozása (konkrétan reklámozása). Amikor vége a meccsnek (amely diplomatikusan döntetlenre végződik...), Csaba, a bíró felveti László atyának, hogy „Össze kellene hozni egy papok/nyomdászok meccset.” Figyelem, ez itt a reklám helye! „Azt nem lehet, mert a színészekkel tervezzük”¹⁰⁵ a Népstadionban, ha sikerül... gyereknapon, május 25-én vasárnap.” „Mise lesz?” „Ez természetes.” Kétségtelen, hogy direkt reklámmal van dolgunk.

Julcsi 238. részben egy női futóbajnokságot reklámoz, amit vasárnap (a rész 1996. június 6-i) rendeznek meg, és lehet jelentkezni a „Vörösmarty sportirodában [...] a Dózsa György úton. [...] Bárki elindulhat, lány, asszony, néni, 4 km és 400 méter a táv. Ha akarod, csak végigsétálsz. De legalább mozogsz.

Konkrét eseményre való felhívás még a választások előtt állandó jelleggel zajló rábeszélés, névleg, amikor a szereplők arról próbálják meggyőzni a másikat (minket), hogy menjen el szavazni, és „jól” szavazzon. Horváth Ádám elmondása szerint¹⁰⁶ erre különös gondot fordított. Ennek art poeticája Kutya szájából hangzik el a 181. fejezetben (az 1994-es választások előtt): „Ha ezt a tévében,

¹⁰⁴ Az egész jelenet egy nagy humoros kikacsintás ezzel a Lillácska féle, óhajtó mondattal, és a „hátha bementja a televízió” vágyakozással. A másik poén már előtte hangzott el. Felsorolták az összes fellépő nevét, és Sümeghyt, aki szintén énekelt, Palócz László névvel konferálták fel, ami a valódi neve!

¹⁰⁵ Erre Feri humorosan felajánlja: „Beszállok a színészek közé.”

¹⁰⁶ MTV videotár, Szomszédok újra! <http://videotar.mtv.hu/?k=szomsz%C3%A9dok+%C3%BAjra>

rádióban minden nap elmondhatnánk, emberek, menjetek el szavazni, mert rajtatok múlik a jövő!” Minő naiv idealizmus!

Vagy a véradás olyan még, amire Mágénheim Ádám rendszeresen felhívja a figyelmet, de Feri is egész komoly konfliktust provokál ki főnökével, mert az nem akarja elengedni őket vért adni (22. rész). Pedig ő rábeszélte az embereket, hogy menjenek, és ezért jelentek meg oly sokan!

Emellett azonban sokkal több marketing alapú hirdetést láthatunk még, amikor totálban mutatják az adott terméket. Az első példám a kivétel, az nem egy termék, hanem a Sas Club Hotel, ahova gyakran járnak vacsorázni a Szomszédok, Sümeghy és Lillácska az 51., és a Gábor-Juli team, Mágennel kiegészülve a 93. részben. Onnan tudni, hogy az említett szálló éttermében vannak, hogy amikor az egyik szereplő beszél, a totál kamerabeállítás lehetővé teszi, hogy a vállá felett láthassuk a hotel logóját, akár anno a Dohányzás káros! plakátot.

Aztán a termékek amiket reklámoznak: Eduscho (Takinak egy fiatal lány ajánl Eduscho matricákat, de ő elutasítja, mondván, nem kávézik), Marlboro, Thermo-Optima (Hargita KFT, lehet, hogy fiktív. Egy utasa ajánlja ezt az alkatrészt Takinak a kocsihoz, a kamera pásztázó szemei előtt), Burger King, Microsoft, és a BB. Ezeken kívül az Új Ember folyóirat állandóan hirdetve van, ennek a legszembetűnőbb példája a 49. fejezet végi bölcsessége, ami itt reklámmá degradálódik: *„Olvassák csak az Új embert! [mutatja a kamerának] Ez is egy alternatív lap. Hátha valaki megtér.”* De a Magyar nemzet is. Böhmhöz, mint láthatjuk vallásos töltetű hirdetések kapcsolódnak, ami mutatja, mennyire fontos az alkotóknak az élet eme része, a vallásosság.

A Balatonboglári Borgazdasági ZRt termékei, főként a gyümölcslevek minden gazdagréti háztartásban, üzletben, kocsmában ott vannak... Bizonyítani nehéz a tényt, hogy a BB italok erősen reklámozva vannak a Szomszédokban, hiszen ehhez például egy szerződés kéne, mégis, annyi szembetűnő, reklámjellegű beállítás van, amelyek kétségtelenné teszik ezt. A dobozos rostos/ szűrt levelek vannak reklámozva. Amikor Lenke, és Bandi diskurálnak a boltban (bármelyikben), legtöbbször azelőtt a polc előtt állnak meg, ami tömve van BB dobozokkal, és a háttérben csak a fehér ital-fal látszik, bizonyára nem véletlen, hogy a 74., 162., (itt Lenke a kezében is tart egyet) és 188. fejezetekben, így történik, hogy az állandó, boltban lógó BB transzparensről ne is beszéljünk. Emellett az Alkotás presszóban is ott a BB embléma a sörccsapolón, és a pult mögött a minden egyes alkalommal látszik a BB doboz (mivel csak egy szögéből, a pult előttről veszik a csaposokat), a 180. fejezetben Maki is azt iszik, (*„Almától egy almalever”*). De a Mágénheim, (165. rész, az asztalon több zöld BB doboz) és Vágási család kedvenc itala is a BB, Feri a 192. részben BB rekeszeket pakol „keccsölés” keretében a teherautóból,- természetesen a szereplők háta mögött minden beállításnál ott vannak a jól látható logók.

Azt ismét el lehet mondani, hogy e reklámok mind nemes termékeket, eseményeket hirdetnek, egészséges italok, vagy szakrális ünnepek, nem káros

alkoholreklám (pedig a BB pezsgőt is reklámozhatnák), ez ismét a sorozat jószívűségére vall.

A technika csodái

Valami hihetetlen misztikus varázsa van a Szomszédokban az elektronikus műszaki cikkeknek, legyen szó videomagnóról, vagy számítógépről. Betudható ez annak, hogy a kilencvenes évek elején ezek egyáltalán nem elterjedtek, sőt, a számítógép esetében kifejezett kuriózumokról van szó. Számos diskurzusban felbukkan a műszaki cikkek iránti csodálat, például a 211. részben Kutya „*fántásztikus elektronikus robbanásról*” beszél Ferinek.

„*A technika diadala*”, mondja Feri csillogó szemekkel a gombnyomásra működő redőnyre. A kezdeti időszakban televíziója sincs a családoknak, egyedül Takácséknak volt alaphól, utána Feriéknak, és paradox módon (ami a keresetet illeti) Mágenheimék szerzik be utoljára, a 18. részben, de ekkor is Etus veszi meg nekik! Még a Stúdióban is egy résszel hamarabb lett tévé. A televízióról nem beszélnek olyan elánnal, mint például a telefonról, amit Juli fontos státusszimbólumnak gondol. „*A telefon kiváltság. Akinek telefonja van, az valaki.*” Aztán meg is szerzi, és boldogsága teljes lesz.

A számítógép azonban fontosabb. Mindenki úgy beszél róla, mint valami egetrengető csodáról, isteni, kifürkészhetetlen szerkezetről. „*Aki egyszer belekóstol, abba se tudja hagyni*”, állítja Madarasi Bandi, aki maga is Lenke példáján okulva „*belevág*” egy számítógépes tanfolyamba. A házban először Feri kezdi használni a gépet, mert a nyomdában kötelezően beíratják egy továbbképzésre, és ezen alkalomból láthatunk először gépet a sorozatban, a 26. részben. Ez fontos momentum, ugyanis a képernyőn keresztül így próbálnak minket rávenni, hogy haladjunk a korrall, és kezdjük el tanulni a számítástechnikát, mert ez a jövő egyik jövedelmező ágazata.

Több szereplő foglalkozik a témával, és gondolkodik hasonló pályaválasztásban, mondván, „*ez a számítógépes buli*” óriási jövő előtt áll. Dudás „*játékprogramokat szeretne konstruálni, és dől majd a lé*”, Dani (Julcsi egy barátja) szintén programozó szeretne lenni (érettségi előtti beszélgetés a 212. epizódban), Feri pedig egyértelmű számítástechnikai ambíciókkal kezd. De rajta kívül Kutya, és Lenke is „*belevág*” a tanulásba, Lenke például olyan jól halad, hogy egy idő után Bandinál is jobban tudja kezelni a gépet, ő ad neki tanácsot is! Ez is egyértelmű ösztönzés a felzárkózásra, és milyen igaz, mára már beigazolódott: a számítógépes szaktudás elengedhetetlen minden munkakörben. „*Csak érteni kell hozzá, és folyamatosan tanulni.*”, Feri figyelmeztet is minket, Lenke, a nyugdíjas boltos néni pedig példát is ad!

Aztán pedig az internetet övezi egy eszméletlen, misztikus csodálat. „Aki egyszer belekóstolt¹⁰⁷ abba, hogy mit jelent a számítógép, és belépett vele a hálózatba, az átéli a század csodáját.” Mondja Feri, aki ha megvehetné „*ezt a legújabb, Microsoft Windows 95 programot... egy csomó más csodát is*”¹⁰⁸ művelhetne. De Kutya is ekképp vélekedik, „*Hát ez valami csoda. És ebben mi magyarok is benne vagyunk? Nálunk is vannak ilyen gépek, és szakemberek?*” És hogyha már ideért hozzánk a „*fántásztikus elektronikus robbanás*”, élni kell a lehetőséggel, mert ezzel maradunk versenyképesek, és tanulni kell használatát, felzárkózni a nyugati országokhoz! Lenke, és Kutya esete mutatja, hogy mindenkinek elérhető a tanulás, csak el kell kezdeni, vagy „*bele kell vágni*”, és „*átélhetjük a század csodáját*”. Ez is egy pozitív nevelés, vagy meggyőzés, mely a technikai felzárkózást propagálja, és a számítógép használatát.

¹⁰⁷ A „belekóstol”, „belevág”, „számítógépes buli” kifejezések ismétlődnek, látszik, az alkotók tudástára elég sekélyes ebben a körben, ami nem meglepő, hiszen Magyarországon ezidőtájt kezd megjelenni a számítógép, és az internet. Lenke, Kutya, Feri, Géza bácsi, és Dudás is, mind a „belevágok” szóval fejezik ki, hogy elkezdik a számítástechnikai alapismeretek tanulását. A „belekóstol” szó is benne van két idézett szövegünkben. Több nevezék azonban sokszor érthetetlen, és értelmetlen. Például egy helyütt azt mondja Feri: „*Karácsonyig összegyűjtök annyi pénzt, hogy beszállhatok az internetbe. Ha ez nem sikerül, akkor is legalább haza tudok szólni, ha valami közbejön.*”. Etus pedig „*EGY internettel*” lepte meg Julcsit karácsonyra. Mindkét mondat kultikussá vált az internetező fiatalok körében.

Ezek értelmetlen mondatok, hát még Jutka azon vélekedése, hogy a „*számítógép nem tudja megjavítani az iskolában a padokat, vagy a levert csempét. Vagy esetleg olyan gépet is kapni, ami elbűvöli az önkormányzatot?*” [???]

¹⁰⁸ Ismét egy kultikussá vált mondat, de azért, mert Feri rosszul, „*mikroszoftnak*” ejti ki a cég nevét, amit megismétel Jutka is, amikor azt mondja, megveszi neki karácsonyra „*ezt a mikroizét*”...

Egyébiránt, itt is reklámról van szó, ugyanis a 10.000 forintos, különleges karácsonyi kedvezményről beszél Feri, aminek keretében megvásárolható a Windows legújabb verziója. Ezt aztán megismétli egy későbbi jelenetben, sőt, felhívja a figyelmet a tiszta szoftverhasználatra, nem szeretne programot letölteni az internetről, mert az lopás. „*Arra biztatnak, hogy lopjak, mint a többiek, de nincs kedvem hozzá*”. Vegyetek eredeti Microsoft Windows 95-öt! A Szomszédok 100 (Szerk. Vadas Mihály. 1991., POLYGON Kiadó- TRIART BT.) egyik oldalán is található egy Microsoft, Számalk, egész oldalas reklám. Feri a Számalkhoz is járt tanulni.

Mentős eseteken keresztüli prevenció

Mágenheim Ádám mentős, minden egyes kihívott balesete egy tipikus emberi hibából, nemtörődömségből, mulasztásból, hanyagságból, vagy nagyozolásból eredeztethető, így arra próbál figyelmeztetni a sorozat, ezeket ne csináljuk, mert úgy járunk, mint Mágen páciensei.

Legjobb példa erre a vízparti esetei,- ezek közül van a legtöbb, ami direkte figyelmeztető erejű, és rendszeres emberi hibákra próbál rávilágítani, érzelmi ráhatással elérni, hogy meggondoljuk, mielőtt szerencsétlen bajbajutottakhoz hasonló t cselekednénk. Gyakorlatilag ez lenne a prevenció értelme.

A legelső eset több mint tipikus, (7. rész) a felhevült testű lány előmosdás nélkül beleugrik a Dunába, és begörcsölnék az izmai. (egyébként itt tűnik fel, még gyakornokként Mágen későbbi kolleginája, Éva) Rendszeresen előforduló vízparti baleset, csakúgy, mint az, amikor valakinek úgy törik el a gerince, hogy fejest ugrik a sekély vízbe,- ilyen baleset kétszer is történik, a 137, és 166. részekben, szerencsére nem történik egyiknek sem baja, annál is inkább, mivel László éppen a helyszínen nyaral, és így időben ellátják az ideiglenesen megbénult fiút. Meg egyébként is, Mágen jelenléte garancia a gyógyulásra... Ezek a jelenetek is úgy lettek megkonstruálva, hogy adott a félelem: valami történni fog, de azért, mert tudjuk, helytelen, amit csinál az illető (például a hanyag, nagyozó lány beugrása a „*Pá drágám!*” flegma elköszönéssel).

Aztán történik egy olyan eset is, ami a szülők számára intő, egy anyuka beengedi az úszni nem tudó fiát a Velencei tóba gumicsónakázni, hát persze, hogy beleesik a vízbe, szerencsére azonban itt is kéznél egy gazdagréti hős, János menti ki a fuldoklót. (majd körülbelül 5 percen belül egy kedves ismerős érkezik mentőn, ami felettébb érdekes tény, lévén, elég nagy a távolság a főváros, és a Velencei-tó között) A szülők felelősségére hívják fel itt figyelmünket, ahogyan egy teljesen más eset kapcsán az 53. fejezetben történik, egy gyerek a hanyagul asztalon hagyott gyógyszereket eszi meg, amitől mérgezést kap.¹⁰⁹

Ahogyan a fenti lány is, megesik, hogy a baleset egy póruljórás, vagy durván fogalmazva „büntetés”, amit valamilyen szabály áthágása miatt „érdemelt ki” a beteg. Isten nem bottal veri meg azt a fiatal nőt, aki tilosban fürdött, illetve napozott, mivel napszúrást kapott a tűző napon. Másnaposan aludt el a napon, tehát duplán is ellenpéldát mutat: egyrészt nem kifizetődő nagyon berúgni, másrészt pláne nem ajánlott tilosban fürdeni, mert ettől az illegális „*pocsolyától kaphat belfertőzést, hólyaghurutot, vagy szervgyulladást*” .

Az autóbalesetek is olyan szerencsétlenségek, amiket gyakran okoz emberi mulasztás, vagy hanyagság, de leginkább a szabályok áthágása, például mobiltelefon használata, vagy a biztonságiöv be nem kapcsolása. Nem véletlen a

¹⁰⁹ Érdekeség, hogy színházi, vagy „mű-gyógyszerek” helyett (már ha léteznek ilyenek) jól láthatóan M & M cukorkákat eszik meg a gyerek, nyilván azért, mert nem lehetett volna valódi gyógyszer adni. Azonban elég vicces így a jelenet...

példa, a 170. részben Klarissza, a tehetős arisztokrata, akkor még (1997) kuriózumnak, illetve „elektronikai csodának” számító mobiltelefonnal a kezében vezet, aminek meg is lesz az eredménye... A 306. fejezetben pedig Dani nem kapcsolja be az övét, ellentétben a mellette ülő, ismételten példát mutató Julcsival, így betörik a feje, amikor hátulról nekik mennek. Ezen kívül Juli karambolozik, persze nem ő a hibás. A főszereplők közül Ferit üti még el egy kocsí, de ott viszont ő volt figyelmetlen (hogyan lehet?), mert nem nézett szét az úttesten, amiután leszállt a buszról. Még neki is van gyenge pontja...

Tipikus emberi mulasztásból keletkeznek a tüzek, amelynek a legismertebb formája az, amikor valaki a vasalót otthagyja a ruhán, az egyik ház így gyullad ki, de fiatalok is okoznak erdőtüzet, mert nem oltják el a tábor tüzet, holott eleve tilalom van érvényben ellene.¹¹⁰ És a karácsonyi jelenetnél is kigyullad a gyertya miatt a fa, amire Etus megjegyzi, hogy elfelejtette a vizeskancsót, ötletet adva a karácsonyozóknak a tragédia megelőzéséhez. Ugyanilyen elterjedt, kísérletezésből adódó balesetek a petárdázásból származnak. Az egyik legakciódúsabb, robbantásos jelenetben (10. rész) Mágén afféle fehércsapó hősökként, az ölben viszi ki a házilag petárdát készítő fiút az égő házból, aki persze megbánja tettét, és ismét megvan a nap hőse. A petárda azonban akkor is veszélyes, hogyha gyári, erről tanúskodnak azok a képsorok, amelyek az iskolában robbantott gyerek fejét mutatják, igazán horrorisztikus, véres seb tátong a fején, a kezén egyszerűen elrettentő (149. fejezet), és el is veszti az egyik szemét! (Erre jön a most elég morbid Szomszédok-poén: „*Ő a család szeme-fénye.*”)

Mágénéket öngyilkosokhoz is riasztják, mindkét eset egy zűrös magánéletű, arisztokratahoz fűződik, ami nem véletlen, mutatja a csillogó felszín alatti lelki ürességet, és apátiát. Az egyik Ágika, akinek Ádám menti meg az életét, a másik pedig a már említett Klarissza. Ennek kapcsán pedig egy karácsony előtti részben fel is hívják a nézők figyelmét, hogy ilyenkor az egyedül maradt rokonaik mekkora lelki terhet viselnek, és sokkal hajlamosabbak az öngyilkosságra, ez való igaz, ilyenkor sokkal több ilyen történik, amelyek többsége csak kísérlet, vagyis segélykiáltás. Erre oda kell figyelni, a Szomszédok is ezt mondja nekünk!

Vannak még persze egyéb balesetek, melyek mind egy-egy apró gondatlanságra világítanak rá, például a biciklisnek eltörik a keze¹¹¹, amikor a járatlan úton ereszkednek le a domboldalon, kétes eredetű patakvízből isznak a kirándulók, akiket utána mérgezéssel szállítanak kórházba (57. rész), látható, hogy ezek is

¹¹⁰ Egy harmadik, mókás eset a Vágási lakásban történt. Feri vélt anyukája ekkor (45. fejezet) melegíteni szeretne magának ételt, de nem ismeri az elektromos tűzhely működési elvét, ezért a sütőben rak tüzet, akár egy sparhetba. Szerencsére a szomszédok észreveszik a füstöt, és idejében megakadályozzák a tragédiát. Emellett még van arra is idő, hogy Taki elmondja Sümeghynek, hogy az elektromos tüzet nem szabad vízzel eloltani...

¹¹¹ 220. fejezet. Az esés azért olyan élethű, mert a kaszkadőr tényleg képtelen volt lefékezni, és tényleg elesett, és tényleg eltörte a karját!
<http://index.hu/kultur/eletmod/bradpitt0528/>

mulasztásból eredeztethetőek. Mágenheim Ádám, mint mentős tehát egy nagy, antropomorf, dorgáló mutatóújj, egy figyelmeztetés, hogy ne legyünk hanyagok, tartsuk be az írott, íratlan szabályokat, és figyeljünk oda embertársainkra, mert ha nem, olyan sors vár ránk, mint betegeire!

A politika megjelenése a sorozatban

A Szomszédok egy rendkívül kivételes sorozat. Egy olyan párhuzamos világban játszódik, amiben ugyanazok a közéleti események történnek, mint a mi világunkban (persze kéthetes csúszással, mivel kéthetente, csütörtökönként került sugárzásra). Ha úgy tetszik, a Szomszédok, egy második Magyarország, a maga idealizált szereplőivel, és cselekményeivel, túlzóan realistán bemutatva (mely sokszor irrealitásba csúszik át) de a lényeg, azok a történetek, amelyek meghatározzák a magyar hétköznapokat, tehát maga a történelem, ugyanúgy ott van a sorozatban is, mivel az elvileg tükrözni próbálja a magyar életet, viszonyokat. Az már más kérdés, hogy ez inkább egy idealizált, leegyszerűsített mása a való életnek, ugye a kétféle szereplőtípussal, a sok, beskatulyázható jó, illetve rossz cselekedettel, kézenfekvő problémákkal és redukcionista problémamegoldással. A mi szempontunkból a fontos a törekvés, és az alapkoncepció, hogy ne egy egyszerű, családtörténeti filmsorozat készüljön (mint Horváth Ádám új sorozata, az Életképek), hanem egy közélettel aktívan, és intenzíven foglalkozó, kicsit gondolkodásra serkentő, jelentős mondanivalót közlő alkotás, és ezt úgy lehet leghatásosabban elérni, hogyha a valós élet politikáját átültetjük a kitalált univerzuméba. Ez maradéktalanul, és a filmtörténelemben egyedülálló módon meg is történt. Ezzel pedig lehetőség nyílik arra, hogy a szereplők véleményt alkossanak a világuk, (és a mi, való világunk) közéleti gondjairól, politikai eseményeiről, üzeneteket közöljenek ezzel kapcsolatban,- és ezt meg is teszik megannyiszor, ami megint csak egy unikummá teszi a teleregényt.

A Szomszédok nemcsak, hogy komolyan veszi önmagát, hanem tud is önmaga létezéséről. Túlon túl jól sikerült e paralell világ, annyira meg akar felelni a valós élethez való hasonlósághoz, hogy magában a filmben is létezik egy (vagy inkább, A) Szomszédok nevű sorozat! Mindezt egy sor remek kikacsintás bizonyítja, melyek egyrészt erősítik a realitáshoz való hasonlóságát, másrészt pedig rendkívül jó poénok! Eleve az első részben Kudlik Júlia bemondja a híradóban, hogy mától csütörtökönként *„három magyar család hétköznapjait kísérelhetjük figyelemmel”*, (Szölösy doktor nézi az adást, és ironikus módon nem túl lelkes).

Maguk a lakók is nézik a Szomszédokat. A 8. fejezetben Julcsi Takácséknál nézi, ekkor még nincs tévéjük, és Sümeghy is arról beszél a 98. epizódban, hogy

csütörtökönként a „magyar Dallas” van adásban. Sőt Taki a 149. fejezetben idegesen kapcsolja be a TV-t, de abban pont a Szomszédok kezdődik, hallani a jól ismert zenét, erre egy pillanat alatt, nagyadag önironiával¹¹² kikapcsolja: „Nem nézem a tévét!”.¹¹³ Tehát van ott is Szomszédok, erre több, humorosabbnál humorosabb utalás van, például amikor megszólal valahol a filmzenéje, rögtön megismerik! Jutka egy alkalommal órán zeneműveket játszik le, melyek közt ott van a főcímdal. Aztán amikor felteszi a kérdést, hogy ki írta őket, mosolyogva hozzáteszi, „ezt biztos ismeritek.” De Gábor Gábor is felismeri egy alkalommal az ismerős dallamot.

Érdekes módon azonban néha tudatában vannak annak, hogy ők egy szappanopera szereplői, legalábbis Taki bácsi igen, amikor Veres úrnak azt mondja, „ez nem a rabszolgasors című sorozat, ez egy másik”. De sok más utalás van még a Szomszédok-reális fikció voltára, például amikor a híres színész, Zenthe Ferenc (alias Takács István) szerepel a TV-ben, vagy a rádióban, vagy egy újság címlapján... Mennyi vicces kikacsintás, a 16. fejezetben Böhm a Kétszerkettő néha öt című filmet nézi, amiben Zenthe (vagy Taki?) a főszereplő, majd megkérdi Takit, ismeri-e, mire ő a jellegzetes arckifejezéssel válaszolja, hogy nem. De hallgatják a Szabó Családot is, ahol Kárpáthy Zoltánt játssza Zenthe, Lenke mondja a 6. részben, hogy szereti őket.

Bravúrosan szellemes még a Takács család szertartás szerű megemlékezése a jubileumokról. A 100., 150., 200., 300. fejezetek ugyanazzal a jelenettel kezdődnek, de természetesen időrendben a cselekménnyel haladva: Taki reklamál, hogy a reggelinél elfelejtették kivinni neki a sőt. 100. rész: „Fantasztikus sorozat, jubileum, évforduló, ünnepség! Csapjunk egy vidám bulit! Megszámoltam, pont száz!” 150. rész: „Százötvenszer mondom, hogy ne felejtsetek el a sőt! Valami kis só nélkül ízetlen. Ha sótlan ételt tálalsz, nem ízlik

¹¹² Ugyanilyen önironizáló jelenet a 282. fejezet eleje. Taki, és Lenke az utcán arról diskurálnak, hogy milyen egyszerű kis életük van, „mi nem lennénk jó szappanopera szereplők... velünk nem történik semmi.” És ekkor jön egy bőrkabátos, bunkó természetű fiatalember, eldob egy zsebkendőt, és ezzel szappanoperába illő bonyodalmat okoz, hogy történjen is velük valami! Taki felveszi a szemetet, mert azt hiszi, elejtette, a srác pedig egyszerűen lehülyézi. Tovább folytatják:

„Ha most lett volna ott [távra mutat] egy kamera, mi most szappanopera szereplők lehetnénk.

-[...] olyanok vagyunk, mint két öreg nyugdíjas. Kit érdekelne a mi életünk?

-Hát, ha más nem, akkor a többi öreg nyugdíjast, vagyunk elegendő. Én jelentkezem szappanopera hősnak.”

Mindezek háttérben pedig egy eszméletlen baki: a fiatal srác, aki csak egyszerűen ment az utcán, a háttérben földbegyökerezett lábbal áll, és nézi a távozó öregeket... A rendező nem szólt neki, hogy jó járőrként statisztaként életszerűen tovább kellene haladnia.

¹¹³ Természetesen ez a valóságban nem történhet meg, ugyanis ha a fiktív szereplő találkozik önnön magával, az azt jelentené, hogy a tér, és az idő magába fordult, akár egy farkába harapó kígyó. Ebben az esetben a tér-idő kontinuitás megszakad, és az általános relativitáselmélet szerint az univerzum önmagába roskadva megsemmisül.

a közönségnek. Túlsozni sem kell, csak éppenhogy, tudod, az íze miatt.” 200. rész: „Kétszázadszor mondom, hogy elfelejtettétek a sót!” 300. rész: „Nem mondom el háromszázadszor, hogy...””, micsoda ötletesség kérem!¹¹⁴

Készen áll tehát a világ, amely tükörképként képes véleményt alkotni, és kritikát megfogalmazni önnön magáról, lényegében a való világról. Nézzük tehát, hogyan teszi ezt meg a Szomszédok, hogyan fejt ki álláspontját a politikai eseményekről!

Ellenszenv a nómenklatúrával szemben

A sorozat kezdettől fogva ellenségesen viszonyul a kádárista pártállamhoz, ami nem csoda, hiszen a kezdetekor már válságban van a rendszer, és ország egyaránt, kénytelenek bevezetni az adót, miközben az árak az égbé szöknek, és a leépítések gyakoribbá válnak. Rendkívüli nyíltsággal beszél ki az „elvtársakat”, kollektíve őket vonva felelősség alá: „Ez a TI bukásotok Kenéz, TI adósodtatok el csontig, és MI fizetünk!” Ti- Mi, megnevezetlenül tálalva Géza bácsi, és Kenézy elvtárs (sic) vitájában a kettészakadt tábor: egyik oldalon az apolitikus, kis emberek, másik oldalon a nómenklatúra tagjai, a sorozatban e két fél között van politikai csata, ha úgy tetszik, ami a régi rendszert alkotók, és magának a

¹¹⁴ A 174. fejezetben ugyanilyen visszatekintés, vagy visszautalás történik az előző karácsonyra (148. rész), amikor az összes szereplő a Mennyből az angyalt énekelte. „Holnap mégiscsak együtt éneklünk az egész családdal, az egész országgal, a Mennyből az angyalt.”

Létezik egyébként visszacsatolás is a „való világból” ezen a téren, amely abból adódik, hogy sokan képtelenek elvonatkoztatni a szerepet a színésztől, és azonosítják a kettőt. Csűrös Karolát például Szlovákiába meghívták egy nemzetközi keramikus találkozóra, holott egyáltalán nem ért a kerámiakészítéshez, Mágénheim Ádámot a magyar mentők tiszteletbeli mentősnak választották, és Takiról is úgy ír egy gazdagréti újság, mint egy meghatározó taxisról a környéken. MTV Archívum: Szomszédok újra!

http://videotar.mtv.hu/Videok/2009/04/13/15/Szomszedok_ujra_.aspx

A 60. epizód úgy ér véget, hogy Ferit elütik, és vérbe fagyva fekszik az utcán. Ezt a részt leadták csütörtökön, (1989. augusztus 10.) pénteken pedig Nemcsák Károly közönségtalálkozóra ment. A szervezőkön rendes pánikhangulat lett úrrá, hogy mi van most „Ferivel”, kórházba került, el tud-e jönni, vagy nem? Frizbi:

http://www.youtube.com/watch?v=12j5-ER_n0w&feature=related

A megannyi utcai „leszólításról” nem is beszélve, amikor a sorozatbeli nevükön szólítják a színészeket, teljesen azonosítva őket a játszott figurával, mint ahogyan Koltai János meséli, hogy egy taxis ezt mondta neki: „Tudja, örülök, hogy kudarcot vallott a doktor feleségével, mert az lehetetlen, hogy magának minden sikerül!” Szomszédok 100 (15 beszélgetés a sorozatról) Riportkönyv. Szerk. Vadas Mihály. 1991., POLYGON Kiadó-TRIART BT. 61. Az idézett mű, és Vadas János másik idézett könyve interjúkat tartalmaz a színészekkel, ők rengeteg hasonló történetet mesélnek.

kádárista rezsimnek a bírálataiban merül ki. Géza bácsi a fő politikus, és mondjuk ki, kommunistaellenes álláspontjait fitogtatja rendre, ahogyan teszi is még az 59. fejezetben. Azt mondja, szereti a szerdai Magyar nemzetet, mert „*mindig jól odapakol NEKIK.*” Végül is, e megnevezetlen névmásokkal fejezik ki a táborokat. Állandó vitapartnere Kenézy, egykori nyomdavezető, pártfunkcionárius, Géza szerint „*nem is megy az út jobb oldalán*”. Ám ez a Mi-Ki megkülönböztetés egyáltalán nem önkényes, a másik oldalon is alkalmazzák, például amikor Bakonyinak világos lesz, hogy nem ő lesz a fő erdészmérnök (ezt a posztot János kapja), barátai ekképp nyugtatják: „*Nem baj, maradsz velünk, legalább barátok közt [sic!] leszel.*” Szerencsére ez az ellenségeskedés nem alakul egymás fékevesztett szapulásába, de számos esetben hallatják éles szavaikat a régi rendszer képviselői ellen, mondván az ő hibájuk a mostani helyzet. Jutka példamondata ezt jól jelképezi (40. fejezet): „*Azt mondtam, hogy akkor torzult el a politika és gazdaság, hogy most ennyi bajunk van.*” De Kenézy és Géza szópárbaja is nyíltan kemény, ezt legjobban illusztrálja a 149. rész tanulságos diskurzusa.

„*-Mindenki ugyanúgy kíván boldog új évet, de hozzáteszi, hogy sajnos nem lesz az.*

-Egyébként ez a ti bukásotok Kenéz!

-Azt mondja, „ti”. Én nem cipeltem haza dollárokat, de 11% a munkanélküli, 20% a nyugdíjas, majdnem egyharmada, ebből nehezen mászunk ki! Nem „ti”, hanem „mi”!

-Én mertem volna ilyeneket mondani annak idején, biztos nem úsztam volna meg szabadrólbon! De mondjad elvtárs, nyugodtan! Akkor is TI szúrtátok el, de pokolian!”

A másik funkcionárius Bujáki, aki a gazdagréti általános iskola tanári karába kerül, mint ejtőernyős. Hávelt gyakorlatilag megszarolták, hogy vegye fel. Azonban Bujáki beilleszkedik, és egyáltalán nem negatív szereplő, mint mondjuk Bakonyi, vagy Kenézy, akivel azért Feri még jóban van. De vele is úgy beszélnek, mint egy zsarnok kollektíva tagjával, „*Hú de demokratikusak VOLTATOK!*” mondja Béla a 76. fejezetben. Konkrét politikus nevek sohasem hangzanak el, csak ez a kollektív felelősségi elv szerinti királyi többes.

Ezzel viszont nagyon durván ostorozzák a nomenklatura tagjait, de pont ezért, mert az ő számlájukra írják a válsághelyzetet.

Sok-sok utalás van a megszálló Vörös Hadsereg, és Oroszország ellen, ezek kegyetlenül, de humorosan osztják őket. Például szimbolikus értékű a tény, hogy az iskolában senkinek sem megy jól az orosz nyelv, a tanárok egyre panaszkodnak, hogy rossz jegyek születnek... Aztán amikor végre megszüntetik a kötelező orosztanulást, mindenki egyformán örül neki! A 155. fejezetben (1993) Kutya azzal a hírrel kezd Sümeghynek, hogy „*visszajöttek*”... Oszkár persze fel van háborodva, hogy ez világháború kezdete, hogy illet nem lehet, mire Kutya beinvitálja az olvasószobába, hogy meghallgassa a híreket. Rádió helyett az asztalon egy papír van ezzel a felirattal: „*Ma április 1-je [sic] van!*”.

Ez is mutatja az ellenszenvet az ideiglenesen itt állomásozó csapatok ellen, mely szinte végtelen.

A nőmenklatúra, és az ancien régime kiszolgálóit tehát nem szeretik, ők (Bujákit kivéve) negatív szereplők, és csoportjuk, az ellenérzésekkel együtt összeroskodik az egyszerű bürokratákkal, hivatalnokokkal, akiknek pedig megtestesítői Rozsomák, és Kerei. Konkrét jelenetek vannak, amik ellenszenvessé teszik a szemünkben e hivatású egyéneket, egy-egy hivatalban, például amikor János a földhivatalhoz megy be, mert egy telekről szeretne adatokat kikérni, és a nő elkezd neki mondani, hogy „*Vár húsz percet, odaadok egy nyomtatványt, amit kitölt, utána postán kér rá illetékbélyeget, beviszi a tanácshoz, ott rányomnak egy pecsétet, majd elküldi nekünk postán, és...*”, sajnos a szerteágazó bürokratizmus napjainkban is ilyen körülményes,¹¹⁵ nos ezt itt negatívan állítják be, amivel kritika tárgyává teszik. Az esztelen, és bonyolult bürokráciát is elítélik, és az azt alkotó embereket, akik egyrészt kötődnek a hatalomhoz, másrészt nekik is, valamilyen szinten hatalmuk van, harmadszor pedig, akár egy jegyellenőr, csak rossz dolgok kapcsolódnak hozzájuk. A szürke, fölényeskedő, gőgös, tudálékos hivatalnok alakja sötét árnyékként magaslik az egyszerű, Lantos utcai lakó fölé, amikor kis birodalmába, a Tanácsra, vagy valamilyen hivatalos helyre szándékozik belépni.

A rendszerváltás megjelenítése

Történelmileg pont szerencsés időpontban kezdte meg működését a Szomszédok, ugyanis pont lendületbe jövésekor indult meg, és csúcspontba ért az a folyamat, amivel gyakorlatilag békésen, kádárista diktatúrából demokratikus köztársasággá alakult az ország államformája, és megszületett a szuverén, független magyar állam. (ezért fontos korrajz is egyben) Ezt nevezik ma rendszerváltásnak. Több motívuma, és pontja is van, ezekre külön reflektálnak a Szomszédok, magvas mondanivalót megfogalmazva.

Az első, és leginkább szimbolikusabb aktus az 1956-os, addig ellenforradalomnak nevezett eseményt „népfelkelésnek”, majd forradalomnak kezdték nevezni, és exhumálták, majd újratemették Nagy Imrét, és a forradalom és szabadságharc mártírjait. '56 borzalmairól Etus mesél sokszor, ő akkor vesztette el a Szikszait, férjét, és csak annak köszönheti Juli, testvére, és ő az életét, hogy a boltban voltak, amikor bombatalálat érte a házukat. Meghatódva

¹¹⁵ Hiszen már Sümeghy is megmondta a 111. fejezetben: „*a bürokrácia és spekuláció nem múlik el egyik napról a másikra, sőt, napjainkban egyre inkább erősödik.*” Késérő igazság...

emlékszik vissza ezekre a megrázó élményekre. Érdekes, a 23. részben (1988. március) még nem „forradalomról” beszél, hanem azt mondja, „akkoriban fejére fordult a világ”, csak később nevezi nevén, ahogyan a többiek is. Mindennek az iskolában van a legnagyobb jelentősége, hiszen eddig negatív színben, a csőcselék ellenforradalmaként illet beszélni ’56-ról, Pozsgay kijelentése¹¹⁶ után viszont ez már nem állta meg a helyét, és a tanárok is összezavarodtak, főként Csaba, aki történelemtanár. A 65. epizódbeli szülői értekezlet ezt a tanácsalanságot mutatja be. Egy szülő felrója neki, hogy „forradalomként” oktatja ’56-ot, és, hogy összezavarja ezzel a gyerekeket. Csaba védekezik, a tényeket fogja tanítani, legjobb tudása, és hite szerint, és „igyekszik, hogy a történelmet tanítsa, és nem a régi értelemben vett világnézetet.”¹¹⁷ Egyszer Béla bácsit kéri fel, hogy mint öreg, magyarázza el, mi is volt, ez azonban nem történik meg, és nem is foglalnak állást a kérdésben a tanárok, csupán megmaradnak ennél a semleges, defenzív álláspontonál, ami nagyjából Csabáéval azonos. Egyébként rendkívül jól ábrázolja a sorozat az ezzel járó káoszt, és fejetlenséget, amikor a régi tankönyvben nem az valós történesek vannak, de az új később érkezik, mást kell tanítani az iskolában, mint ami az egyetemi felvételi, plusz még ehhez jönnek a szülők reklamációi, és az egyébként is döntési potenciálban szűkölködő igazgatóra nehezedő nyomás fentről...

Konkréten az újratemetéssel, és Nagy Imre tragikus sorsával kapcsolatban semmi sem hangzik el, azonban lehet, hogy számmisztika, lehet, hogy direkt tiszteletadás, lehet, hogy csupán véletlen, de az 56. fejezetben van róla csak szó, Julcsi kérdez ismét a témáról, és Böhm beszél arról, hogy meg akarja nézni a másnapi temetést, mert „mégiscsak történelmi jelentőségű esemény.” Viszont fontosnak tartja mindenki a nevezék változtatását, és magának a megemlékezésnek a súlyát is nagyra tartják, Böhm például idegesen hívja fel Sümeghy figyelmét rá, hogy az 1990-es évkönyvben október 23-án nem a forradalom van megemlítve, hanem Pelé egyik góljának 50. évfordulója.

A privatizációt néhol üdvözlük, néhol viszont nem, látszik, nehéz álláspontot kialakítani ezzel kapcsolatban. Alapvetően elítélendő lenne a régi gazdasági szerkezet, már csak az *ancien régime* utálata miatt is, azonban a vállalkozásokkal kapcsolatban is erős a kételkedés, gondoljunk csak a nyugati típusú, kapitalista üzletemberek unszimpatikus, és negatív voltára.

Először Julin keresztül értesülünk a problémáról, a szövetkezeti forma válságban van, ezért kilép, és belekezd a Gábor- Juli stúdióba,- amikor megtudja mindezt Mágen, egyáltalán nem lesz boldog, sőt! Ekkor nagyon is úgy tűnik, nem lesz jó vége, Juli elkezd zúlleni, állandóan ittasan állít haza, mert Gáborral mulatoznak, ráadásul bizonytalan a vállalkozás sikere is, mégiscsak egy merész kezdésről van szó. Aztán persze minden jóra fordul.

¹¹⁶ Természetesen konkrétan erről egy szó se esik a Szomszédokban.

¹¹⁷ Paradox módon Rozsomák tesz pontot az ügy végére. Szavai elég érdekesen hangzanak: „Én megbízom a tanár úr módszereiben... Beszéljünk a hittanítástásról!”

Feri nyomdájában ugyanez a helyzet, azonban ő az új forma híve. Egy alkalommal elmegy az áram az üzemben, Feri pedig bírálni kezdi a céget, mondván az új munkahelye (egy másik, „maszek” nyomda) nem állami, és mégis jobban megy, mint az elvileg „modern, és biztos, szocialista termelési módszer”. Aztán be is igazolódik félelme, a nyomda tönkremegy, és egy magánvállalkozásnál, a Griff lapnál helyezkedik el, mellette persze folyamatosan keresetkiegészítő munkákat vállalva.

Ahogy a számítógép kezeléséhez, a privatizációhoz is kedvet kap Lenke, és lázas munkába fog annak érdekében, hogy megmentse a boltot, ám sajnos nem jár sikerrel, a kapitalizmus nagyhala őt is eléri.

A szavazásokkal kapcsolatban erős, tudatos propaganda folyik, de nem választási kampány, csupán arra való ösztönzés, hogy mindenki menjen el szavazni! Ez a következő fejezetre is vonatkozhat, hiszen nem csak a '90-es választások, a többi is ugyanígy jelenik meg a sorozatban. Ennek Horváth Ádám nagy, központi jelentőséget tanúsít,¹¹⁸ mint tudatos, meggyőző elemet a Szomszédokban. Arról soha sincs szó, hogy kire, egyedül Bujáki, és Kenézy olyan emberek, akiknek közül volt a sorozatban gyűlölt MSZMP-hez, és valószínűsíthető, hogy utódpártjára szavaznak, de ez is csak utólagos spekuláció, a sorozatban nincsen direkt kampány, vagy pártpropaganda. Erről, vagyis, hogy fontos elmenni szavazni a rendelőben, néha otthon, de legtöbbször az iskola nevelőjében, mint az értelmiség sorozatbeli fórumán hallunk, és sohasem nevezik meg, kire kell leadni a voksunkat.¹¹⁹

Konkrétan pártokról nem hangzanak el vélemények, csupán egy esetben: 1994. májusa után Horn Gyula alakít kormányt, és ez felébreszti Kutya úr erős szkepticizmusát, és mély aggodalommal tölti el. A 186. részben Takitól kérdez, -„Most mi lesz, te nem aggódsz?

-Nem szokásom. [totálból, a kamerába] A dolgoknak az a rendje, hogy változnak, hát most változtak. De, hogy megmondjam neked, hogy mi lesz, arra nem vállalkozok.”

Kutya azonban nagyon beleéli magát, és a következő részben a másik zoon politikonnal, Sümeagyhyvel vitatja meg a kérdést sakkozás közben.

-„...attól tartok, olyan lesz, mint tíz éve.... Baj van önnél, ugye drága művészem?

¹¹⁸ MTV Archívum: Szomszédok újra!

http://videotar.mtv.hu/Videok/2009/04/13/15/Szomszedok_ujra_.aspx

¹¹⁹ Ennek kitűnő példája a 74. fejezet, ahol már percek óta folyik rábeszélés Mágen kollégája részéről, hogy „el kell menni élni alkotmányos, demokratikus jogunkkal”, és amikor Laci felteszi a kulcskérdést, hogy „de kire?”, pont akkor jön Mágen témaváltó mondata, és a beszélgetést más mederbe tereli. Valahogy ilyesmi figyelhető meg mindenhol, például a 181. részben, amikor Lenkével történik ugyanez. (pártprogramot ismertető, lelkes aktivista fiatal kopogtat nála, innen a téma felhozatala) de Taki kérdésére, hogy kit választ, annyit felel: „Titok.”

-Szó sincs bajról, képviselő úr! [...] Először is, EZ a csapat, nem AZ a csapat, Ez a világ nem AZ a világ, például nincsenek megszállók. Akárhogy figyelsz, kimentek, nem szólnak bele, hogy mi, meg, hogy.

-Hát, kimenni kimentek az nem vitás. Most meg ez a ló is ugrik egy nagyot, kimegy. Kivonul, és mégis itt a baj!”

És egy potenciális reklámmal (a budapesti búcsú május 26-án a Budapest Sportszarnokban, ahol megünneplik a kivonulást) véget vetnek a feszült jelenetnek. Valahogy eszméletlen feszesség uralkodik eme virágnyelvű, hasonlatokban, és utalásokban bővelkedő dialógusban, egyrészt a téma miatt, (amit Kulka János nagyon jól kifejt az egyik riportjában¹²⁰) másrészt a beállításból adódóan, ami a kemény, politikai téma közben szemből mutatja a fejeket, és a hatásszünetes lélegzetvisszafolytatásokat, de amikor lezárul a vita, kívülről, megkönnyebbülten veszi a két barátot. Ráadásul a sakkozás miatt mindketten ülnek, erre a statikus nyugalomra ül rá a politikai feszültség.

Vélemény párttal kapcsolatban csak ez az óvatos szkeptikus aggodalmaskodás hangzik el. Mellette pártnevek, (pl. 43. rész- FIDESZ) természetesen, de ezek is ritkán, és csak a párbeszédek életszerűségét növelendő.

A mindenkori választásoknak nem is a kimenetele fontos a Szomszédok számára, hanem a lezajlása, a humanitásból adódóan mindig ezt teszik kritika tárgyává, az aljas egymásra mutogatást, az ellenségkép kreálást, azt az egész kampány hadjáratot, amit minden egyes alkalommal felforgatja a békés magyar közéletet. A 198. fejezettől ezt egy leleményes párhuzammal modellezik: az önkormányzati választásokkal véletlenül egy időben közös képviselői választásokat is tartanak (itt is látszik, mennyi mindent ki lehet hozni az alapszituációból). Kutyának egy gonosz konkurens akad, akivel mint ős nemezissel küzd szüntelen, mert az szeretné megszerezni a Lantos utca 8 képviselői posztját is.

Kíméletlen kampányba kezd kutya ellen. *„Itt is lesz kampány, röpcédula, plakátháború, tévéhirdetés?”* kérdi Kutyától Feri gúnyolódva, mintha az ő házukban annyira egyértelmű lenne a szeretett képviselő maradása. És kiderül, VAN háború! A szemtelen virágárusnő Pongrácot próbálja megvesztegetni, (fagyival, és csokival), hogy hordja szét a reklámcéduláit, de ő ezt szabotálja, és jó kezekbe, Kutyának adja az összest. Ám a nő nem áll meg, személyesen is agitál személye mellett, amire Sümeghy idegesen elzavarja: *„Itt kezdődik a kampánycsend!”* Vagy mégsem? A hajthatatlan Ágika arrogáns modorban szemléli meg remélt tróntermét, az alagsori szobát, ahol majd berendezi udvartartását, de Lenke, Kutya és Sümeghy, az erényesség bajnokaiként udvarias modorban zavarják el az egyébként tenyérbemászó, és szemtelen nőt. Mondanunk sem kell, hogy Kutya úr maradt a panel igazságos királya. Egy ellenszavazat volt, vajon kié?

¹²⁰ Szomszédok, az önmagát beteljesítő prófécia.

http://index.hu/video/2010/01/16/szomszedok_az_onmagat_beteljesito_profecia/

A rendszerváltozás válságával kapcsolatban még az állandó panaszkodást, rendszerkritikát lehet megemlíteni, de erről felesleges konkrét példákat hozni, minden epizód telis tele van bírálatokkal, és panaszokkal, „most drágult a kenyér, most drága a benzin, most fejtelenség van odafönn...stb. stb.”. Mindez a legkiszolgáltatottabb nyugdíjas réteget sújtja, melyről már szoltunk az arra alkalmas fejezetben.

Alapvetően viszont azt mondhatjuk, a Szomszédok üdvözik a rendszerváltozást, ami a fentebb leírt végtelen ellenszenvnek, és más egyéb politikai okoknak tudható be, melyekről a most beszélünk.

Konkrét álláspontok

Sok esetben egy-egy bel-, külpolitikai esemény kapcsán azért elhangzanak vélemények, ami az eszményített Szomszédok embertípus, tehát a kisemberek szempontját, a teljesítési politikát, és a nyugati típusú, liberokrata elit mindenkori véleményét tükrözi, e tekintetben pedig elmondható, hogy ideológiailag a sorozat a késő-Aczél féle, posztkádári, óvatosan liberokrata elveket képviseli (annak nem a felszíni részét), itt azonban muszáj tennünk indoklásképpen egy kis politikai kitérőt.

Nyilvánvaló, hogy a kádárista, Aczél nomenklatúra az ancien régimeből való ön,- vagyonmentése, és kulcspozícióik megőrzése egy, a nyugati, új „birodalomnak” (vagy Bogár László szavaival élve, „új szuverenitásgazdának”) is tetsző, tehát nyíltan liberális elveket hangoztató párton keresztül történt, ez az SZDSZ. Ennek előfeltétele, hogy '89-nél jóval előbb megtörténhettek azok a politikai alkuk, melyek során a szovjet érdekszférából a nyugatiéba kerültünk, ami új alávetettség,- ennek a térben, és időben meghatározatlan birodalomnak is kellett a régi kollaboránsok, akiket meg is talált (kreált) az említett pártban. Ennek a pártnak nyíltan szakítania kell a múlttal, sőt, szembe kell fordulnia, ami meg is történt a felszínen, gondoljunk csak a hisztérikus antikommunista kampányra, amelyet azonban majd megcáfol a koalíció, még hamarabb Göncz Árpád államfői tevékenysége. Ez a párt hivatott biztosítani a felszín alatti (a feletti az utódpart, az MSZP) kontinuitást a kádárista rendszerből a polgári, demokratikus jogállamba, amely szerepét maradéktalanul be is tölti, de úgy, hogy megmaradt ugyanaz a kollaboráns jellege, csupán kiszolgáló „gazdákat” váltott. Ennek az állandóságnak a leplezésére szolgál a (megint csak Bogár László találó szavaival élve) „mutatványosbódé” beüzemelése, és üzemeltetése, vagyis a '89-es, látványos rendszerváltoztató események (aminek legjobb példája

a Lenin eltemetésével azonos üzenetű Nagy Imre újratemetése¹²¹), és azok fennen hangoztatása, párhuzamosan azzal, hogy a köztudatban tartjuk: itt rendszerváltozás történt, tabula rasa, ŐK mentek, MI jövünk.

Mindezekbe teljesen beleillenek a Szomszédok politikai nézetei, gondoljunk csak a nyílt ellenszenvre a nomenklatúrával szembe. De máshol is, például egyes, liberokrata szemszögből elvetendő, és bűnös ideológiák megbélyegzésével. Egyértelmű, a náciizmust megvetik, de hát ezt nem is kell magyarázni, de Kutya egyszer nagyon érdekesen vág vissza Sümeghy ugratásának: „*csak azt ne mond, hogy nacionalista, neadjisten, populista vagyok!*” Mint tudjuk, a neoliberais retorikában ezek a nézetek elvetendő, és helytelenek, mert diszkrimináción alapszanak.¹²²

Magát a „rendszerváltozás” szót nagyon sokszor halljuk, amit Mágenék optimista dialógusa mutat a legjobban. Helyszín: Magenheim lakás. Időpont: 1990. január 1, hajnal, egy szilveszteri buli után.

-„Ebből a disznóólból jövő év közepéig se mászunk ki.

-Na ifjúság, mit vállalsz a jövő érdekében? Hagyjuk a disznóólat? Rakjanak rendet a munkában, és harcokban megfáradt öregek, vagy bízzuk a tetterős fiatalra? [...] Én pedig résztveszek az új rendszer felépítésében. Na, ezt itt szépen kidobjuk, a piszkosat elmoszuk, és újrarendezzük a szobát. Kinyitjuk az ablakot, mert friss levegő kell, és rend. Ezt mi ketten játszva megcsináljuk igaz?

-Összefogásban az erő. Mindig mondtam, hogy te vagy a csúcs.”

És Böhm, liberális felhangoktól nem mentes szilveszteri jókívánsággal egybekötött monológja: „*Suprema lex esto, Legfőbb törvény: az állam ütve legyen!*”, aminek a Ferie („Szabadságot az egész világnak!”) a nyomába se ér. Persze nem állíthatjuk, hogy tisztán liberokrata propaganda folyik, pláne nem ekkor, egy szuverén, szabad állam születésekor, de mégiscsak érdekes megemlítenünk mindezt.

Ami tény, ezen kívül rengetegszer van szó arról, hogy rendszerváltozás történt.

A Szomszédok bizonyos tüntetésekhöz is vegyes érzelmekkel áll hozzá. A 232. fejezetben március 15-e (1996) körül forog a párbeszéd: „...*mi magyarok nagyon furcsán ünnepeljük a nemzeti napokat, főleg a március 15-ét, meg az október 23-át.*” (Kutya). „*Ez igaz, de itt sokan úgy érzik, hogy minden történelmi ünnepen új történelmet kell csinálni. Pedig az igaz ünnepen örülni kell, vagy meghatódni.*”

¹²¹ Lenin bebalzsamozásánál is egy volt a cél: a nyilvánosság előtt leszámolni (eltemetni) a forradalmi múltat, és egy új, (most már tudjuk milyen) hatalmi formát létrehozni. Nagy Imre újratemetése ugyanezt a funkciót tölti be, leplezendő a kontinuitást, látványosan lezárva, eltemetve az előző rendszert. Egyébiránt, az újratemetés tévéközvetítését is Horváth Ádám rendezte.

¹²² A posztmodern neoliberalizmus e fogalmakat, mint nacionalista, rasszista, populista, kirekesztő, antiszemita stb. ugyanúgy használja, mint a szocialista retorika a népellenség fogalmát, tehát ellenségeképeket kreál, és ezzel alkalmat ad arra, hogy leszámoljon nemkívánatos, politikai ellenfelekkel.

(Taki). *„Országosan bejelentettek több száz gyűlést, utcai megmozdulást, tüntetést. Lassan már azt se tudjuk, kire vigyázzunk, az ünneplőkre, a tüntetőkre, vagy mindenki másra?”* (Csók István, rendőr) Taki tehát megveti a Horn kormány Bokros-csomagja elleni tüntetést, de a taxisblokádról egy-két szót ejt csak a 74. rész elején, hogy *„sok az üresjárat, nem jó ez így”*.

Pártatlan vélemények inkább az alsóbb társadalmi csoportok szemszögéből indulnak ki, abból, hogy bajba jutott, szegény ország inkább legyen takarékos, ne költsön felesleges dolgokra, mert egyébként is rossz a helyzete. Így ne rendezzen világkiállítást, és ne építsen vízlépcsőt.

Utóbbi állandó kritika tárgyát képezi a teleregényben. A 139. epizód idézett jelenete már-már kakofón, sejtető zenéje jelzi, valamilyen rossz dologról lesz szó. Taki, Lenke, és Alma a dunai tájban gyönyörködnek, majd más irányt vesz a beszélgetés:

-*„Ez szinte az ország egyik legszebb tájképe.*

-*Volt [jellegzetes Taki humor]*

-*Aki ezt kitalálta, és aláírta, az nem felel érte. [...]*

-*Ez is az egyik gyönyörű szocialista létesítmény. Nem elég, hogy ronda, még a két szomszédot is összeugrasztja. Menjünk inkább máshova, ne is lássam!”*

Keretként egy ismerős trombitahang. De ugyanilyen megvetéssel beszél róla Jutka is, amikor Béla bácsival, osztálykiránduláson, a vonat ablakából nézik a tájat: *„Én ebből a gátvitából nem sokat értek, [DE...] de egy ilyen gyönyörű tájat tönkretenni...erre nincs bocsánat. Arról nem is beszélve mennyi pénz megy bele.”* Látszik a laikus érvelés, ami tükrözi egyébként a valóságot is.

Persze vannak még véleménynyilvánítások az iraki, délszláv háborúról, a román magyarüldözésekről, ezekről egyértelműek, és magyarázatra nem szoruló érvelések.

Napi politikai állásfoglalások, konkrét nevekkal nem hangzanak el, amikor Antall József meghal, akkor is, csak annyit mond róla Kutya, hogy *„szörnyű haláleset”* (a 174. fejezet végén). Akárhogy is, egy olyan univerzum ez, ahol a való élet közéleti történései ugyanúgy ott vannak, és így, valamilyen szinten közvélemény formáló erejű az, ezzel a hatalmával viszont nagyon nem él vissza, csupán a fent említett aspektusokkal, melyek nem is biztos, hogy tudatosak.

A 23. fejezet,- 1988. március 10.

Sokat gondolkoztunk, mely epizód legyen az, amelyiket ebben az elemző fejezetben bemutatunk, melyik A Szomszédok rész, amelyik a sorozat kvintesszenciáját adja, amelyikben minden benne van, amittől a Szomszédok Szomszédok. Egyértelmű, hogy ilyen epizód csakis a teleregény korai éveiből származhat, ugyanis ezek azok, amelyek a legjobban tartalmazzák a fenti képi világot, és nem annyira üresek, mint a már megfagyott cselekményű, kissé okafogyott, későbbi fejezetek. (Ebből a szempontból a választóvonal körülbelül a 130. rész környékén található.)

A 23. részben azonban minden megvan: ellenszenves elvtársak és külföldiek, álnok Sümeghy, szegényedés, egy csipetnyi politika és patriotizmus... Ezenkívül itt már megvannak a végmonológok (a 18. fejezettől, előtte csak a szereplők arcát mutatták, alatta a névvel), egyenlőre még csak tömondatok, és a cselekménnyel kapcsolatos megjegyzések, nem morális üzenetek formájában. Nézzük tehát a rész írásos rekonstrukcióját!

Ahogy a 21. epizód is, (amely egyébként esélyes volt még e fejezet tárgyává lenni) ez is egy sodró lendületű, dinamikus jelenettel kezdődik, igaz, teljesen más helyszínen, és szituációban, mint az előző¹²³, de a Szomszédokra annyira nem jellemző, érzelmileg felkavaró képsorok ezek. Itt pozitív értelemben. Jutka egyik óráján a március 15-i műsort próbálják, Julcsi, és Borzas előadásában, akik annyira beleélik magukat a szerepbe, hogy Jutka rájuk is szól, hogy ne hatódjanak meg ennyire, mert nem marad semmi a nézőknek. „*Mit rá kentek a századok, lemoszuk a gyalázatot!*” szavalja forradalmi elszántsággal, és vehemens hangnemben Julcsi, akinek ez az alakítása a legmegindítóbb, igaza van Jutkának, valahogy nagyon beleéli magát, egész lénye e körül a fontos mondanivalót rejtő mondat körül manifesztálódik, eszméletlen forradalmiságot, fiatalos dinamikát sugározva. 1988. márciusában járunk, nemsokára leváltják Kádár Jánost is, ebben az időszakban nagyon aktuálisan hat a fenti idézet, mintha a 40 év (vagy 33?) „gyalázatot” akarná lemosni a fiatalság, és a változás erejével ez a leányzó. Aztán a velős mondanivaló mellé jön Julcsi életszerűtlen, és nevetségesen konkrét rákérdezése: „*A politika ugye nagyon bonyolult dolog?*”

De nem engedjük el a politikát ilyen könnyen, Takácsék anyagi helyzetén keresztül ismét a pénzügyi válsághelyzetről van szó a következő jelenetben. Nagyon egy hullámhosszon van a házaspár, mindketten gyűjtöttek egy kis dugipénzt, hogy meglepjék a másikat egy új ülőgarnitúrával, most pedig

¹²³ Egy durva kocsmai balhét láthatunk, melyet sejtető zene vezet be, és adja folyamatosan a jelenet sötét, baljós hangulatát. Csupa bördzseki, ittas alakok, köztük Góliát, és a majdan János kezét ertaláló orvvadász (tipikus rosszfű). Utóbbi okozza a bonyodalmat, verekedésbe, dühöngésbe kezd, Mágent is megüti... kész botrány. Szerencsére a rendőrök szakszerű kezelésbe veszik, az egyébként injekciós tűtől féltő, és kisiskolás módjára tiltakozó, majdnem síró, és így megszegyenülő részegét.

lelepleződtek, és nekiindulnak a nagyvilágba, bútort venni. Igen ám, de mindegyik nagyon drága, és a kisnyugdíjasoknak nem elég a pénze, Taki keserűen meg is jegyzi, az árusnő „Segíthetek?” kérdésére: „Jó szóval, készpénzzel, nyugdíjmeléssel.... Még a nyugdíj sem a nyugdíjasoknak készült.”¹²⁴ Kis hazánkban nem könnyű a nyugdíjasok helyzete...

És az első magánéleti dráma Vágásiéknál, amely egy nem is alaptalan félreértésen alapszik. (egyébként a 13 év alatt ezenkívül egy családi krízist élnek át Vágásiék, a 161. fejezettől, de azon is könnyen túleszik magukat) Feri váratlanul Jutka elé megy az iskolához Dudással, ahol rajtakapja a vélt szeretőjével feleségét. Ekkor kezdik keresni Feri szüleit, és Jutka, a hírré, hogy megtalálták az apját, egy csókot ad a Vöröskereszt munkatársának, és titoktartásáról biztosítja a férfit. („Bízzon bennem!”) Ferinek tehát megvan az oka a későbbi lerészegedéshez, azonban érthetetlen, miért nem beszélük meg kulturáltan az egészet, elkerülendő a krízist. A háttérzene itt ugyanolyan vészjósló, mint a kocsmai verekedősnél, amikor Feriék leszállnak a buszról, gondolhatjuk, valami katasztrófa következik, és be is igazolódik gyanúnk. Pedig Jutka a végletekig hűséges férjéhez, Feri azonban nem hisz neki, és be is rúg keményen (bőrkabátban), miközben az erkölcstelen Dudás tanácsait hallgatja, hogy „...folyton moralizálsz. Fogsz egy pipit, és kész!” meg, hogy ő megmondta, hogy ne vegyen el „finom úri lánykát”. Ugyanezt hozza fel Feri amikor hazaér: „Megfejtettem a pici titkot. A finom úri tanárnő megunta a csóró állami gondozott nyomdászocskát, és talált helyette egy finom, elegáns [öltönyös] úri fiút.”

Az ellenszenv a tehetősebb, arisztokratákkal szemben, János újonnan felbukkant ex-neje kapcsán mutatkozik meg. Anno egy „nála húsz évvel idősebb, nyugatnémet vadásszal” szökött el, most meg visszatért, hogy megkeserítse Jánosék életét, pénzt követel, és ex-férjét vissza. Tipikus öltözet (itt nem áthatjuk): nercbunda, affektáló, arrogáns modor...

Még egy ilyen személy az a nő, akit Juli kozmetikáz a Stúdióban, és aki feltűnően adja át neki a fizetséget, a két ötvenforintos. És, ha már van rá mód, élnek egy kis kritikával a rendszerrel kapcsolatban: Gábor bejelenti az új, minisztertanácsi rendeletet, miszerint a fodrászat/ kozmetika is szolgáltatásnak minősül, és így garanciát kell vállalni a szolgáltató munkájáért. Az esztelen intézkedést Juli vitatja, hogyan is vállaljon garanciát egy szemöldökgyantázásért, hogyha például hormonzavaros a páciens, e példán keresztül megbuktatja az egész rendeletet, és hibáztatja a „nagyokat”, hogy ilyen irracionális, felesleges jogszabályt alkottak.

¹²⁴ Taki hozza a formáját. Lenke beleül kipróbálás végett az egyik fotelt, mire elsüti reklámgyanús poénját: „A rádióban van Pécsi Blanka műsora a Beszélni nehéz. Most itt jön Takács Lenke műsora, felállni nehéz.”

Másik potenciális reklám: a Bútorker üzletébe nézelődnek, ott van a plakát a falon.

A Feri-féle jelenet után Jutka hajnalban elmegy otthonról, Bőhmmel diskurál, és panaszkodik, hogy „*márciusi tél van*”, majd azt mondja: „*biztos az atomtól van*”,- bizonyára a Csernobili katasztrófára célozva, igaz, két éves fáziskéséssel, hiszen 1986. április 26-án robbant fel a reaktor. Bizonyára mély nyomot hagyott az alkotókban (és nem véletlenül a magyar közvéleményben) ez az esemény, mert a 207. fejezetben Janka is „*az atomnak*” tudja be Jutka lázát: „*Ez az atomtól van. Csernobil. Az biztos.*” Ez a motívum hivatott e fejezetnek megadni a valóság-hű látszatát, hogy egy valószínű eseményt is belefűznek a cselekménybe.

Egy éles váltással, képzeljük magunkat Etus házában: a művésznő alkot, közben pedig egy „*káliforniai*”, tenyérbemászó üzletember győzködi arról, hogy „*amerikába*” nyissanak egy Szikszai-kiállítást. Az elejétől kezdve pedesztrált az elküldése, a modora, az affektáló, mai tévés reklámokat idéző, meggyőző hanghordozása, tipikusan modern, nyugati anyagiassága mind-mind eleve elrendelik azt, hogy Etus megelégedje szövegelését, és saját szavaival élve „*kidobja az ajtón*”. Az arcán is látszik, hogy a tipikusan negatív szereplő nem szimpatikus neki, szinte fél füllel se figyeli beszédét, és Julcsi is furcsa fintorral mutatja ki unszimpatióját, amikor az idegen kólát kér: „*Csak szódavíz van. Hozhatok?*” Eszméletlen kontraszt áll a hazafi, szegény magyarok, és a fellengzős, nagy lábon élő (hiszen drágább, és a kapitalizmus jelképét, kólát kér) külföldit, aki még egy becsmélő szóval is rászolgál utálatunkra: „*Maguk magyarok ezért mennek tönkre, mert semmi kockázatot nem mernek vállalni!*”, majd egy udvarias (egyébként tipikusan Szomszédok) „*Ajánlom magamat!*” elköszönéssel angolosan távozik.

Eztán Takinak gyűlik meg a baja egy „*szabadúszó üzletemberrel*”, egy régi, Vizes nevű haverja dicsekszik neki, hogy nyolcvan forintért (mily furcsán hangzik ez 2010-ben...) megcsinálta a féltengelyért, és gyújtásbeállítást számlázott, magyarul „*gyönyörűen megfusizta*” (???), amire Taki azt mondja: „*Ez lopás meg csalás egyszerre.*” De a gaz feketéző nem ússza meg ennyivel, kiderül, a Miska rosszul csinálta meg a féltengelyt, és kilépett a szövetkezetből, így nem tudják megcsinálni az autót, és visszatéríteni sem a csalás pénzét. Hogy a kontraszt teljes legyen itt is, Taki autóját ugyanekkor csinálják meg, ő jól járt, ellentétben a pórul járt fusizóval, akinek még Taki tart egy kis hegyi beszédet: „*Mi lenne Vizes, ha egyszer, egyetlen egyszer valamit tisztességesen próbálnál megoldani? Aki ilyen bulista, az legalább legyen ügyes, nem?*”

Majd egy újabb negatív szereplő, Bakonyi elvtárs, és a hozzá fűződő bonyodalom: a fia ellopja fegyverét, és fácánt lő vele az erdőben. Szerencsére a közelben van János, és Alma. Kemény akciójelenet, hatásvadász háttérzenével: János rendre tanítja a srácot, mire az rászégezi apja pisztolyát! Azonban megérkezik Alma (itt Tell Vilma), egy légpuskával, és ez elijeszti a fiút, mindenki megkönnyebbülésére. János itt még nem sejtí, de ez az incidens kataklizmaszerű konfliktust szít majd közte, és a befolyásos Bakonyi elvtárs között. Bakonyi minden erejét, minden kapcsolatát megmozgatva szeretné megakadályozni, hogy a fiát feljelentsék, hiszen ez neki presztízsveszteség,

azonban János nem hagyja magát, az igazság győz. Egyébiránt, Bakonyi fia igazi bajkeverő, rosszul tanul, lottózik (??) és még meg is próbál szökní külföldre apja haragjától, aki egyébként fia zűrös életének okozója, lévén ő is egy kiállhatatlan alak, és feleségével sincs jóban. Ennek a fejezetnek a végén Mágen szeretne színházba menni, de egy utolsó esethez riasztják: Bakonyi nekiment egy fának, a titkárnője, aki a szeretője is súlyos gerincsérülést szenved. Természetesen a sofőr a hibás, gyorsan (70-el) ment, és a gumija is ki van kopva,- meg is van a második tanulság az autósoknak. De még ennél is súlyosabb, hogy nem a nő egészségi állapota miatt aggódik, hanem azért, hogy ki ne tudódjon az eset, a felesége ne tudja meg! Mágen erre rögtön a szemére hányja: *„Hát uram, rég találkoztam ilyen mély együttérzéssel. Ez a nő lehet, hogy nyomorék marad egy életre, magának meg ez a legfőbb gondja. Mondja, nem szégyelli magát?”*

A végére, mintegy keretként egy újabb politikus téma, egy kis patriotizmussal egybekötve: Julcsi a Szikszairól, Etus férjéről érdeklődik, akinek elmeséli tragikus történetét. Az öreg Szikszai (tehetséges festő) az '56-os utcai harcokban tűnt el, mint civil áldozat. Érdekes a korabeli retorika a forradalom említésére: *„akkoriban fejtegetjére állt a világ”*, nem ellenforradalom, vagy más néven említi. Diplomátikus. Ám egy egész ország bánata benne van Csűrös Karola megható játékában, a szívszorító háttérzenében, Julcsi gyermekes ámulatában, (aki a biztonság kedvéért megjegyzi: *„Nagyon szeretlek”*. Hogy-hogy nem a *„te vagy a csúcs”* szállóigét alkalmazza a megrendítő pillanatra?). Egyébiránt, Julcsi hozza a felnőtt gyerek formáját, apja fekete cipőjének levált a talpa, ő pedig aggódik, hogy barna cipőt vegyen fel a fekete nadrághoz a színházba. Megoldásként vesz neki egy fekete cipőt...

A panelház természetesen itt is egy egyszemélyes organizmus, egy tühegynyi rákos daganattal (már elnézést a kifejezésért) az oldalán. Böhm összeszedi a házkulcsokat, hogy a csótányirtáshoz be tudja engedni az irtókat. Egy ember kivételével mindenki leadja a kulcsot *„viribus unitis”* (Böhmötől idéztünk, *„Egyesült erővel, a ház összefogásával”*), Sümeghy kivételével, aki arrogáns modorban hárítja el a vádat, hogy egy művészembernél, aki tisztán tartja környezetét, nem lehet csótány. Azonban nála is megjelenik egy bogár, ezért megkérdi Böhmöt *„hogyan néz ki az a csótány”*, mire az öregúr ízes humorral válaszol: *„Olyan, mint maga.”*

A végszentenciák itt még nem tartalmaznak velős mondanivalókat, üzeneteket, csak Julcsié, az is szimbolikusan: *„Elfelejtettem az orosz leckét.”*

Zárszó

Valahogy így néznek ki a fent leírtak a gyakorlatban, „A” Szomszédok részben, ám ez messze nem teljes leírva, sokkal jobb látva is, így csak azt tudom tanácsolni mindenkinek, nézze meg, ha többet nem is, legalább ezt az egy részt. Azonban reméljük, meghoztuk a kedvet eme egyedülálló, nevében is kivételes teleregényhez, amely a mostani szemmel nézve talán elavult, mégis, időtállóan aktuális mondanivalókat, és üzeneteket tartalmaz nem úgy, mint kortársai, vagy a mostani szappanoperák. A Szomszédok tehát nem egy egyszerű filmsorozat, ez önmagában egy mondanivaló, az összefogás, a jószomszédság jelképe, és talán naiv idealista módon felvillantja egy emberközpontúbb, humánusabb világ létrejöttét, mely alternatívája lehetne a mostaninak. Talán ez is okozta annak idején a sorozat sikerét, ahogyan Polgár András forgatókönyvíró magyarázza: *„Ez élvezetes, ez nézhető, erkölcsileg tiszta, és azt hiszem, ami a legfontosabb, a kulcsmondat ebben az egészben, hogy a produktum egyfajta erkölcsi tisztaságot, emelkedettséget sugall. Ami ebben a mai világban nagyon-nagyon ritka kincs.”*

¹²⁵ Talán valóban erre lenne szükségünk, a sok görbe tükörként élénk mutatott posztmodern, fogyasztói hős, trend, vagy torz értékrend helyett? A Szomszédokban a való élet van végletesen ábrázolva, morális értékeket közvetítve, ami hiányzik mindenhol, és pont ezért szavaznak óriási bizalmat neki, nem annyira, mint az életidegen, embertelen, és hamis értékorientációjú alkotásoknak. A valóság félig meddig sikeres adaptációja az alternatív univerzumba, felnagyítja a való világ (és az ország) problémáit, amit sokszor még a híradóban sem hallunk ilyen direkt formában, így nem egy megszépített képet, hanem egy őszinte tablót kapnak a világ összes morális, erkölcsi problémájával, dilemmájával egyetemben. Talán ezektől volt hatalmas sikere (hatmillió nézőt vonzott a képernyő elé!) a Szomszédoknak, és hiteles korrajza mellett ezért is nézhető ma is, pláne abból a szomorú tényből adódóan is, hogy sok akkori kritika ma is ugyanolyan aktuális. Tanuljunk hát hőseinktől, és próbáljunk meg Lantos utcaiként élni! De legalábbis vegyük a fáradságot, és pillantsunk be hétköznapijaikba, nézzük meg ezt az eredeti teleregényt! Ajánlom magamat!

¹²⁵ Vadas Mihály: Szomszédok (20 beszélgetés az alkotókkal). Bp., Mezőgazdasági Kiadó, 1989. 80.

Felhasznált Irodalom

Vadas Mihály: *Szomszédok (20 beszélgetés az alkotókkal)*. Bp., Mezőgazdasági Kiadó, 1989.

Szomszédok 100, (15 beszélgetés a sorozatról) Riportkönyv. szerk. Vadas Mihály. 1991., POLYGON Kiadó- TRIART BT.

Internetes hivatkozások

MTV Archívum: Szomszédok újra!

http://videotar.mtv.hu/Videok/2009/04/13/15/Szomszedok_ujra_.aspx

TV2, Fizbi

http://www.youtube.com/watch?v=12j5-ER_n0w&feature=related

wikipedia

http://hu.wikipedia.org/wiki/Szomsz%C3%A9dok#cite_note-0

Szomszédok, az önmagát beteljesítő prófécia

http://index.hu/video/2010/01/16/szomszedok_az_onmagat_beteljesito_profecia/

<http://index.hu/kultur/eletmod/bradpitt0528/>

Köszönet azoknak, akik bármilyen formában segítették munkámat!

Külön köszönet azoknak az embereknek, akik feltöltötték az internetre az összes Szomszédok fejezetet, illetve néhány jelenetet, nagyban segítve ezzel munkámat.

Egyéb Posthuman Productions kiadványok

POSTHUMAN fanzine: Zeneközpontú, grindcore/crust/hardcore/ metal orientációjú Do it yourself! stílusú fanzine, interjúkkal, lemez/ könyv/ film/ 'zine kritikákkal, egyéb írásokkal. Eddig 3 száma jelent meg.

POSTHUMAN UNDERGROUND COMPILATION cd/

kazetta: A Posthuman fanzineben meginterjúvolt zenekarok 2-2 számát tartalmazó hanghordozó. Eddig 3 Cd, és 2 kazetta jelent meg.

PROVOKATŐR salátazine: Egyéb, kritikai hangvételő, elgondolkodtató esszéket, rajzokat, verseket tartalmazó 'zine. Eddig 2 száma jelent meg, melyek közül a második egy megosztott, splitzine a Revolúcióval.